ISSN 0353-7692

researches
istraživanja

Vol. IV No. 3 autumn 1993

in this issue

RAT
U
BOSNI
SERBIA
Sarajevo
CROATIA
Adriatic Sea
MONTENEGRO

Independent University of Sanjak, Novi Pazar
University of Tuzla, Tuzla, Republic of Bosnia and Hercegovina

RESEARCHS ISTRAZIVANJA

ISSN 0353-7692

izdavac
Nezavisni Sandzacki Univerzitet
Novi Pazar
Univerzitet U Tuzli, Tuzla
Republika Bosna i Hercegovina

Published by
Independent University of Sanjak
Novi Pazar
University of Tuzla, Tuzla
Republic of Bosnia and Hercegovina

Editorial Board
Dr Nedzad Basic, Dr Sefket Krcic, Dr Ferid Muhic

Board of Advisors
A. Britton, Great Britain; M. Festic, Republic of Bosnia and Hercegovina; O. Ibrahimagic, Republic of Bosnia and Hercegovina; J. de Jong, The Nederland; E. Klinkmuller, Germany; S. Latifagic, Republic of Bosnia and Hercegovina; P. Rantanen, Finland; C.H. Strom, Sweden

Subscriptions

This journal is published quarterly. The price per copy is $25. Orders, subscriptions and donations should be sent to: RESEARCHS-ISTRAZIVANJA, P.O. BOX 31113, KING ST. E., OSHAWA, ONTARIO L1H 8N9 CANADA. Fax: (905) 433-1618

Casopis izlazi cetiri puta godisnje. Cijena po jednom primjerku 25$ ili ekvivalent u konvertibilnoj valuti. Narudzbine, pretplatu i donacije slati na adresu: "RESEARCHS-ISTRAZIVANJA" P.O. BOX 31113, KING ST. E., OSHAWA, ONTARIO L1H 8N9 CANADA.

Copyright University of Tuzla and Independent University of Sanjak 1993
All rights reserved. Printed in Canada

Prof. dr. NEDŽAD BAŠIĆ

RAT U BOSNI

međunarodno-pravni aspekt

NEZAVISNI SANDŽAČKI UNIVERZITET
Časopis "ISTRAŽIVANJA"
1993.

ISBN 86-7925-003-1
ISSN 0353-7692

Dr. Nedžad Bašić
RAT U BOSNI - međunarodno-pravni aspekt

Biblioteka: ISTRAŽIVANJA
Prva knjiga

Urednici:
Prof. dr. Ferid MUHIĆ
Prof. dr. Šefket KRCIĆ
Prof. dr. Nedžad BAŠIĆ

Recenzenti:
Prof. dr. Ferid MUHIĆ
Dr. Sefer MEĐEDOVIĆ

Tehnički urednik
Hilmo ŠAĆIROVIĆ

Izdavač:
NIGP Matica Muslimana
NEZAVISNI SANDŽAČKI UNIVERZITET
Novi Pazar
Časopis "ISTRAŽIVANJA" – Toronto

Naklada: 1000 primjeraka

The publication of the special edition of this journal has been made possible through the assistance and cooperation of the Islamic Society of Regional Municipality of York.

SADRŽAJ

PREDGOVOR 5

EKONOMSKI I POLITIČKI UZROCI RASPADA SOCIJALISTIČKE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE 9
  1. Pravno-političke rekonstrukcije sistema 1963. i 1974. 10
  2. Ekonomska kriza i prvi zahtjevi za samoodređenjem 13
  3. Ekonomski i politički zahtjevi republika 17
  4. Novi i stari koncepti zajedništva jugoslovenskih naroda 20

SRPSKA POLITIKA I RASPAD SOCIJALISTIČKE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE 27
  1. Novi svjetski poredak 27
  2. Otpor promjenama 29
  3. Srpski nacionalni program i međunarodno pravo 33
  4. Prava i slobode čovjeka u okviru srpskog nacionalnog programa 38
    4.1. Povelja OUN o pravima i slobodama čovjeka 38
    4.2. Opća deklaracija o pravima čovjeka 39
    4.3. Drugi opći akti OUN i prava čovjeka . . . 41
    4.4. Prava i slobode čovjeka u okviru EZ . . . 42
    4.5. Novi koncept svjetskog mira 44
    4.6. Nedostatnosti prava zaštite novog koncepta svjetskog mira i sigurnosti . . . 46
    4.7. Agresija srpskog režima na svjetski mir i sigurnost 47

4.8. Novi pristup određenju i zaštiti mira i sigurnosti u svijetu 50
5. Nacionalne manjine i srpski nacionalni program 53
5.1. Zaštita manjinskih naroda u okviru međunarodnog prava 53
5.2. Srpski režim i manjinsko pitanje 55
5.3. Specijalni status kao metoda međunarodno-pravne zaštite manjinskih naroda . 57
6. Srpski "bellum iustum" i međunarodno pravo . 61
6.1. Međunarodno-pravna zabrana rata 62
6.2. Od "pravednog rata" do genocida 65
6.3. Srpski "bellum iustum" i novi svjetski sukob 67

RAT U BOSNI I HERCEGOVINI 71
1. Agresija ili građanski rat? 71
2. Srpski ratni zločin u Bosni i Hercegovini . . . 81
2.1. Ko je ko u ratu? 81
2.2. Etničko čišćenje kao novi oblik srpskog genocida 86
2.3. Međunarodno pravo i srpski ratni zločini 94
2.4. Okupacija ili aneksija 102
3. Hrvatska politika prema Bosni i Hercegovini . 106
3.1. Obrana ili agresija 106
3.2. Međunarodno-pravni aspekt i posljedice hrvatske politike prema Bosni i Hercegovini 112

MEĐUNARODNA ZAJEDNICA I RAT U BOSNI I HERCEGOVINI 115
1. Raspad Jugoslavije 115
1.1. Hronologija događaja 115
1.2. Pravni nestanak Jugoslavije 128
1.3. Londonska konferencija i principi razriješavanja jugoslovenske krize 134
2. Pravno-politički koncept riješavanja krize u Bosni i Hercegovini 139
2.1. Nemoć međunarodnog pravnog poretka . 139
2.2. Slom političkog koncepta 146

Ovu knjigu posvećujem svim
mojim postradalim studentima i
kolegama sa univerziteta u Tuzli

PREDGOVOR

Naša stalna tema: NITKOVI PROGRESA! Tema koja se mora neumorno obrađivati, do najsitnijeg detalja. Tema o najbesramnijem (ili: najsramotnijem!) periodu ljudske historije, i zato, tema najžešće, apsolutno rigorozne moralne osude. Tema o zločincima nad Bosnom i Hercegovinom, posvedočena žrtvama tog androidnog zločina - ljudima te iste zemlje nevinosti i heroizma.

Ko su ti zlikovci bez presedana, pokazano je, i jasno je. Njihovo razobličavanje samo je dio onoga što predstoji da se učini: demaskiranje nitkova treba pojačati istovremenom afirmacijom ljudskog integriteta njihovih žrtava.

Zločin protiv čovječnosti, prirode i savjesti, na koje pristaje i u kojima sudjeluje svojom pasivnom voajerskom strašću gotovo čitav ljudski rod danas, veći su od svega što je sunce posvjedočilo, od kada je svijeta i vijeka. Veći su i od zločina prema jevrejima nacista Njemačke, jer, njih je svijet mogao osuditi, pravdajući sebe faktorom neznanja. Konc-logore i dušegupke znali su, može se, spekulirati, samo najviši vrhovi Njemačkog Reicha; saveznici i svijet, te užasne činjenice otkrili su tek post festum! Neka bude tako. A o Bosni, jasno je, svi znaju sve. Svi to gledaju, svako veče, na ekranima televizora! Isključuju ih, prebacuju na sport i muziku, da si ne pokvare raspoloženje, da im se ne izgubi ukus večere. A Nitkovi Progresa skiciraju nove i nove planove kako će satrijeti ono posljednje ljudsko, što je još kadro i da ih podsjeti na mjeru njihovog zločina!

Analitički okvir više nije zanimljiv: potpuno je jasno i onome bez imalo pronicljivosti, da je na djelu sinhronizovan plan uništenja entiteta Bosne i Hercegovine, kao jasnog i nepobitnog dokaza da je moguć život koji afirmira univerzalne ljudske vrijednosti i koji marginalizira distinktivne biljege religije, tradicije, nacije... Uništiti takvu Bosnu, imperativ je onih koji svijet dijele na Prvi, Drugi i Treći Svijet. Dakle, na svijet u kojem treba da se razdvoje prostori u kojem žive bića Prvog, Drugog i Trećeg Reda. Bosna bi značila primjer prema kojem će sutra biti moguće zamisliti da se izgube kvalitetne razlike među ljudima!

Da dio svijeta koji sebe promovira u superiorna bića, mora živjeti ravnopravno, i smatrati sebe jednakima, sa onima za koje uporno dokazuje da su inferiorni i da im nije mjesto u "razvijenom", "demokratskom", "slobodnom" i tako dalje, svijetu!

Upravo ova prozirnost bezočnosti opterećuje savjest svijeta preko granica svega što je do sada doživljeno u historiji. Zločin je šutnjom umanjiti taj teret, nedopustivo je zaboraviti tačno i jednu jedinu podlost nitkova i izvršitelja. Svijet tačno zna da je Bosna mjesto u kome masakriraju civile uz podršku i garanciju najmoćnijih sila. I svijet ostaje nijem. Neće mu taj grijeh biti apsolviran dok na zemaljskom šaru živi makar i jedini Čovjek.

Šta reći ljudima Bosne i Hercegovine? Onima, dakle, što su posljednje jezero - skoro već samo lokva - od sanjanog ili stvarnog nekadašnjeg Mora ljudi! Reći im ono što svakako dobro znaju: "Teško onoj vodi, što ostane odvojena, kada se njeno More povuče! A spasa joj, niotkud, neće biti!"

Bosna, to posljednje što je ostalo od svekolike ljudskosti svijeta, može još samo da čeka časa kada će je "zavidan" krvoloka apsorbirati u ništa, i kada će je kaljavo dno bezdušnika progutati. I da pamti istinu o sebi: da nije ni kaljuga, ni baruština, nego da je, do posljednje kapi, More Ljudskosti! I za to se može reći i drugo: "Ali neka se ta voda sjeti da je ona More u svakoj svojoj kapi! A nema te jare koja može isušiti jedno More, i nema tog blata koja može More progutati!"

Svaki čovjek Bosne i Hercegovine, jeste jedno cijelo More ljudskosti u jednoj Kapi - jeste ta kap! I neka žega pali, i neka blato guta - svaki njen čovjek ostaće cijelo More. Preveliko za sav mulj ovoga svijeta, preduboka za svu njegovu snagu isušivanja.

Cilj onih koji bi da ospore potrebu neprekidnog, do izluđivanja sistematskog i iritirajućeg govora o zločinima nad ljudima Bosne i Hercegovine, ravnodušnost svijeta prema krivici inspiratora i počinitelja, jasan je: oni bi da se ostvare uslovi javno pomirenje ubica, da se cijena njihovog uspjeha ne spominje, da se gleda u novu budućnost. Tragajući za slijedećom žrtvom. "To što smo ih pobili, ne daje im pravo da nas stalno podsjećaju na sebe" govore ovi pobornici "real politike". Mrtvi su sasvim mrtvi - ne možemo ih oživjeti! Osvojeno je čvrsto oteto - ne možemo ga sada ponovo oduzimati! Prognani su daleko otjerani - ne možemo ih prikupljati ni vraćati! Nasilnike, naseljene na naseljima žrtava - ne možemo sada tjerati".

Ali, pitanje svijeta s teme "Zašto još o zločinima u Bosni?" samo je optužba više protiv njegove svirepe androidne glupavosti. Samo je potvrda više da je taj svijet postao ogromna kaljuga, blato, tinja, mulj...

Pa opet, zar svo blato ovoga svijeta može poreći čistotu i jedne jedine kapi u kojoj je čitavo more!

Prof. Dr. Ferid MUHIĆ

EKONOMSKI I POLITIČKI UZROCI RASPADA SOCIJALISTIČKE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

V. Bakarić, O ekonomskom i društvenom razvoju i nekim međunarodnim temama, Zagreb, 1982. – Ustavna reforma, Centar za aktualni politički studij, Zagreb 1982. – E. Kardelj, Pravci razvoja političkog sistema socijalističkog samoupravljanja, Beograd 1978. – Scientia Jugoslavica, Zagreb 1982/8. – Marksistička misao 1982/6 Beograd, – Polazne osnove dugoročnog programa ekonomske stabilizacije, knjiga I, II, III, Sarajevo 1983. – VI Kongres KPJ, knjiga II i III, Beograd, 1952. – M. Sekulić, Uzroci sadašnje ekonomske krize u SFRJ, Beograd 1982. – Politička platforma za akciju SKJ u razvoju socijalističkog samoupravljanja, bratstva i jedinstva i zajedništva na Kosovu, Beograd 1981. – Zadaci SKJ u ostvarivanju Ustava i daljoj izgradnji i jačanju jedinstva i zajedništva u SR Srbiji, Beograd 1982. – XII Kongres SKJ, Beograd 1982. – Aktualni problemi privrednih kretanja i ekonomske politike Jugoslavije, Zagreb 1984. – Društveno političke zajednice u društveno-političkom sistemu SFRJ, Kragujevac 1985. – Politička misao br. 4/80. Zagreb 1985. – Theorija 3-4 Beograd 1982. – J. Županov, Marginalije o društvenoj krizi, Zagreb 1983. A.Dragičević, Kritika političke ekonomije, Zagreb 1985. – Historija i suvremenost, Zagreb 1984. – D. Bilandžić, Historija SFRJ, Zagreb 1978. – B. Petranović – C. Štrbac, Istorija SFRJ, knjiga I i II, Beograd 1977. – F.Muhić, Socijalističko samoupravljanje i desna alternativa, Beograd 1981. – N. Bašić, Klasna osnova nacionalizma, Sarajevo 1984. – N. Bašić, Ustavna regulacija samoodređivanja jugoslovenskih naroda, Sarajevo 1986. – D.Bilandžić, Društveni razvoj socijalističke Jugoslavije, Zagreb 1975.

1. Pravno-političke rekonstrukcije sistema 1963. i 1974.

Komunistički pokret je bez sumnje bio jedini opći jugoslovenski pokret u periodu od 1941-1945. Monolitnost

ovog pokreta ostala je netaknuta sve do sredine šezdesetih godina ovoga stoljeća. Sredinom šezdesetih godina sve intenzivnije promjene u procesu reprodukcije, koje su bile uvjetovane sve snažnijom industrijalizacijom zemlje, gurale su ka nužnosti decentralizacije političke strukture zemlje. Iz ove nužnosti proisteći će proces afirmacije "zakona vrijednosti" kao mehanizma socijalističke robne proizvodnje i postupne nacionalne odnosno republičke afirmacije. Ovaj proces decentralizacije ili kako je kod nas nazvan "federiranje federacije" uvjetovat će i prve procese koji će u docnijoj fazi iskazati puni kontinuitet sa onim što se sve dešava danas na području bivše Jugoslavije.

Privrednom reformom 1965. otvoren je proces stabiliziranja plansko-tržišne ekonomije kojim se potiskuje koncept državne ekonomije, dok se kroz jačanje državnosti republika i autonomnosti pokrajina otvara postupni proces političke decentralizacije čime se stvaraju uvjeti za političku demokratizaciju. U takvim procesima nužno dolazi do sloma unitarističko-centralističkog dogmatskog koncepta razvoja Jugoslavije, čiji je nosilac u ovom periodu bio Aleksandar Ranković. Provođenjem ustavnih reformi iz 1963. i ustavnih amandmana iz 1967. i 1968. godine ovaj proces dobija i zvaničnu ustavnu verifikaciju.

Uporedo sa ustavno-pravnom rekonstrukcijom sistema u toku je bila i partijsko-politička rekonstrukcija što će osobito doći do izražaja na IX kongresu SKJ. Uvođenjem kolektivnog rukovodstva u političke organe, što će docnije biti prenijeto i u državne i privredne strukture zemlje, bit će prvi korak ka ustavno-političkim promjenama. Promjene u političkom sistemu osobito su značajne zbog veoma snažnog utjecaja političkih struktura na ekonomiju zemlje što je faktički imalo značenje i otvaranje procesa demokratizacije ekonomskih odnosa. Nakon IX kongresa SKJ Izvršni odbor Predsjedništva SKJ bira se na principu pariteta (iz svake republike 2 i pokrajine 1 član) a predsjedavajući se rotira svaka dva mjeseca. Ustavnim amandmanima iz 1971. uvodi se kolektivni šef države

(Predsjedništvo SFRJ) što je imalo velikog značaja, pošto se ovo tijelo formiralo po nacionalnom odnosno republičkom paritetu.

Sa uvođenjem kolektivnog rukovođenja u političkim i državnim strukturama bitno je smanjena moć državno-partijske centralističke strukture. Dalji proces smanjivanja moći centralnih organa tekao je nakon smrti predsjednika Tita kroz napuštanje personalne unije partijskih i državnih organa.

Međutim, procesi demokratizacije državnog i političkog života istovremeno su otvorili i procese krize jugoslovenskog društva i to kako u političkoj i ideološkoj sferi tako i u sferi ustavne organizacije države. Ovdje će prvo doći na udar Ustav iz 1974. koji je bio najveća teoretska ali i faktička brana velikodržavnom centralizmu.

Proces decentralizacije političkih i državnih struktura nosio je i promjenu modela odnosa između jugoslovenskih naroda, u okviru kojeg su se ti odnosi uspostavljali indirektno preko saveznih državnih i političkih tijela. Proces decentralizacije je pak podrazumjevao uspostavljanje novog modela odnosa gdje se kontakti među narodima ostvaruju direktno i neposredno između njih samih, što je svakako podrazumjevalo daleko viši stupanj historijske zrelosti i odgovornosti naroda. Međutim, pored toga što je Ustav iz 1974. godine otvorio mogućnosti za decentralizaciju, dakako i za demokratizaciju društva, on će umnogome, usljed nekih nejasnoća, izrasti i u platformu sa koje će se razviti neki od aktualnih problema. Naime u odjeljku temeljna načela stoji "da radni ljudi i narodi i narodnosti ostvaruju svoja suverena prava u socijalističkim republikama i u socijalističkim autonomnim pokrajinama u sukladnosti sa njihovim ustavnim pravima a u SFRJ kada je to u zajedničkom interesu ovim Ustavom određeno", da bi već u čl. 3 Ustava bilo naglašeno da je "SFRJ država utemeljena na suverenosti naroda i na vlasti i samoupravljanju radničke klase i svih radnih ljudi" čime je zapravo u praksi bila stvorena teoretska mogućnost za osporavanje procesa decentralizacije. Individualizaciji nacionalnog pitanja suprostavljen je koncept samoupravljanja radničke klase. Iz ove protivurječnosti proisteći će takva situacija u kojoj je federacija i dalje zadržala funkciju regulacije uvjeta privređivanja kao i regulaciju ekonomskih odnosa sa inozemstvom. Otuda će inače dobro zamišljen koncept samoupravljanja privredom doživjeti potpuni slom. Najviša dva pravna akta Ustav i Zakon o udruženom radu (ZUR) naći će se u oprečnim historijskim ulogama i funkcijama.

U tim uvjetima samoupravna demokratija, kao novi izraz socijalističke prakse, sve više potiskuje političku demokratiju što ima za posljedicu dalje zaoštravanje političkih odnosa u SFRJ.

Unutar samoupravne demokratije doći će do potpune eliminacije individualizacije odgovornosti. Koncept u kojem svi odlučuju i svi odgovaraju vodi egalizaciji društva u okviru koga proces "upravljanja" izrasta u najprofitabilniji oblik angažmana. Na privilegijama koje otud proističu razvija se posebna mentalna struktura koja pruža otpor svim promjenama, koja razvija kompleks egoizma, privilegija i birokratskog vladanja. U ovakvim uvjetima personalne promjene moraju se vršiti autoritetom Partije, što sve više jača njen utjecaj ne samo na državno-političke strukture već i na samu privredu. Svaka promjena ili postavljanje rukovodstva na svim nivoima uvjetovana je inicijativom političkih struktura. Glavne odlike mentalnog sklopa koji se kreira u ovim okolnostima jeste "poslušnost prema gore i neodgovornost prema dolje". Poticanjem i razvojem ove mentalne strukture blokirana je mogućnost promjene upravljačke strukture bez nadzora Partije koja kroz ugrađeni mehanizam "političke podobnosti" kontrolira uključivanje mlađih i talentovanih ljudi sklonih inovacijama, u upravljačke strukture. Izrastanjem "političke podobnosti" u glavni kriterij uključivanja u upravljačku strukturu snažno će se reflektirati na dalji ekonomski i tehnološki razvoj društva, što će svakako učiniti krizu izuzetno razornom. Razvoj ove mentalne strukture pogodovaće ponovnom oživljavanju centralističkih tendencija na svim nivoima. U takvim uvjetima investiciona politika otrgnuće se ispod kontrole same privrede, što će imati za posljedicu izrastanje državnog i bankarskog kapitala u osnovni investicioni kapital. Kapital koji su banke i država infuzirale u privredu dolazio je iz inozemstva u vidu raznih kredita pod jako nepovoljnim uvjetima. Uz to ovako vođena investiciona politika, koja nije bila uvjetovana ekonomskom moći same privrede i racionalnošću samih investicija, sve je više poticala neproizvodnu potrošnju što je vodilo stvaranju takvog modela društvenih odnosa koji je bio bliži modelu državnog nego samoupravnog socijalizma.

2. Ekonomska kriza i prvi zahtjevi za samoodređenjem

Ovakav razvoj društva ubrzano je vodio razvoju ekonomske krize, koja se već krajem 1970-ih i početkom 1980-ih manifestirala u trgovinskom i platnom deficitu, rastu vanjske zaduženosti i rastu inflacije. Međutim, valja naglasiti da je SFRJ u poratnom periodu ostvarila zaista impozantan stupanj razvoja. Od 1952. do 1970. godine smanjen je raspon u razvijenosti između Jugoslavije i razvijenih zemalja od 1:10,5 na 1:4,4. U periodu od 1947. do 1977. industrijska proizvodnja je povećana 14 puta. U istom periodu izvršena je velika urbanizacija stanovništva u kojoj je preko tri miliona ljudi migriralo sa sela u grad. Broj kvalificiranih radnika u ukupnom broju zaposlenih povećao se za 60%. Prinosi u poljoprivredi dvostruko su povećani. Samo u periodu od 1974–1977 društveni proizvod privrede realno je porastao za 25,3%, osobni i društveni standard za oko 25% a realna osobna primanja zaposlenih za 36%. Samo u te tri godine zaposlilo se 850000 radnika, sagradilo se 580000 stanova. U tim godinama oko 95% djece koja su bila dorasla za školu bilo je uključeno u redovno osnovno obrazovanje. Oko 900000 mladih pohađalo je srednje škole dok je na univerzitetima i višim školama studiralo preko 400000 studenata.

Međutim, uprkos ovim pokazateljima krajem 1970-ih godina nazirala se je velika ekonomska i društvena kriza čije je prevazilaženje tražilo potpuno nove društvene i ekonomske odnose i nove ljudske potencijale. Nažalost, umjesto stremljenja ka tim novim potencijalima povećana je budnost starih društvenih struktura i striktna kontrola društvenih zbivanja. U tom periodu i u međunarodnoj zajednici dolazi do teških ekonomskih poremećaja. Izbija velika dužnička kriza svjetskih razmjera što ekonomske poremećaje u Jugoslaviji čini još težim. Sa rastom kamatnih stopa na novčani dug tek sada dolazi do izražaja sva pogubnost modela politike zaduživanja Jugoslavije u inozemstvu. Sa rastom ekonomske recesije raste i državni intervencionizam u privredi. Rastu i zahtjevi za uvećanjem kompentencija centralno-državne i partijske strukture u smirivanju inflacije, otplati dugova i spriječavanju produkcionih poremećaja. Mada su ove tendencije oštro kritikovane i od samog SKJ one nužnošću razvoja realnih političkih i ekonomskih odnosa nastavljaju da rastu i sve više ekonomsku krizu guraju u sferu političke krize što se sve snažnije reflektira i na međunacionalne odnose. Što se ekonomska kriza više produbljivala sve je bilo jasnije da se izlaz iz krize mora tražiti u promjeni produkcionih odnosa, što je tražilo da se prethodno riješe ideološko-politička pitanja, čime je zapravo kriza u SFRJ sve više izrastala u ideološko-političku krizu.

Početkom 1980-ih broj nezaposlenih u Jugoslaviji dosegao je cifru od 800000 dok je prikrivena nezaposlenost u društvenom sektoru dosegla stravičnu brojku od 1800000. Najviši procenat nezaposlenosti bilježi Kosovo (27,3%), Makedonija (21,5%), Bosna i Hercegovina (15,8%), Srbija (11,4%), Hrvatska (5,2%) i Slovenija (1,3%). U ovom periodu i položaj Jugoslavije u međunarodnim ekonomskim odnosima stravično se pogoršava. Samo u periodu od 1976. do 1980. udio iznosa Jugoslavije u svjetskom uvozu smanjen je od 0,53%, koliko je iznosio u periodu od 1966. do 1970., na 0,44%. Uvoz robe dvostruko je povećan u odnosu na izvoz. Krajem 1981. spoljni dug narastao je na 21 milijardu dolara a samo na plaćanje kamata u toj godini odliveno je 3,8% nacionalnog dohotka. U 1977. trgovinski deficit Jugoslavije iznosio je 4376 milijuna dolara, u 1978 – 4315, u 1979 – 7225 milijuna dolara. Pokrivenost uvoza izvozom pala je sa 66,2% u 1976. na 54,6% u 1977. i na 48,5% u 1979.

U uvjetima kada ekonomska kriza uzima sve šire razmjere desiće se i prvi nemiri na Kosovu koje je oficijelna jugoslovenska politika označila kao kontrarevolucionarne i iredentističko-nacionalističke pokušaje stvaranja etnički čiste albanske republike u sastavu jugoslovenske federacije čiji je glavni cilj pripajanje Albaniji. Glavni nosioci ovih nemira bili su intelektualci i studenti koje je podržala cjelokupna radnička klasa i seljaštvo Kosova. Učesnici nemira tražili su korjenite promjene u društvu, zaustavljanje pada životnog standarda svih slojeva stanovništva, te osobito proširenje političkih i kulturnih sloboda albanskog naroda što su iskazali kroz parolu "Kosovo-Republika". Demonstracije su suzbijene a prema učesnicima su poduzete široke represivne mijere i izrečene su drakonske kazne. Preko 30% osuđenih intelektualaca dobilo je kazne zatvora između 10-20 godina. U oficijelnoj analizi ovih nemira navedeno je da je glavni uzrok Ustavno-pravni položaj Kosova. Polazeći od činjenice da je Kosovo u periodu od 1950, kada je imalo 90% nepismenog stanovništva i 80% ruralne populacije, do 1980. kada je udio industrije u društvenom proizvodu povećan na 38,7% sa 16,1% koliki je bio u 1950, da je udio poljoprivrede u društvenom proizvodu, smanjen sa 58,9% na 20,9%, da je industrijska proizvodnja povećana 18 puta, da je broj zaposlenih povećan za 4,7 puta, da je ljudski vijek na Kosovu produžen sa 45 na 68 godina, da je na Kosovu 1980. radilo preko 385 biblioteka, 8 kazališta, 5 muzeja, da je postojao moderni radio-televizijski centar, da je osnovana Akademija nauka i umetnosti Kosova, da na Kosovu izlazi preko 60 dnevnih i periodičnih listova da se godišnje štampa preko 370 naslova raznih knjiga i brošura itd. oficijelna analiza nastojala je eliminirati ekonomske i kulturne uzroke izbijanja ovih nemira i iznaći znanstveno utemeljenje za tezu da je ustavno-politički položaj pokrajine uzrok bunta albanskog stanovništva.

Međutim, u ovoj analizi nema podataka da je u tom periodu Kosovo imalo najniži stupanj zaposlenosti u Evropi, svega 20%, da je sirovinski kompleks, koji je bio razvijen na Kosovu, prvenstveno bio u funkciji razvoja Jugoslavije (Srbije), te da je Kosovo u industrijalizaciji zaostajalo 15 do 20 godina za drugim dijelovima Jugoslavije, da su razlike u razvijenosti između Kosova i drugih republika u Jugoslaviji stalno rasle. Taj odnos u 1980. iznosio je 1:6 što je najveća disproporcija u Evropi.

Sa ocjenom da su na Kosovu još uvjek "žive nacionalističke i druge reakcionarne snage i tendencije..." koje su izrasle u transmisiju neprijateljskog utjecaja iz Albanije čiji se je utjecaj širio preko porodice i škole i organa političke vlasti na Kosovu, oštrica represije bila je usmjerena ka albanskoj inteligenciji i političkom rukovodstvu. To je bila platforma na kojoj će se docnije razviti proces dealbanizacije cjelokupnog kosovskog obrazovnog i političkog sistema, proces koji će zapravo i stvoriti od Kosova jednu od najtamnijih mrlja na savjesti moderne Evrope.

Isticanje zahtjeva albanskog naroda za samoodređenjem u smislu stvaranja Kosova–Republike bit će novi poticaj za ubrzano jačanje centralističke koncepcije unutar Srbije koja će u docnijoj fazi i dovesti do destrukturiranja jugoslovenske države. Zeleno svijetlo upravo je dato ovoj koncepciji usvajanjem "Platforme za akciju SKJ u razvoju socijalističkog samoupravljanja, bratstva i jedinstva i zajedništva na Kosovu" od strane najvišeg političkog tijela SKJ, gdje je podržana inicijativa rukovodstva Srbije da "razmotri praksu dosadašnjeg ostvarivanja odredbi Ustava SFRJ kao i Ustava SR Srbije i Ustava socijalističkih autonomnih pokrajina, koje se tiču ustavnog i pravnog položaja pokrajina u SR Srbiji". Time je bio otvoren put za rekonstrukciju cjelokupnog ustavnog poretka SR Srbije a docnije i ustavnog poretka SFRJ, što će i dovesti do tragičnih posljedica.

3. Ekonomski i politički zahtjevi republika

Zahtjev albanskog naroda na Kosovu da obezbjedi pravo na sopstveni razvoj, koji je bio formuliran kroz zahtjev "Kosovo–Republika", u SFRJ i Srbiji nije, na žalost, shvaćen kao alarm da se preispita položaj albanskog naroda kako u Srbiji tako i u Jugoslaviji, te da se pokušaju eliminirati svi uzroci koji dovode do frustracija, pesimizma i beznadežnosti albanskog naroda u odnosu na njegovu perspektivu u okviru Srbije i Jugoslavije. Dapače, albanski nemiri potaknuće zahtjeve Srbije za jačom centralizacijom moći i sile kako bi se Kosovo, a vidjet ćemo kasnije i druga pokrajina i druge republike, disciplinirale ognjem i mačem.

Sa istaknutim zahtjevom da autonomne pokrajine ne mogu biti konstitutivni dijelovi Jugoslavije, srpsko rukovodstvo će otvoreno dati do znanja da za Jugoslaviju kao zajednicu ravnopravnih naroda nema nikakvog interesa. Kosovski nemiri bit će platforma na kojoj će se izgraditi koncept frustracije srpskog naroda, zbog navodno izgubljene državnosti. Na toj platformi razviće se srpski populizam koji će se ubrzo razviti u stravični nacional-šovinizam koji će gurnuti srpski narod u najdublju tamu u kojoj se ikada u svojoj dugoj historiji našao.

Dalji razvoj jugoslovenske krize nije se mogao zaustaviti prije svega zbog dominantne uloge partijsko-državnog kompleksa. Daljem produbljavanju krize doprinijela je i dospjela otplata inozemnih dugova koji su najvećim dijelom bili potrošeni u neproizvodnoj potrošnji. Pritješnjena obavezama vraćanja vanjskog duga jugoslovenska vlada morala je prihvatiti uvjete privređivanja koje je nametnuo inozemni povjerilac, u ovom slučaju to je bio Međunarodni monetarni fond (MMF), koji je tražio smanjenje svih oblika potrošnje kako bi se veći dio nacionalnog dohotka izdvajao za otplatu inozemnih dugova, uvođenje realnih kamata na sve kredite u zemlji, liberalizaciju cijena, politiku realnog tečaja dinara, kontrolu inflacije. Pritisak obaveze vraćanja inozemnog duga vodio je smanjenju cijena izvoznih roba kako bi se što prije došlo do nužno potrebnih deviznih sredstava, što je opet kao bumerang pogađalo unutarnje tržište gdje su cijene vrtoglavo rasle, što je imalo snažne refleksije na narastanju unutarnjih socijalnih tenzija. Zbog niske produktivnoti i zastarjele proizvodne strukture jugoslovenska privreda nije bila u mogućnosti da se uklopi u nove trendove svjetske privrede, što je vodilo daljoj demotivaciji za rad i stvaralaštvo. Ovo je imalo za posljedicu pad kapitalnog koeficijenta koji je u periodu od 1980. do 1985. pao na drastičnih 25:1 što je imalo značenje da je u tom periodu trebalo uložiti 25 dinara da bi se ostvario 1 dinar društvenog proizvoda.

Ovi procesi uvjetovali su drastičan pad životnog standarda i sve snažnije socijalno raslojavanje koje se sve više manifestiralo u nestajanju srednjeg sloja stanovništva koje je masovno bilo gurnuto na ivicu totalnog osiromašenja. U ovom periodu vođene su veoma žustre rasprave o mogućim koncepcijama izlaska iz ekonomske krize. Zastupnici tržišne orjentacije tražili su reintegraciju jugoslovenskog ekonomskog prostora na bazi slobodnog djelovanja tržišta kapitala i tržišta rada dok su zastupnici tzv. koncepcije "statusa quo" uporno branili riješenja koja su data u Ustavu i ZUR. Ističući u prvi plan potrebu ekonomske reintegracije zemlje zastupnici prve teze koji su podupirali nužnost zajedničke razvojne politike i obnove tehnološkog jedinstva, nesvjesno će stati u odbranu novog koncepta državno-administrativnog centralizma, dok će koncepcija o statusu quo dobiti podršku političkog koncepta koji je zahtjevao dalji razvoj koncepcije društva koja je bila utemeljena na važećem Ustavu i ZUR. Time će zapravo ekonomske koncepcije o izlasku iz krize dobiti svoje ideološko-političke oblande što je riješavanje ekonomske krize ponovo svodilo u nužnost ideološko-političkog rešenja.

Sa izrazito razvijenim pomorskim turizmom, razvijenom brodogradnjom i metaloprerađivačkim kompleksom i sa aktivnom deviznom pozicijom, Hrvatska je tražila širi prostor za uključivanje u jugoslovenske i svjetske privredne tokove. Njena pozicija prema Jugoslaviji je ekonomski definirana i potpuno određena. Ona je za slobodno jugoslovensko tržište bez ideoloških uplitanja i etatističkih ograničenja. Privredna orjentacija Srbije i njen ekonomski položaj razlikuju se od privredne orjentacije i privrednog položaja Hrvatske. Bez modernih industrijskih kapaciteta, sa stalnim padom produktivnosti i zaostajanjem u razvoju, srpska privreda je više naklonjena državnom arbitriranju i autarkičnom konceptu razvoja.

Međutim, ekonomske performanse hrvatske privrede bile su bitno ograničavane politikom koju je vodio hrvatski politički vrh, koji je tražio politički kompromis unutar Jugoslavije čime je umnogome sužavao mogućnosti ekonomskog razvoja te republike. Treba se samo prisjetiti promjene deviznog sustava iz 1977. godine kao i prihvatanja dogovora o financiranju razvoja nerazvijenih dijelova Jugoslavije što uopće nije bilo u interesu ekonomskog razvoja Hrvatske. S druge strane pak, u Srbiji je politički vrh krajem 1970-ih godina, za razliku od ekonomske pozicije Srbije koja je gurala ovu republiku ka državnom i autarkičnom modelu razvoja privređivanja, inklinirao ka tržišnom mehanizmu i otvaranju srpske privrede prema jugoslovenskom i svjetskom tržištu. To su zapravo bili paradoksi krajem 1970-ih i početkom 1980-ih koji će kasnije dovesti do objektivizacije stanja u ove dvije najveće republike bivše Jugoslavije čiji će odnosi i najpresudnije utjecati na pravac i razvoj jugoslovenske krize.

Situacija u Sloveniji u ovom periodu je najčistija. Sa daleko višim stupnjem produktivnosti ona preferira u jugoslovensko i svjetsko tržište. Niže cijene koje su uvjetovane višom produktivnošću čuvaju njeno tržište od suvišne robe drugih proizvođača. Njeni proizvodi zbog nižih cijena, boljeg kvaliteta i kvalitetnijih usluga lakše prodiru na tržišta drugih republika. Radnu snagu, sirovine i poluproizvode slovenačka privreda obezbjeđuje pod povoljnim uvjetima iz drugih jugoslovenskih republika. Nastojanja privrednog i političkog vrha Slovenije usmjerena su prije svega u pravcu spriječavanja gomilanja suviše velikih ovlašćenja kod saveznog administrativnog i državnog aparata, koji bi tada mogao presudno utjecati na modificiranje modela privređivanja što Sloveniji ne bi odgovaralo.

Položaj BiH u političkom i ekonomskom smislu bio je dosta složeniji. U ekonomskom pogledu privreda BiH je u ovom periodu bila dosta samostalna. Raspolažući sa velikim kapacitetima jeftine radne snage i sirovina privreda BiH uspjela je da se konstituira u mladu industrijsku strukturu koja je svoje mjesto počela nalaziti kako na jugoslovenskom tako i na svjetskom tržištu. U tom pogledu ona sve više zahtjeva slobodnije djelovanje tržišnih zakonitosti i više prava u raspolaganju ostvarenim dohotkom. Međutim, u političkom pogledu ona je trpjela snažan pritisak starih konzervativnih struktura koje su dobijale podršku iz Beograda. Tako je u ovom periodu i u BiH postojala velika diskrapanca između ekonomskih potreba i političkih zahtjeva. Kad tad i u ovoj republici stanje se je moralo objektivizirati.

Jačanju pozicije saveznih političkih i upravnih struktura potpora je dolazila iz Crne Gore i Makedonije koje u konceptu jačanja centralističke vlasti traže svoje ekonomske i političke interese. Tu prije svega treba imati u vidu program pomoći nerazvijenim republikama koji je poticao savezni politički i državni vrh a u kojem su ove republike tražile svoju šansu za dalji razvoj.

Time je zapravo na pitanju ekonomskog razvoja republika otvoreno i pitanje odnosa prema političkom odnosno ustavnom konceptu daljeg ustrojstva Jugoslavije, čime je otvoreno i pitanje modela političkog ustrojstva Jugoslavije. Pitanje daljeg ekonomskog razvoja prenosi se na politički teren gdje se počinju razvijati intenzivni politički sukobi.

4. Novi i stari koncepti zajedništva jugoslovenskih naroda

Međutim, proces političke decentralizacije unutar Jugoslavije, koji je započet sredinom 1960-ih a formalno pravno verificiran Ustavom iz 1974., zaustavljen je na pola puta. Decentralizacija je bila provedena samo do nivoa republika. Time je moć političke kontrole nad privredom samo diversficirana ali ne i ukinuta. Dominacija politike nad privredom u okviru republika imala je za posljedicu dalju etatizaciju što je vodilo razvoju republičkog autarkizma. Zatvaranje repu-

blika postaje sve primjetnije i u kulturi, obrazovanju i znanosti. Sve izraženije narastanje i snaženje centralisti- čkog-autoritarne koncepcije riješavanja jugoslovenske krize guralo je sve više ka zatvaranju republika, što je vodilo sve daljoj dezintegraciji Jugoslavije. Time je zapravo zahtjev za reintegracijom Jugoslavije na principima političkog centralizma vodio narastanju republičkih etatizama koji su dalje vodili u autarkičnost i separiranje.

Prebacujući na Ustav krivnju za sve izraženiju dezintegraciju zemlje, u Srbiji će sredinom 1980-ih otpočeti opća kampanja za ustavnu rekonstrukciju. Ta kampanja je u prvo vrijeme bila postavljena na ekonomsku osnovu koja je implicirala ustavno-pravne promjene. U prvi plan ističe se potreba za stvaranjem jugoslovenskog "pool"-a za velike razvojne projekte i jugoslovenskog razvojnog plana koji bi prije svega obuhvatio aktivnosti Fonda za nerazvijena područja, zatim uvjete zajedničkih ulaganja sa inozemnim kapitalom..., zašto je trebalo obezbjediti određen zajednički kapital u rukama Jugoslovenske banke za međunarodnu ekonomsku suradnju. Srpska znanstvena javnost smatra da se integracija na ekonomskom planu može provesti prije svega političkim sredstvima putem aktivnosti SKJ kao jedinstvene političke organizacije (vidi Dr. J. Đorđević, Kragujevac 1985), što će izazvati opću sumnju u ovakav oblik reintegracije jugoslovenskog ekonomskog prostora u drugim republikama. Sa ove platforme poteći će i ideja o političkoj centralizaciji SKJ putem ponovnog uvođenja mehanizma demokratskog centralizma, što je trebalo imati za posljedicu smanjenje utjecaja političkih struktura republika na ekonomska kretanja i uvjete privređivanja. Ove ideje srpskih intelektualnih krugova uskoro će biti i uobličene kroz zvaničnu inicijativu Srbije što će biti dočekano sa različitim osjećanjima u drugim republikama.

Mada su reakcije u nekim republikama na srpsku inicijativu o reviziji političkog sustava bile dosta burne političkih konfrontacija još nema. Inicijativa koja je dolazila iz Srbije osobito će pogoditi BiH koja se u proteklom periodu uspjela konstituirati kao ravnopravan član federacije, eko-

nomski osnažiti i idejno-politički profilirati. Otuda su centralističko-etatističke ideje koje su dolazile iz Beograda ponovo otvarale pitanje njene kako ekonomske tako i političke samostalnosti i identiteta. Bio je to period kada se u Bosni počinju otvarati razne afere, kad srpska štampa i intelektualni krugovi otvoreno negiraju postojanje Muslimana kao nacije, kada počinju sve izraženije manipulacije sa bosanskim Srbima i kada se sve otvorenije zagovara ideja o srpskoj Bosni. Tad će Hamdija Pozderac, predsjednik CK SK BiH, ocjeniti da takve centralističko-unitarističke ideje nemaju nikakav drugi cilj do destrukciju AVNOJ-skih principa ustavno-političkog uređenja Jugoslavije što ima značenje dovođenja u pitanje položaja i statusa i uopće samog opstanka BiH.

U srpskoj inicijativi istaknuto je u prvi plan da su potrebe za "rekonstrukcijom Jugoslavije uvjetovane prije svega jedinstvom interesa jedinstvene radničke klase Jugoslavije" te suvremenim razvojem ekonomije i tehničko-tehnološkog razvoja, dakako i potrebom razvijanja demokratije. U cilju ostvarivanja ovih ciljeva traži se uvođenje Vijeća proizvođača i Vijeća građana kao novih domova u Saveznom parlamentu. Istovremeno se predlaže stvaranje velikih interesnih sustava kao što su željeznica, PTT, elektroprivreda, informacijski sustavi isl. Ovdje se na prvi pogled ističe zahtjev ne za državnim centralizmom već zahtjev za stvaranjem uvjeta za tehnološko-ekonomski razvoj. Međutim, imajući u vidu da bi kroz uvođenje Vijeća građana i Vijeća proizvođača kao novih domova u Savezni parlament, predstavnici srpskog naroda predstavljali većinu što bi omogućavalo da se donose odluke u skladu sa centralističkom koncepcijom, to ništa ne bi drugo značilo do legalizacije srpske centralističko-etatističke koncepcije privrednog i političkog ustrojstva Jugoslavije. Takvu politiku svakako da nisu mogle prihvatiti druge republike. Da se upravo u ovom konceptu radilo o preferiranju srpske centralističke koncepcije a ne koncepcije o ekonomskom i tehnološkom razvoju ubrzo će pokazati srpska politika u BiH. Tamo srpska politika, pošto nije u mogućnosti ostvariti parlamentarnu

većinu, odbija da prihvati ustrojstvo BiH na istim principima koje je predlagala kao temelj ustrojstva Jugoslavije.

Isto tako ideja o stvaranju velikih privrednih i tehnoloških sustava na prvi pogled nosi progresivna stremljenja. Međutim, ako se ima u vidu da je privreda još uvjek bazirana na samoupravnom konceptu organiziranja gdje se odluke donose pod kontrolom političkih organa i ova ideja otkriva prije političke nego ekonomske interese. Uz to, ako se uzmu u obzir i činjenice o visokom stupnju nefleksibilnosti i neproduktivnosti srpske privrede kao i metode koje su predložene za provođenje ovih mjera reintegracije, postaje sasvim jasno da se ovdje prije svega radi o političkim ciljevima i interesima centralističko-etatističkog koncepta kojeg je zastupala srpska politika.

U duhu ove koncepcije svako nastojanje republika i pokrajina da obezbjede uvjete svoga bržeg ekonomskog i socijalnog razvoja podvodi se pod separatizam kojim se dovode u pitanje najviše vrijednosti zajedničkog življenja jugoslovenskih naroda tj. bratstvo i jedinstvo. U cilju ostvarivanja ove koncepcije bilo je nužno srušiti ustavni poredak. Da bi se pribavila legitimnost za tu operaciju otvoren je proces satanizacije KPJ odnosno SKJ sa namjerom da se ospori njegova historijska legitimnost a time i pravna legitimnost ustavnog poretka Jugoslavije. Fokusirajući u toj satanizaciji navodnu tragediju srpskog naroda u poratnoj i suvremenoj Jugoslaviji, počinje period izgradnje srpskog nacionalnog avangardizma koji je u prvoj fazi vodio u velikosrpsku ideologiju pijamonstva da bi se u docnijoj fazi iskazao u formi srpskog nacionalnog separatizma. Apsurdnost u svemu tome je to što je u Srbiji u tom periodu uporedo sa procesom satanizacije SKJ istovremeno tekao i zahtjev da SKJ kao idejno-politička snaga preuzme vodeću ulogu u riješavanju nagomilanih političkih i ekonomskih problema.

Za razliku od srpskih političkih i intelektualnih krugova koji su temeljnu nedostatnost sustava vidjeli u sve očiglednijoj dezintegraciji savezne države odakle i proističu sve političke, socijalne i ekonomske nedaće, iz drugih republika dolazile su dijagnoze koje su tražile drugačije tretmane od

onih koje je predlagala Srbija. Tako će pojedini analitičari uzroke tražiti također u političkoj sferi ali ne samo i isključivo u sferi razvlašćivanja federalne političke strukture. Za izlazak iz krize za njih je mnogo bitnija analiza uzroka hipertrofije samoupravljanja što rezultira institucionaliziranim gigantizmom i institucionaliziranim perfekcionizmom što je u krajnjoj instanci vodilo birokratizaciji bez ikakve racionalizacije (V. J. Županov) gdje su sužavani i zatvarani procesi kako za tehničko-tehnološki razvoj tako i za širu demokratizaciju društva. Dakle, u ovoj koncepciji glavni agens ekonomske i društvene krize jeste birokratizacija, tromost i neefikasnost sustava, koja je uzrokovna ne političkom decentralizacijom federalne vlasti već prije svega odsustvom unutarnje pokretačke snage unutar same radničke klase što je kao takvu čini historijski nepodobnom da bude nosilac političke vlasti. Otuda i proističe historijska potreba za mutacijom društvenih klasa i vlasti. Na ovoj tački presjeka analize društveno-ekonomske krize susreću se zapravo dvije koncepcije odnosno dvije varijante izlaska iz, sada već, duboke ideološko-političke i ekonomske krize. Jedna varijanta, koja preferira srpski koncept, smatra da se samo putem obnove partijskog i državnog centralizma mogu tražiti izlazi iz krize, dok druga varijanta, koja preferira stav zapadnih republika, smatra da se izlaz iz krize može tražiti samo kroz potpunu ideološko-političku rekonstrukciju sustava u okviru koje bi bila naglašena veća samostalnost republika.

Kako se je kriza u Jugoslaviji više produbljavala to se sve više nametao koncept riješavanja koji je vodio u duboku tragediju sve jugoslovenske narode. Srpska politika sa Saveznom armijom odlučila je istrajati na svom konceptu reintegracije Jugoslavije i po cijenu ogromnih ljudskih žrtava. Tih dana najkoloritniju sliku o jugoslovenskoj stvarnosti dat će Kole Čašule makedonski književnik koji je tom prilikom istakao "da živimo u plimi drskih pokušaja da se sadašnji momenat krize pretvori u razbijanje SFRJ, u plimi histeričnih alaukanja nacionalističkih i unitarističkih snaga... da živimo u eri lukavo i dalekosežno smišljenih pokušaja uskrsnuća vampira naše sveukupne jugoslovenske prošlosti

(Nikole Pašića, Ante Pavelića i njima sličnih), ali i vampira pojedinih nacionalističkih histerija i iredentizama. Živimo u vrijeme kada nam se zamjenom planova, podmeće umjesto naše AVNOJ-evske Jugoslavije Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, to dijelo imperijalističkih sprega i versajskih mahinacija... podmeće nam se kukavičije jaje fašističko-karađorđevskog ujedinjenja kao supstitut za oružano samoopredeljenje, pa se ide i dalje i tvrdi se da su AVNOJ-em teško pogođeni trajni nacionalni interesi pojedinih naroda i narodnosti, od čega do izvoda da je AVNOJ-evska Jugoslavija tragedija za neke narode, njihov historijski poraz, nema ni koraka. Sugerira nam se povratak ka Karađorđevskom unitarizmu, majorizaciji, asimilaciji u stilu Petra Živkovića a sve to nudi kao jedini izlaz iz, navodno, tragedije naše višenacionalnosti i više jezičnosti. Pri tome se svjesno zagovara zatvaranje očiju pred neoborivom činjenicom koju je naša vlastita historija krvavo potvrdila da je unitarizam samo maska za vrlo konkretan nacionalizam poznatih velikodržavnih apetita, da je unitarizam pledoaje za nož, kamu i krv, za građanski rat". (Referat na IX kongresu književnika Jugoslavije u Novom Sadu 1985.)

SRPSKA POLITIKA I RASPAD SOCIJALISTIČKE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

N. Bašić, Pravo naroda na samoodređenje i jugoslovenski federalizam, Beograd 1989. – N. Pašić, Nacionalno pitanje u savremenoj epohi, Beograd 1973. – S. Šuvar, Odnosi u višenacionalnim zajednicama u suvremenom svijetu, Beograd, 1971. – G. Houpt, C. Weill, Marksovo i Engelsovo naslijeđe i nacionalno pitanje, – E. Kardelj, Nacija i međunarodni odnosi, Beograd 1975. – E. Redžić, Austromarksizam i jugoslovensko pitanje, Beograd 1977. – D. E. Apter, The Polities of Modernization, University of Chichago, Chichago 1966. – T. Parsons, The System of Modern Society, New Yersy 1971. – T. Parsons, Sociological Theory and Modern Society, N. Y. 1967. – E. Gellner, Thought and Change, London 1964. – K. Deutsch, Nationalism and Social Communication, London 1972. – G. Schwarzenberger, Power Politics, A stady of world Society, London 1964. – R. Debray, New Left Review, No 105/1977. – J. Đorđević, Savremeno nacionalno pitanje i federalizam u Jugoslaviji, Zagreb 1971. – F. Fanon, Prezreni na svijetu, Zagreb 1978. – R. Pipes, Nationalism and Nationality, Munchen 1963. – R. Stavenhagen, L'Homme et la Societe, No 33-34. – Anuar Abdel Malek, Cahiers Internationaux de Sociologie, Vol.XLII 1907. – R. Emerrson, From Empire to Nation, 1960. – M. Bartoš, Prerastanje prava na samoopredeljenje iz političkog u pravni princip. – Đ. Ninčić, Problem suverenosti u Povelji i praksi UN, Beograd 1977. – M. A. Kaplan, N. B. Katenbach, The political Foundation of International Law, N. Y. 1961. – H. Kelsen, The Law of the UN, 1961.

1. Novi svjetski poredak

Početkom sedamdesetih godina ovog stoljeća počela su se odvijati suštinske promjene u procesu reprodukcije

svjetskog kapitala. Kroz permanentno revolucioniranja proizvodnih snaga, prije svega mikroelektronike, informatičnih tehnologija, biotehnologija, novih materijala, genetike..., unutarnja protivurječnost kapital produkcionog odnosa sve više se pomjera od protivurječnosti između kapitala i rada ka protivurječnosti između odlučivanja i participacije, čime se i sam koncept suvremenog razvoja pomjera u sferu djelovanja novih faktora proizvodnje, dakle u sferu obrazovanja, informiranosti i organizacije, gdje se vrijednost rada određuje u okviru sustava komunikacija što ima za posljedicu pomjeranje kordinata razvoja u sferu globalne integracije.

U okviru ovih promjena zakonitosti reprodukcije svjetskog kapitala stvara se Novi svjetski poredak u kojem razvoj mogu ostvariti samo oni sustavi koji su sposobni uspostaviti komunikaciju između pojedinca i zajednice, razviti unutarnju kreativnost, koji su sposobni iskoristiti ili proizvesti nova dostignuća, obezbjediti i progrmirati vlastiti preobražaj i time obezbjediti uvjete za razvoj naprednijeg i socijalno pravičnijeg društva. U koordinatama ovih promjena konstituira se i nova fizionomija svjetske zajednice koja svoje utemeljenje gradi na principima recipročnosti i načelima partnerstva. Sa znanstveno tehnološkim razvojem rađa se i nova proizvodna filozofija koja inicira visok stupanj funkcionalnosti proizvodnog sustava koji je u mogućnosti obezbjediti fleksibilnost i kontrolu proizvodnog programa koji odgovara najvišim zahtjevima svjetskog potrošača. Ova nova filozofija proizvodnje i razvoja, koja pretpostavlja visok stupanj tehnološke organizacione sposobnosti, uvjetuje i promjenu vlasničkih odnosa, sa čime se nužno mijenja i osnovni cilj krupnog svjetskog kapitala, sa čime se otvara i pitanje promjena političkog ustrojstva međunarodne zajednice.

Fundiran na filozofiji partnerstva Novi svjetski poredak nužno vodi ka otklonu ideološko-političke polarizacije međunarodne zajednice što dovodi do definitivnog sloma socijalizma kao svjetskog sustava. Sa otklonom ideološko-političke polarizacije u međunarodnoj zajednici otvara se proces liberalizacije međunarodnih odnosa u kojima pravo naroda na samoodređenje izrasta u opći okvir razvojne nužnosti, što u novim uvjetima dobija naznake zahtjeva za višim stupnjem ekonomskih, političkih, kulturnih i drugih sloboda i prava čovjeka. Pod teretom ovih zahtjeva ruši se berlinski zid, kao simbol ideološke podjeljenosti, raspada se najveća komunistička imperija na svijetu, dolazi do promjena u svim istočno-evropskim zemljama. Uspostavljaju se novi odnosi između naroda i civilizacije svijeta. Traže se nove strukture i forme upravljanja i povezivanja među narodima i državama svijeta, u kojima čovjek sa svojim pravima i slobodama izrasta u temeljnu konstantu Novog svjetskog poretka.

2. Otpor promjenama

Refleksije ovih promjena u međunarodnoj zajednici nisu mogle mimoići ni jugoslovensku državnu zajednicu što će uvjetovati i zahtjeve njenih naroda za bržim razvojem, dakako za višim stupnjem ekonomskih i političkih sloboda, što će i dovesti do ratnog konflikta čije se političke, ekonomske, moralne, humanitarne i pravne posljedice ne mogu još sagledati.

Kroz zahtjeve za samoodređenjem albanskog, slovenačkog, hrvatskog, muslimanskog i makedonskog naroda bio je istaknut zahtjev ne da se mijenjaju državne granice, ne da se vrši razbijanje Jugoslavije kao državne zajednice, u tom smislu treba se prisjetiti prijedloga o asimetričnoj federaciji, konfederaciji, savezu suverenih država, koji su odbijeni kao mogući oblici političke organizacije Jugoslavije, već isključivo da se mijenja model političke organizacije, politički odnosi i model upravljanja društvom, kako bi se time otvorile šire razvojne mogućnosti u novim uvjetima. Međutim, takvi zahtjevi su implicirali i pomjeranje društvene moći iz sfere političke i državne organizacije u sferu znanstveno-tehnološkog, organizacionog, informacionog, komunikacionog i obrazovnog kompleksa, što u novim uvjetima čini okvir pravne, političke, ekonomske i etičke legitimnosti jednog društva. I upravo to je bilo ono što političke i državne strukture bivše Jugoslavije nisu mogle prihvatiti jer bi to zapravo značilo nužnost njihovog povlačenja sa političke pozornice. Ta spoznaja da te promjene, koje su bile određene općim nivoom razvoja međunarodne zajednice, objektivno znače nemogućnost daljeg kontroliranja vlasti, potaknula je komunistički režim bivše Jugoslavije da sa svim sredstvima pokuša zaustaviti ove promjene.

U tom cilju korišćene su najraznovrsnije metode, počev od proglašavanja takvih zahtjeva za kontrarevolucionarne, izdajničke, separatističke, da bi se na kraju takvi zahtjevi identificirali sa zahtjevima koji direktno pozivaju na genocid protiv jednog naroda. Znajući da će pokušaji zaustavljanja ovih procesa ostati bezuspješni na razini operacionalizacije ideoloških programa i ciljeva, komunistički establišment, koji je u međuvremenu doživljavao snažno osipanje, u cilju realizacije ovog cilja, počinje sa operacionalizacijom srpskog nacionalnog programa. U tu svrhu izrađen je "Memorandum" Srpske akademije nauka i umetnosti, koji će poslužiti kao teoretska potka novog srpskog nacionalnog političkog programa.

Realizacija ovog programa u prvoj fazi počinje kroz indoktrinaciju srpskog naroda. Napisane su tone i tone knjiga, "znanstvenih" rasprava, pamfleta, snimljeno je na tisuće i tisuće kilometara filmske vrpce, realizirano je na tisuće sati radio i TV programa..., a sve to u jednom jedinom cilju: uvjeriti srpski narod da je svaka promjena u sistemu usmjerena protiv njegovih interesa, te da mu svakom promjenom prijeti nestajanje i novi genocidi.

U taj stravični propagandni program uključeni su svi slojevi stanovništva. Od seljaka, domaćica, preko đaka, studenata do akademika, ovaj program izrasta do granica nacionalnog pokreta. Zadah mržnje prema svim drugim narodima širio se preko proslava rođenja, vjenčanja, ispraćaja u vojsku, preko vjerskih opela i pogrebnih povorki. Snažnu potporu nacionalni program - srpskih komunista dobija u vojnim i militarističkim krugovima. Ako se ima u vidu da je JNA slovila za jednu od najmoćnijih i najbrojnijih konvencionalnih sila u Evropi, veliki broj zaposlenih u vojnoj industriji i administraciji, veliki broj poduzeća koja rade za potrebe vojske, te veliki broj vojnih umirovljenika koji su činili značajan dio biračkog tijela, onda nije teško pretpostaviti kakav je značaj za dalji razvoj događaja imala simbioza srpskog programa i militarističkih krugova. Sa ovim srpski nacionalni program, koji se sada već transformira od ideje u ratni poklič "svi Srbi u jednoj državi", dobija realne mogućnosti i za praktičnu realizaciju, koja će uskoro početi sa ratom u Sloveniji, potom u Hrvatskoj i napokon u Bosni i Hercegovini, gdje ovih dana doživljava svoju krvavu relativizaciju.

Tog momenta kada je obezbjeđena realna snaga da se nasilnim putem suspendiraju objektivno uvjetovane promjene, počela je apokalipsa jugoslovenskih naroda. Optirajući za nasilno zaustavljanje ovih promjena komunistički režim, koji je u međuvremenu preoblikovan u režim socijalista i kao takav preuzeo kontrolu nad centralnom (federalnom) armijom, direktno je preuzeo odgovornost pred svjetskom zajednicom za narušavanje mira i sigurnosti u ovom dijelu Evrope.

Sa organiziranjem nacionalističko-fašističke propagande kojom je stvarana mržnja među narodima, sa poduzimanjem ekonomskih blokada drugih republika, organiziranjem nelegalnih oružanih bandi koje su vršile stravične zločine, bombardiranjem i razarenjem gradova i privrednih struktura..., režim u Srbiji izvršiće najteži oblik agresije na svjetski mir i sigurnost i time će sam na najubjedljiviji način izvršiti otklon od stava da se ovdje radi o jednom klasičnom unutarnjem sukobu gdje legalna oružana sila istupa u ime obrane svojih ustavnih prava. Sa ovim zločinačkim aktima odbačena je i mogućnost da se ovaj režim poziva na obranu principa zaštite teritorijalnog integriteta suverene države što je garantirano Poveljom OUN. Ovo s tim više, ako se ima u vidu da je garantija teritorijalnog integriteta suverenih država u Povelji OUN uvjetovana poštovanjem načela ravnopravnosti i samoodređenja naroda što se postiže riješavanjem problema ekonomske, socijalne, kulturne ili humanitarne prirode kroz unapređenje i poticanje poštovanja temeljnih sloboda i prava čovjeka bez obzira na rasu, spol, jezik i vjeru, što dakako čini da se pravo na razvoj svakog naroda i čovjeka izrasta u temeljni kriterij legitimnosti jedne vlade.

Kako je jugoslovenska (srpska) vlada stalno insistirala na činjenici da je glavna njena aktivnost usmjerena ka očuvanju teritorijalnog integriteta Jugoslavije ali iz čega se nije moglo vidjeti da se poduzimaju i mjere u cilju otvaranja širih političkih, ekonomskih i kulturnih okvira razvoja svih naroda, to je implicite stavljalo do znanja da jugoslovenske (srpske) vlasti drže Povelju samo kao dokument u kojem jedino i isključivo traže pravni osnov za svoj "bellum iustum" (pravedni rat), kako bi odbranile svoju koncepciju suvereniteta kao "plenitudo potestatis" (neograničena vlast) iz čega i proističe pravo na vođenje rata "ius belli ac pacis".

Sa ovakvom politikom jugoslovenske (srpske) vlasti stigle su do najgrublje i najlicemjernije zloupotrebe Povelje UN. I upravo ta zloupotreba čini temelj sa kojeg se izvodi osporavanje međunarodnog legitimiteta te vlasti sa čime se zapravo i osporava pravna konstrukcija o građanskom ratu u Jugoslaviji. Kako međunarodna zajednica koncept međunarodnog mira suštinski uvjetuje ekonomskim, socijalnim, i kulturnim napretkom, suradnjom i sveopštim poštovanjem prava i sloboda čovjeka, dakle s vrijednostima koje su upravo najbrutalnije napadnute od strane ovog režima, očigledno je da se ovdje radi o agresiji protiv svjetskog mira i sigurnosti što je u čl.6 Statuta Međunarodnog vojnog suda okvalificirano kao međunarodni zločin. Masovna ubistva drugih naroda, zlostavljanje i odvođenje u logore civilnog stanovništva, ubijanje i sakaćenje talaca, pljačkanje javne i privatne imovine, namjerno razaranje gradova, varoši i sela, masovna preseljavanja i istrebljivanja pripadnika drugih naroda, uništavanje kulturnih i historijskih spomenika, sakralnih objekata i sl. ne može se očekivati od vlade koja pretendira da bude legalna i da se uz to poziva na odredbe Povelje OUN.

Preko ideje "svi Srbi u jednoj državi" srpski režim je suštinski negirao pravo na samoodređenje drugim narodima u okviru bivše Jugoslavije. Polazeći od teze da je srpski narod jedini državotvorni narod na ovim prostorima te da se njegova država prostire tamo gdje dopiru njegovi grobovi i bogomolje, ovaj režim suštinski će se naći na tragu fašističke koncepcije Lebensraum (teorija životnog prostora) koja je svoju razradu dobila kroz teoriju Volksville, po kojoj samo veliki narodi imaju pravo da izražavaju nacionalnu volju dok mali narodi imaju obavezu lojalnosti prema velikim narodima. Otuda uporno odbijanje srpskog režima da prizna Muslimane za naciju, da prizna Hrvatsku, Sloveniju i Makedoniju za suverene i nezavisne države, da prizna albanskom narodu da sam odlučuje o svom političkom, kulturnom i ekonomskom razvoju.

3. Srpski nacionalni program i međunarodno pravo

Srpski režim vješto operira sa idejom plebiscita u provođenju svoje politike. Pravo na samoodređenje, u smislu stvaranja nacionalne države, priznaje se srpskom narodu i po historijskom i po etničkom kriteriju dok se drugim narodima to pravo uskraćuje. Sa ovim srpski režim vješto kombinira koncept "narodne suverenosti" i koncept "državne suverenosti" gdje je država suverenog naroda oslobođena svih pa i moralnih ograničenja kada su u pitanju "nacionalni interesi" kao najviši interesi naroda, sa čime se pravo na vođenje rata izvodi iz nacionalnih interesa, koji se u ovom slučaju svode na ostvarivanje koncepta da svi Srbi žive u jednoj državi. Time napravo "Ius ad bellum" postaje bitno obilježje suvereniteta srpskog naroda sa čime se apsolutno negira pravo na samoodređenje drugim narodima bivše Jugoslavije a samim tim sa ovakvim konceptom suvereniteta negiraju se i odredbe Povelje OUN:

U spoznaji da istrajavanjem na ovakvom konceptu rješavanja srpskog nacionalnog pitanja ulazi u sve otvoreniju konfrontaciju sa svjetskom zajednicom, suočen sa ekonomskom i političkom izolacijom i sa mogućnošću vojne intervencije UN, srpski režim prisiljen je na modifikaciju svoga djelovanja. Međunarodno priznanje jugoslovenskih republika kao suverenih članica međunarodne zajednice, uvjetuje promjenu strategije srpskog režima. Od zahtjeva za izravnim pripajanjem dijelova teritorija susjednih sada već medunarodno priznatih država, u kojima žive veći ili manji procenat srpskog pučanstva, postupno se odustaje. Umjesto tog zahtjeva sada se ističe zahtjev da se dijelovima srpskog naroda koji je ostao živjeti na području Bosne i Hercegovine i Hrvatske kao suverenih država obezbjedi pravo korišćenja prava na samoodređenje u smislu prava na formiranje nacionalnih država. Kroz ovaj zahtjev uvodi se nova teoretska konstrukcija "konstitutivnog naroda" po kojoj su dijelovi srpskog naroda u drugim državama ne mogu smatrati nacionalnim manjinama te im otuda pripada pravo da organiziraju svoje nacionalne države sa nacionalnom vojskom, samostalnim političkim i monetarnim sustavima a sve to na području država koje je međunarodna zajednica priznala kao suverene i ravnopravne članice. Kroz grubu zloupotrebu plebiscita kao instrumenta međunarodnog prava i samoodređenja kao načela međunarodnog prava, srpski režim nastavlja sa raspaljivanjem nacionalističke euforije pri tom naoružavajući srpski narod na području Bosne i Hercegovine i Hrvatske, nastojeći pri tom stvoriti nesnošljive uvjete zajedničkog življenja, da bi potom pristupio ubjeđivanju svjetske zajednice da je mir u ovoj regiji moguć jedino ukoliko se svaki narod konstituira u nacionalnu državu. Zalaganjem za takav mir srpski režim se nastoji prikazati u svijetlu mirotvorstva. Znajući da je svojom politikom trajno izgubio povjerenje svjetske zajednice, on poduzima stvaranje nove države tzv. Savezne Republike Jugoslavije (SRJ), na koju prenosi dalju realizaciju srpskog nacionalnog programa. Kakvu politiku slijedi ta nova Jugoslavija kada su u pitanju prava naroda i nacionalnih manjina sasvim izvjesno pokazuje njen odnos narodu Crne Gore koji svoju suverenost definitivno gubi u njenim granicama.

U okviru nove države rješavanje nacionalnog pitanja srpskog naroda pokušava se situirati u okvire međunarodnog prava, na taj način što se koriste već stvoreni animoziteti među narodima bivše Jugoslavije koji sada objektivno predstavljaju suštinsku smetnju za uspostavljanje mira na ovim prostorima. Nova administracija koja je svjesna ovog fakta nastoji se pridružiti svjetskoj zajednici u traženju riješenja jugoslovenske krize na principima samoodređenja naroda. Sa neviđenim ma-

sakrima muslimanskog naroda u Bijeljini, Foči, Zvorniku, Brčkom, sa razaranjima Mostara, Sarajeva, Jajca, Bihaća, sa rušenjima džamija, sa stalnim širenjem šovinističke mržnje prema Muslimanima, sa već stvorenom patološkom mržnjom prema Hrvatima, srpski režim uspio je stvoriti takav stupanj mržnje među narodima koja u ovim uvjetima ima objektivnu težinu koja se ne može zanemariti u riješavanju ratnog sukoba u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj. Sada se taj faktor uzima kao odlučujući od strane nove Jugoslavije kada se razmatra mogućnost riješavanja ratnog konflikta te se taj faktor navodi kao temeljni razlog zašto se traži uspostavljanje srpskih država u Hrvatskoj i BiH. To je zapravo i bio krajnji cilj srpske politike. Stvoriti nacionalne države Srba u BiH i Hrvatskoj, a potom tražiti primjenu načela samoodređenja naroda na temelju kojeg bi ovako stvorene države imale pravo ujedinjenja sa matičnom državom Srbijom.

Priznajući dijelovima srpskog naroda koji je ostao živjeti u drugim suverenim državama pravo na stvaranje nacionalnih država, u čemu im se javno pruža politička, vojna, ekonomska i moralna potpora, a pri tom istovremeno odbacujući i svaku pomisao da realizaciju ovoga istog prava omogući manjinskim narodima koji žive na području Srbije i Crne Gore, režim nove Jugoslavije pokazuje da nema namjeru iz svoje politike isključiti "ius ad bellum". On pristupa samo djelimičnoj relativizaciji ovog "prava" kroz formu "ultimum remidium regnorum" što ima značenje zahtjeva da se prvo iscrpe sve mogućnosti međunarodnog prava prije nego što se pribjegne ratu kao krajnjem sredstvu. Ovdje je dakle u primjeni potpuno nova tehnika ostvarivanja nacionalnih interesa ali je cilj ostao isti. Odbacuje se tehnologija koja je podrazumjevala potpuno ignorantan odnos prema međunarodnoj zajednici i međunarodnom pravu. Sa novom tehnikom pokušava se putem pozivanja na norme međunarodnog prava izvesti legalizacija političkih ciljeva koji su u potpunoj suprotnosti sa odredbama Povelje UN. U ovom slučaju to je omogućiti dijelovima srpskog naroda koji živi u drugim suverenim državama pravo na stvaranje nacionalnih država i pored toga što bi to bilo u potpunoj suprotnosti sa normama međunarodnog prava.

Omogućiti ostvarivanje prava na formiranje nacionalnih država dijelovima nacionalnih manjina na području drugih suverenih država, sasvim izvjesno otvara preispitivanje kompletnog međunarodnog političkog i pravnog poretka u kojem načelo nepovredivosti državnih granica čini jedan od temeljnih principa političkog i teritorijalnog ustrojstva međunarodne zajednice. Uz to, legalizacija ovoga prava nacionalnim manjinama vodilo bi svakako prekrajanju državnih granica nasilnim putem što bi predstavljalo ništa drugo do legalizaciju sile kao instrumenta stvaranja Novog svjetskog poretka u kojem bi ponovo ideološko-politička i vojna polarizacija dobila određujuću ulogu sa čime bi bili zaustavljeni procesi pomjeranja društvene moći iz sfere političke i vojne organizacije u sferu znanstveno-tehnološkog, informacionog, komunikacijskog i obrazovnog kompleksa. U tom zapravo i leži najveća opasnost politike srpskih nacionalista.

Kroz pozitivističko-voluntarističko shvatanje suvereniteta kao "plenitudo potestatis", kroz kombiniranje "narodne suverenosti" sa državnom suverenošću, srpski režim prihvata koncepciju apsolutnog primata unutarnjeg nad međunarodnim pravom u postupku riješavanja srpskog nacionalnog pitanja. Pitanje prava i sloboda čovjeka, pitanje zaštite nacionalnih manjina i pitanje državnih granica, za srpski režim su pitanja koja spadaju u isključivu unutarnju nadležnost. U konceptu ovakvog shvatanja odnosa unutarnjeg i međunarodnog prava, sila i moć postaju osnovni regulatori riješavanja međunacionalnih odnosa. Samo ona nacija koja posjeduje moć i silu postaje suverena nacija. Nacije koje nisu u mogućnosti da se odupru agresiji srpske države samim tim nisu ni suverene. Otuda i nastojanja srpskog režima da se putem okupacije BiH i Hrvatske kao suverenih država ove države učine kao države koje nisu sposobne kontrolirati svoj teritorij i stanovništvo sa čime se potire jedan od konstitutivnih elemenata državnosti. Komadanjem teritorija i konfrontiranjem dijelova srpskog naroda sa drugim narodima u ovim državama, srpski režim nastoji negirati fizičke atribute državnosti BiH i Hrvatske nastojeći pri tom u navodnoj ugroženosti srpskog naroda iznaći "iusta causa" i "iusta intentio" za "ius ad bellum" srpskog pučanstva u BiH i Hrvatskoj. Sa ovim srpski režim nastoji agresiju na BiH i Hrvatsku situirati u okvire međunarodnog prava kvalificirajući je pri tom kao borbu za samoodređenje dijelova srpskog naroda kojem navodno prijeti genocid i uništenje.

Da bi izdejstvovao međunarodno priznanje tako organizirane pobune kao ravnopravne ratujuće strane i izvršio otklon od mogućnosti optuživanja za agresiju, režim u Srbiji pristupa formiranju ratnog rukovodstva srpskog naroda u BiH i Hrvatskoj koje docnije uz punu vojnu i političku potporu Srbije izrasta u vladu tzv. Republike srpske i vladu tzv. Republike srpske krajine u Hrvatskoj. Tako formiranim vojnim marionetskim vladama tzv. srpskih republika, savezna armija, koja se nalazi pod potpunom kontrolom civilnih vlasti Srbije, ostavlja najveći dio modernog naoružanja i ljudstva, kompletne raketne sisteme i teško naoružanje i najveći dio modernog vazduhoplovstva, osposobljavajući ih time za okupaciju i nastavak agresije koja sada dobija naznake jasne namjere Srbije da anektira najveći dio BiH i Hrvatske.

Kada su se dijelovi BiH i Hrvatske našli pod okupacijom srpskih vojnih snaga, srpski režim pokušava "pobunu" dijelova srpskog naroda smjestiti u okvir borbe za slobodu i ravnopravnost naroda, što se izjednačava sa prirodnim pravom pojedinca na slobodu i jednakost, odakle proističe njegovo pravo na samoodbranu kao prirodno pravo. Time se zapravo teoretski pokušava objasniti pravni osnov realizacije srpskog nacionalnog programa kroz prirodno-pravnu školu prava, gdje se u prvi plan ističe načelo ravnopravnosti država (dakle i tzv. srpskih država u BiH i Hrvatskoj) i načelo neintervencije, što podrazumjeva i zabranu intervencije u unutarnje stvari novoformiranih "srpskih država" na području drugih suverenih država. Sa ovim se realizira prva faza srpskog nacionalnog programa sa čime se srpski režim brutalno narugao cjelokupnoj međunarodnoj zajednici i cjelokupnom demokratskom svijetu.

Ubijanjem dijece, razaranjem gradova, spaljivanjem čitavih regija, rušenjem bolnica i svetih mjesta, uništavanjem historijskih i kulturnih zaostavština, nasilnim promjenama etničke i vjerske strukture stanovništva formiranjem koncentracionih logora kao sabirnih centara za masovni pokolj nesrpskih naroda, kroz ostvarivanje stravično negativne selekcije ljudi u državnim i političkim strukturama, srpski režim je izrastao u najveću prijetnju ljudskoj humanosti i civilizaciji čovječanstva. Ono što je bilo nedozvoljivo za civiliziranu Evropu srpski režim je nažalost ostvario. Bezobzirnost, brutalnost, nehumanost i licemjerstvo čime se služi ovaj režim, učinili su i same norme međunarodnog prava nedostatnim da pokriju sve aktivnosti srpskih ratnih inovatora.

Krvavi sukob koji je povela agresivna nacionalistička politika srpskog režima izbacila je na površinu sve nedostatnosti međunarodnog prava, humanitarnog prava, sustava kolektivne bezbjednosti, umnogome je doveo u pitanje integraciju zemalja Zapadne Evrope, postavio je nova pitanja pred teoriju međunarodne odgovornosti, otvorio je novu fazu i novi oblik terorizma. Na najtragičniji mogući način postavio je i pitanje novog oblika zaštite prava i sloboda čovjeka kao i prava i sloboda manjinskih naroda, potičući time međunarodnu zajednicu da preispita postojeći koncept mira i sigurnosti u svijetu, na taj način što će u novi koncept mira i sigurnosti uvesti prava i slobode čovjeka kao određujuću determinantu.

4. Prava i slobode čovjeka u okviru srpskog nacionalnog programa

4.1. Povelja OUN o pravima i slobodama čovjeka

Novi oblik reprodukcije svjetskog kapitala koji se temelji na znanstveno-tehnološkim pretpostavkama razara stari oblik privređivanja i tradicionalni oblik svijesti sa čime se otvaraju novi horizoniti za uspostavljanje novih, širih i čvršćih oblika komuniciranja između svih socijalnih slojeva društva povezujući ih u jednu cjelinu, u jedno novo društvo, koje svoju unutarnju kohezivnost iskazuje kroz socijalno-ekonomsku i političku jednakost svih građana bez obzira na rasu, vjeru, naciju, jezik ili spol, što pretpostavlja dalji razvoj političkih, kulturnih, vjerskih a osobito ekonomskih prava i sloboda čovjeka. Novi svjetski poredak koji se temelji na novom obliku kapital-produkcionih odnosa, u kojima partnerstvo prerasta u temeljnu determinantu svjetske privrede, svoje težište prenosi sa političkih interesa država na temeljna prava i slobode čovjeka koja izraštaju u određujuće determinante razvoja svjetske zajednice. Uloga i značaj pojedinca inaugurirana je i u samoj Povelji OUN gdje je u preambuli istaknuto da su narodi UN riješeni da potvrde vjeru u temeljna prava čovjeka, u dostojanstvo i vrijednost ljudske ličnosti, u ravnopravnost ljudi i žena i nacija velikih i malih... te se u tom cilju svi narodi svijeta pozivaju na trpeljivost i zajednički život i dobro susjedstvo.

U čl. 56 Povelje države članice se obavezuju da će poduzeti zajedničku i pojedinačnu akciju "u cilju unapriježivanja sveopćeg poštovanja i uvažavanja ljudskih prava" kao općeg uvjeta stabilnosti i blagostanja što je neophodno za miroljubive i prijateljske odnose između nacija. Postavljajući kao temeljni cilj razvijanje prijateljskih odnosa među narodima koji su utemeljeni na načelima ravnopravnosti i samoodređenja naroda, zatim razvijanje međunarodne suradnje kroz riješavanje međunarodnih problema ekonomske, socijalne, kulturne i humanitarne prirode, te unapređenje i poticanje poštovanja prava i temeljnih sloboda čovjeka bez obzira na rasu, spol, jezik ili vjeru. Povelja UN mir i sigurnost u svijetu eksplicitno vezuje za poštovanje i razvijanje prava i sloboda čovjeka.

4.2. *Opća deklaracija o pravima čovjeka*

Kako sama Povelja UN ne precizira sadržinu prava i sloboda čovjeka, ne određuje način provođenja zaštite prava i sloboda čovjeka niti pak određuje sankcije u slučaju njihovog kršenja, OUN nastavila je da kroz dalju aktivnost radi na daljem preciziranju i proširivanju zaštite prava i sloboda čovjeka. Tako će već 1948. Opća skupština UN donijeti Opću deklaraciju o pravima čovjeka. Sa odredbama ove deklaracije svakom se pojedincu zajamčuje pravo na život, slobodu, osobnu sigurnost, na jednakost pred zakonom i na zakonitu zaštitu, pravo na slobodu kretanja i izbora boravišta unutar zemlje, pravo na azil, pravo na državljanstvo, pravo na vlasništvo, vjeroispovjedanje, slobodu izražavanja misli, pravo slobodnog sastajanja i miroljubivog udruživanja... a sve to bez obzira na rasu, spol, jezik, vjeroispovjest, političko mišljenje, socijalno i nacionalno podrijeklo, imovinsko stanje, rođenje... ili bilo kakvu drugu okolnost. Odredbama Opće deklaracije o pravima čovjeka zabranjuje se ropstvo, tortura, okrutne, nečovječne, ili ponižavajuće kazne i postupci, samovoljno zatvaranje ili izgon.

Odredbe ove Deklaracije koje su imale načelni karakter tek će usvajanjem od strane Opće skupštine UN u formi Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i njihovim ratifikacijama, u nacionalnim parlamentima država potpisnica, prerasti u norme međunarodnog prava koje je svaka država dužna poštovati i pridržavati ih se. Usvajanjem ovih paktova međunarodna zajednica izvršila je klasifikaciju prava čovjeka na ekonomska, socijalna, kulturna, građanska i politička prava, sa čime su države potpisnice ovih Paktova preuzele obavezu da, s jedne strane, poduzimaju mjere u cilju stvaranja uvjeta za ekonomski i socijalni razvoj, a s druge strane, da poštuju i garantiraju sva građanska i politička prava koja su priznata Paktom o građanskim i političkim pravima i da u tom cilju poduzimaju sve zakonske mjere u suglasnosti sa njihovim unutarnjim pravnim poretkom. U grupu prava koja su države dužne poštovati i garantirati spadaju prije svega: pravo na život, pravo na slobodu i osobnu sigurnost, pravo na jednakost pred sudovima i pravo na jednakost zakonske zaštite, pravo na nepovredivost privatnog života, pošte i stana, pravo na slobodu mišljenja i vjeroispovjesti, te pravo na slobodu zbora i javnog istupanja.

Veliki značaj za ovu grupu prava ima ustanovljavanje Komiteta za ljudska prava kao mehanizma kontrole njihovog ostvarivanja. Međutim, svođenjem aktivnosti Komiteta na puko razmatranje i proučavanje izvještaja o stanju prava i sloboda čovjeka u pojedinim zemljama, koje prave i dostavljaju Komitetu same te zemlje, čini ovaj mehanizam nedovoljnim i neodgovarajućim, što će i situacija u bivšoj Jugoslaviji sasvim jasno pokazati. Značajnijem poboljšanju mehanizma kontrole poštovanja prava i sloboda čovjeka nije doprinio ni Fakultativni protokol koji je pridodat Paktu o građanskim i političkim prvima, prosto iz razloga što države potpisnice Pakta nisu bile obavezne da prihvate automatski i sam Protokol, a samim tim osporeno je i pravo Komitetu za ljudska prava da prima i razmatra peticije koje potiču od strane državljana tih država. No neovisno na ovu nedostatnost, Protokolom je uspostavljena i priznata izravna veza između pojedinca i međunarodne zajednice, čime je pojedinac nedvojbeno priznat kao subjekt međunarodnog prava, što je imalo utjecaja na umanjenje kapaciteta suverenosti nacionalne države što u suvremenim uvjetima čini bitnu pretpostavku stvaranja Novog međunarodnog pravnog poretka.

4.3. Drugi opći akti OUN i prava čovjeka

Pored normi i akata UN koji za predmet imaju neposrednu zaštitu prava i sloboda čovjeka kao individualnih prava, međunarodna zajednica donijela je niz akata koji se odnose na posebnu zaštitu određenih grupa lica, čija pravila u svojoj suštini imaju visok stupanj značaja za zaštitu temeljnih prava i sloboda čovjeka. Od tih dokumenata ovdje je značajno napomenuti Konvenciju o suzbijanju ropstva iz 1926. i njenu dopunu iz 1956., zatim Konvenciju o statusu izbjeglica iz 1954. i njen Protokol iz 1967., Konvenciju o pravnom položaju lica bez državljanstva (apatrida) i osobito Konvenciju o sprječavanju i kažnjavanju genocida iz 1951. Mada je objekt zaštite kod ove konvencije grupa koja je kao takva kvalificirana posebnom etničkom, vjerskom ili rasnom pripadnošću, suština ove međunarodno-pravne zaštite je zapravo usmjerena ka zaštiti čovjeka kao ljudskog bića.

Sličnu međunarodno-pravnu zaštitu susrećemo i u čl. 27 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima gdje se obezbjeđuje zaštita manjinske grupe, odnosno zaštita nacionalnih manjina. Navodeći da se "u državama gdje postoje etničke, vjerske ili jezičke manjine ne smije licima koja pripadaju takvim manjinama uskratiti pravo da zajedno sa ostalim članovima svoje skupine imaju svoj vlastiti kulturni život da ispoljavaju i održavaju svoju vlastitu vjeru ili da se služe svojim vlastitim jezikom" međunarodna zajednica zapravo obavezuje državu da pojedincima koji pripadaju tim manjinama obezbjedi: jednakost pred zakonom, pravo upotrebe maternjeg jezika, pravo ispovjedanja sopstvene vjere, pravo tim skupinama da se slobodno ekonomski razvijaju što podrazumjeva visok stupanj političke, kulturne i ekonomske autonomije te pravo na uspostavljanje i održavanje odnosa sa matičnom nacijom. Uz to manjinske grupe imaju pravo na organiziranje školskog sustava na maternjem jeziku što podrazumjeva i obavezu države da obezbjeđuje finansijska sredstva za organiziranje školstva, kulture i uprave na jeziku manjina, te obavezu te države da ova i niz drugih prava koja su vezana za manjine, kao organizirane skupine ljudi, stalno proširuje i obogaćuje.

4.4. Prava i slobode čovjeka u okviru EZ

Na Konferenciji o sigurnosti i suradnji u Evropi (Helsinki 1975) naglašeno je da temeljna ljudska prava i slobode čine bitan činilac mira, pravde i blagostanja što je neophodno za obezbjeđenje razvoja prijateljskih odnosa i suradnje među svim narodima i državljanima Evrope. U tom cilju na Konferenciji je prihvaćeno da će se raditi na unaprijeđenju i poticanju punog ostvarivanja građanskih, političkih, ekonomskih, društvenih, kulturnih i drugih prava i sloboda koje proističu iz dostojanstva urođenog ljudskoj ličnosti, i koje kao takve predstavljaju temeljni uvjet za slobodan i pun razvoj čovjeka kao ljudskog bića. Istovremeno je prihvaćeno da se sva ova prava obezbjeđuju svim manjinskim grupama, te da države učesnice Konferencije prihvataju obvezu da djeluju u skladu sa ciljevima i načelima Povelje UN i Općom deklaracijom o ljudskim pravima i drugim međunarodnim dokumentima. Polazeći od ovakvog pristupa ljudskim pravima i slobodama, Konferencija je istakla odluku država učesnica da u sukladnosti sa ciljevima i načelima Povelje i odgovarajućih normi međunarodnog prava, poštuju i priznaju kao univerzalno pravo na samoodređenje svim narodima, što podrazumjeva njihovo "pravo da u punoj slobodi, određuju, kada i kako to žele, svoj unutarnji i spoljni status bez miješanja spolja i da po svojoj volji ostvaruju svoj politički, ekonomski, društveni i kulturni razvoj". Međutim, kada je riječ o pravu na samoodređenje kao kolektivnom pravu, ovo pravo je nužno razmotriti u okviru Paktova o pravima čovjeka. Sa unošenjem ovog prava u Paktove o pravima čovjeka koji se odnose na individualna prava čovjeka, "samoodređenje je kvalificirano kao preduvjet od kojeg ovisi uspješna primjena i puno uživanje svih drugih ekonomskih, socijalnih, kulturnih, građanskih i političkih prava", što je imajući u vidu zakonsku snagu Paktova imalo za posljedicu prerastanje prava na samoodređenje iz pravnog načela u pravno pravilo međunarodnog prava. Sa prerastanjem prava naroda na samoodređenje u pravno pravilo međunarodnog prava i njegovo direktno uvjetovanje sa ostvarivanjem i zaštitom prava i sloboda koje pripadaju pojedincu, otvoreni su novi putevi i mehanizmi zaštite prava i sloboda čovjeka a samim tim otvoreni su i novi putovi i mehanizmi zaštite mira i sigurnosti u svijetu, pošto se mir i sigurnost u svijetu najdirektnije vezuju sa pravima i slobodama čovjeka.

I u Pariskoj Povelji za Novu Evropu koja je usvojena na Konferenciji o evropskoj sigurnosti i suradnji koja je održana u Parizu 1991. istaknuto je da je poštovanje ljudskih prava i sloboda, temelj slobode, pravde i mira. Pariskom Poveljom za Novu Evropu prvi put se kao preduvjet za ostvarivanje i poštovanje prava čovjeka ističe i nužnost postojanja demokratske vlasti koja se temelji na volji naroda i koja se konstituira putem slobodnih i poštenih izbora. Sa ovim je istaknut zahtjev za višim stupnjem proceduralne kontrole ostvarivanja prava čovjeka sa čime se bitno umanjuje mogućnost manipulacije s tzv. voljom naroda. U tom cilju Pariska povelja utvrđuje da svaki pojedinac bez diskriminacije ima pravo na: 1. slobodu mišljenja, savjesti, vjere ili ubjeđenja, 2. slobodu izražavanja, 3. slobodu udruživanja i miroljubivog sastajanja, 4. slobodu kretanja, 5. da niko ne može biti podvrgnut bezrazložnom hapšenju ili pritvoru, mučenju kao i svakom drugom okrutnom, nečovječnom ili ponižavajućem postupanju, 6. da svako pored toga ima pravo da upozna i iskoristi svoja prava, 7. da učestvuje u slobodnim i poštenim izborima, 8. da bude pravedno i javno osuđen ako je optužen za neki zločin, 9. da posjeduje dobra sam ili u društvu i da upravlja pojedinačnim poduzećima, 10-te da uživa ekonomska, socijalna i kulturna prava koja mu pripadaju.

Posjedovanje i nepristrasna zaštita ovih prava od strane javnih vlasti najbolji je instrumentarij kontrole stupnja demokratičnosti vlasti i njenog nepristrasnog vršenja pravde, dakako i stupnja ostvarivanja ljudskih prava i sloboda u jednom društvu odnosno državi. Sa ovim prava i slobode čovjeka izrastaju u kriterijum legitimnosti sa kojim se štiti nezavisna i suverena država koja ima vladu izabranu na demokratski i pošten način i koja predstavlja sve njene građane, od bilo kakvog zahtjeva za cijepanjem njenog teritorijalnog integriteta.

4.5. Novi koncept svjetskog mira

Sa ovakvim pristupom međunarodna zajednica nastoji da, s jedne strane, pruži zaštitu suverenim državama od latentnih opasnosti po rascjep njihovog teritorijalnog integriteta, ali istovremeno da, s druge strane, prisili državu da obezbjeđuje uvjete i da poduzima mjere za ostvarivanje ravnopravnosti i jednakosti svih naroda i manjinskih grupa koje se nalaze pod njezinim suverenitetom, u temelju čega leži ostvarivanje i zaštita prava čovjeka bez obzira na rasu, spol, jezik ili naciju. Država koja ne obezbjeđuje uvjete za dalje razvijanje i koja ne provodi zaštitu utvrđenih prava i sloboda čovjeka, ne može računati na zaštitni karakter normi međunarodnog prava. Time u okviru Novog međunarodnog pravnog poretka prava i slobode čovjeka izrastaju u glavni kriterij legitimnosti jednog društva, a pravo naroda na samoodređenje dobija znatno širu i precizniju interpretaciju.

Sa ovim se u praksi međunarodne zajednice problem pitanja prava na samoodređenje svodi prije svega na pitanje: zašto jedan narod traži izdvajanje iz jedne suverene države. U tom pitanju sublimirana je i suština Novog svjetskog poretka koji se temelji na pravu svakog naroda na razvoj i prosperitet. Otuda pravo na samoodređenje, uključujući tu i pravo na stvaranje samostalne države kao kolektivno pravo, proističe iz prava pojedinca na slobodan politički, kulturni i ekonomski razvoj. Time pravo pojedinca na slobodan politički, kulturni i ekonomski razvoj postaje temeljno pravo kojim je determinirano i pravo naroda na stvaranje samostalne nacionalne države. I upravo kroz pitanje prava na razvoj danas se u međunarodnoj zajednici iskazuje nužnost novog pristupa kako određenju i definiranju svjetskog mira i sigurnosti tako i novog pristupa mehanizmu zaštite ovog temeljnog cilja svjetske zajednice.Na razini ovog pitanja sublimira se i sva politička, ekonomska i pravna dimenzija krize bivših socijalističkih zemalja, dakako, i krize koja je izbila u bivšoj Jugoslaviji.

Vezujući na najposredniji način svjetski mir i sigurnost za realizaciju temeljnih prava i sloboda čovjeka, otvorene su i daleko šire mogućnosti zaštite čovjeka a time i svjetskog mira i sigurnosti što je jedan od novih kvaliteta koji nosi Novi svjetski poredak. Time se u Novom svjetskom poretku prava i slobode čovjeka definitivno izvode iz kruga pitanja koja spadaju u isključivu unutarnju nadležnost država. Sa ovim koncept svjetskog mira i sigurnosti biva proširen sa političkog i vojnog aspekta i na humanitarni aspekt, što podrazumjeva ne samo eliminiranje sporova ili sukoba već i uklanjanje, odnosno spriječavanje masovnog narušavanja ljudskih prava i sloboda, kao uzroka koji može dovesti do narušavanja mira i sigurnosti. Istovremeno sa dovođenjem u neposrednu vezu poštovanje prava i sloboda čovjeka sa pitanjima mira i sigurnosti u međunarodnoj zajednici, umnogome se relativizira značaj pitanja društveno-političkog uređenja država kao i pitanja slobodnog ekonomskog razvitka zemalja kao pitanja koja po svojoj suštini spadaju u unutarnju nadležnost, sa čime su otvorene mogućnosti za prevazilaženje sukoba koji su ne rijetko izbijali na liniji odnosa između glavnog cilja UN (održavanje mira i sigurnosti čl.1 st.1.) i jednog od osnovnih načela Povelje OUN (zabrana intervencije u unutarnje stvari država, (čl.2 st.7).

4.6. Nedostatnosti prava zaštite novog koncepta svjetskog mira i sigurnosti

Rast značaja uloge prava čovjeka u obezbjeđenju mira i sigurnosti u svijetu, što je bilo uvjetovano općim nivoom razvoja u međunarodnoj zajednici, nije bio popraćen odgovarajućim razvojem mehanizma zaštite novog koncepta mira i sigurnosti u međunarodnoj zajednici. Međunarodno pravo poznaje zločine protiv mira koji su u Statutu Međunarodnog suda pravde određeni kao planiranje, pripremanje, poticanje ili poduzimanje napadačkog rata ili rata poduzetog kršenjem međunarodnih ugovora, sporazuma ili osiguranja, ili sudjelovanje u zajedničkom planu ili uroti za izvođenje bilo čega što je naprijed rečeno.

Ako se ima u vidu nova koncepcija svjetskog mira i sigurnosti koja se eksplicitno vezuje za poštovanje temeljnih prava i sloboda čovjeka da se uočiti sva ograničenost određenja krivičnih radnji protiv mira i sigurnosti koje su stipulirane u gore navedenom čl.6 Statuta Međunarodnog suda pravde. Odredbom ovog člana koncept određenja zločina protiv svjetskog mira vezuje se isključivo za planiranje, poticanje i vođenje rata. Mada je u čl.1 st. 1 Povelje UN istaknuto da će UN u cilju održavanja međunarodnog mira i sigurnosti poduzimati efikasne kolektivne mijere radi spriječavanja i otklanjanja prijetnje miru i suzbijanja akata agresije ili drugih povreda mira, nigdje nije stipulirano koje su to aktivnosti, mjere ili radnje koje predstavljaju prijetnju svjetskom miru i sigurnosti. Pravne nejasnoće i konfuzije nisu ublažene ni poslije donošenja Rezolucije 3314-XXIX koja je usvojena od strane Opće skupštine UN 1974. a kojom je agresija određena kao akt upotrebe vojne sile od strane jedne države protiv suvereniteta, teritorijalnog integriteta ili političke neovisnosti druge države ili na bilo koji drugi način koji nije u skladu sa Poveljom OUN.

Sa ovakvim pristupom određenju akta agresije i akta zločina protiv mira institut mira i sigurnosti u međunarodnoj zajednici se vezuje za odsustvo rata odnosno ratnih konflikata između suverenih država. Ovakav koncept određenja mira i sigurnosti, umnogome isključuje unutarnje situacije u državama gdje zaprao i dolazi do najdrastičnijeg kršenja prava i sloboda čovjeka, što ima za redovitu posljedicu oružane sukobe i konflikte koji u docnijoj fazi zahvataju uže ili šire okruženje što redovito dovodi do ugrožavanja mira i sigurnosti u određenoj regiji, dakako i u svijetu. I upravo balkanska lekcija patnje i smrti najviše opominje svjetsku zajednicu na sve nedostatnosti ovakvog određenja i shvatanja mira i sigurnosti u međunarodnoj zajednici.

4.7. Agresija srpskog režima na svjetski mir i sigurnost

Ove nedostatnosti sistema međunarodnog prava učiniće legalnim stvaranje balkanskog (srpskog) monstruma, koji će izazvati užas i ljudsku patnju kakvu povjest još nije zabilježila na ovim geografskim prostorima. Pretvaranje čitavih gradova u najmonstruoznije konc-logore, spaljivanje čitavih regija, ubijanje djece, žena, rušenje bolnica, crkava, ubijanje bolesnih i ranjenih, ostaće legitimno s aspekta međunarodnog prava, sve dok narastanje ovog monstruma nije izazvalo opći ratni haos sa ogromnim ljudskim žrtvama, patnjama i razaranjima, koje su prijetile da se prošire na čitavu Evropu i svijet. Sada se pred teoriju međunarodnog prava postavlja veoma ozbiljno pitanje: da li se radnje ili akti legalne vlasti u jednoj državi kojima se krše temeljna prava i slobode čovjeka u doba mira mogu okvalificirati kao akti prijetnje miru i sigurnosti odnosno da li se ovakvi akti mogu okvalificirati kao zločini protiv mira čime bi se dalo pravo Savjetu sigurnosti UN da na temelju glave VII Povelje poduzme odgovarajuće mijere, što bi imalo za posljedicu neutraliziranje st. 7 člana 2. Povelje, sa kojim se i OUN zabranjuje miješanje u unutarnje stvari pojedinih država. Istim članom je predviđeno da se ovo ograničenje OUN ne odnosi na primjenu prinudnih mijera predviđenih u glavi VII Povelje gdje je navedeno da Savjet sigurnosti UN utvrđuje da li postoji prijetnja miru, povreda mira ili agresija i na osnovu toga poduzima odgovarajuće mijere u cilju održavanja ili vaspostavljanja mira i sigurnosti.

Međutim, kako se u Savjetu sigurnosti odluke donose na temelju suglasnosti stalnih članica Savjeta sigurnosti to se umnogome uloga ovog tijela UN ograničava. To je srpski režim dugo vrijeme koristio i time obezbjeđivao vrijeme za realizaciju svoje politike.

Prihvatajući koncept nacionalnog suvereniteta kao "plenitudo potestatis" koji je bio inauguriran u Memorandumu SANU, srpski režim je odbacio koncept društva koje svoju unutarnju kohezivnost nalazi u socijalno-ekonomskoj i političkoj jednakosti svih građana. Unutarnju kohezivnost društva srpski režim tražio je u okvirima individualne i kolektivne svijesti i volje srpskog naroda, koja je pretpostavljala spiritualističko-sentimentalistički karakter koji je postojao u prošlosti i koji postoji i u današnjosti. Preko tog spiritualističko-sentimentalističkog karaktera povezivana je prošlost sa sadašnjošću čime je stvorena čvrsta emotivna i duhovna konstitucija iz koje je izrastala i sve izraženije se razvijala ideja "krvi i tla" na kojoj će se i fundirati projekt "svi Srbi u jednoj državi" kroz čiju realizaciju će i doći do najbestijalnijeg ataka na prava i slobode čovjeka na tlu Evrope.

Kroz prekidanje ekonomskih i kulturnih odnosa sa drugim narodima bivše Jugoslavije i sve izraženijem izopćavanjem iz međunarodne zajednice, srpski režim je svjesno poticao i jačao unutarnju samodovoljnost zajednice, što je odnose pojedinca i zajednice (nacije) činilo veoma složenim i čvrstim. Sa stalnim siromašenjem društva, socijalne razlike su sve više gubile na značaju kao činilac unutarnje klasne stratifikacije srpskog društva. Najširi sloj stanovništva (srednja klasa) biva potisnut na poziciju najsiromašnijeg sloja što umnogome olakšava kolektivnu (nacionalnu) identifikaciju sa projekciranim nacionalnim programom i politikom srpskih socijalista (komunista).

Na ovako čvrsto uspostavljenoj komunikaciji pojedinca i nacije, u uvjetima teškog osiromašenja, sve izraženije se formira model autoritarne porodice iz koje se potom izvlači glavnina energije za realizaciju nacionalnog programa. Na razini ovog svetog trojstva "nacija-pojedinac-porodica" stvorena je totalitarna i autoritarna mentalna struktura unutar koje se stvaraju uvjeti za razvoj "društva anomije" u kojem monstruozna ideologija nacionalizma, rasizma i etničke čistoće jasno ukazuje na prisustvo fašizma kao ideološko-političke platforme srpskog nacionalnog programa, unutar kojeg se prirodna prava čovjeka supstituiraju sa prirodnim pravima nacije. Umjesto prava na život čovjeka, prava na slobodu, prava na sreću, prava na ravnopravnost i jednakost čovjeka, uvodi se pravo srpskog naroda na nacionalnu slobodu, na nacionalnu pravdu, uvodi se pravo srpskog naroda na tzv. srpske historijske zemlje. Pod velom ostvarivanja nacionalne slobode srpskog naroda, njegove nacionalne pravde i jednakosti, čitavim etničkim zajednicama oduzimaju se prava upotrebe maternjeg jezika, prava na obrazovanje na maternjem jeziku, osporava im se pravo na slobodan društveno-ekonomski razvitak, osporava im se pravo na komunikaciju sa matičnom nacijom. Kroz donošenje posebnih zakonskih propisa i posebnim tumačenjem općih zakona, pripadnicima drugih naroda redukuju se prava na jednakost pred sudovima i pravo na jednakost zakonske zaštite, čime se dovodi u pitanje osobna sigurnost kao i pravo na slobodu mišljenja i javnog istupanja pripadnika ne srpskog naroda. I što se koncept "nacionalne slobode, pravde i jednakosti" srpskog režima više razvijao to je više i dublje razarao prava i slobode čovjeka da bi došao do granica u kojima pravo čovjeka na život, na slobodu, na pravdu, na sreću...., prosto više ne postoji. Postoji samo pravo srpskog naroda na jedinstvenu srpsku državu, pravo koje nije ni sa čime vezano za čovjeka, za njegovu budućnost, već isključivo za svirepog despota koji sada naređuje rušenje gradova, spaljivanje sela, progone i ubijanje čitavih naroda.

Sa ovakvom politikom srpski režim će znatno ranije nego što će doći do ratnog konflikta ugroziti mir i sigurnost u ovoj regiji Evrope. Da bi izbjegao svaku mogućnost da se ovakva politika podvede pod kvalifikaciju politike koja ugrožava mir i sigurnost u Evropi, srpski režim istrajava na stavu da su prava i slobode čovjeka, prava nacionalnih manjina, samoodređenje naroda..., pitanja koja spadaju u isključivu unutarnju nadležnost suverene države (u ovom slučaju SFRJ) sa čime se isključuje pravo bilo koga, pa i OUN, da se miješa u ta pitanja, a sve to shodno odredbi čl.2. st. 7. Povelje OUN. Time će i biti određena strategija srpske politike koja, s jedne strane, insistira na održavanju cjelovitosti SFRJ kao suverene države, a s druge strane, poduzima mjere koje vode uspostavljanju dominacije srpskog naroda nad drugim narodima unutar te države, što je direktno vodilo njenom razbijanju. Nastavak ovakve politike bit će politika etničkog čišćenja koju provode srpske vlasti u područjima gdje su uspostavile vojnu kontrolu.

4.8. Novi pristup određenju i zaštiti mira i sigurnosti u svijetu

Ovakva politika srpskog režima nije se mogla u okviru postojećeg sustava međunarodnog prava okvalificirati kao aktivnosti kojima se dovodi u pitanje mir i sigurnost u međunarodnoj zajednici što bi omogućilo intervenciju UN a da se pri tom ne povredi načelo međunarodnog prava o zabrani intervencije u unutarnje stvari suverenih država. Toga su bili veoma dobro svjesni pravni experti srpskog režima koji su upravo u normama međunarodnog prava iznalazili osnov "pravne legitimnosti" za genocidnu politiku koju je provodio srpski režim.

Ovakva politika srpskog režima nužno je vodila jedino mogućem riješenju a to je priznavanje jugoslovenskih federalnih jedinica kao suverenih država od strane međunarodne zajednice. Tek s aktom priznanja stekli su se međunarodno-pravni uvjeti da se ovakva politika srpskog režima podvede pod akte povrede mira i akte agresije što će omogućiti intervenciju međunarodne zajednice. Time su zapravo nedostatnosti međunarodnog prava umnogome doprinijele raspadu Jugoslavije kao suverene države i narastanju srpskog nacionalizma koji je težio da pod zaštitom upravo ovih nedostatnosti ostvari i pravno legalizira svoju ekspanzionističko-fašističku politiku.

Međutim, ni priznanje međunarodno-pravnog subjektiviteta bivšim federalnim jedinicama nije otklonilo opasnost od daljeg kršenja temeljnih prava i sloboda čovjeka. Srpski režim nastavlja sa daljim drastičnim kršenjem prava i sloboda čovjeka unutar svoga novog suvereniteta, što ponovo stavlja na dnevni red pitanje položaja prava i sloboda čovjeka u sustavu svjetskog mira i sigurnosti. Razmatranje ovog pitanja nužno pred teoriju međunarodnog prava postavlja pitanje: da li bi kvalifikacija kršenja prava i sloboda čovjeka kao akta prijetnje miru i sigurnosti u međunarodnoj zajednici, čime bi se dalo pravo Savjetu sigurnosti da na temelju glave VII Povelje poduzima odgovarajuće mijere, nosilo opasnost od preslobodnog i preširokog miješanja UN u unutarnje stvari suverenih država, što bi zacijelo moglo imati za posljedicu narušavanje mira i sigurnosti na jedan kvalitetno novi način.

Ova opasnost koja zacijelo postoji umnogome se relativizira dinstinkcijom prirodnih prava i sloboda čovjeka koja proističe iz same činjenice da je čovjek ljudsko biće i da kao takav ne može biti lišen određenih prava od tzv. ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava čije ostvarivanje umnogome ovisi od stupnja ekonomskog i društveno-političkog razvoja datog društva odnosno države.

Ova prirodna prava čovjeka Džon Lok (John Look) je po prvi put naznačio još 1688. kao pravo na život, pravo na slobodu i pravo na imovinu. Ova će prava samo godinu dana docnije putem usvajanja Povelje o pravima od strane engleskog parlamenta prerasti u norme pozitivnog prava. Sa ovom Poveljom, prava koje je formulirao Džon Lok kao prirodna prava čovjeka bit će proširena sa pravom svakog čovjeka na pošteno i javno suđenje u slučaju optužbe za učinjeni zločin. 1776. u američkoj državi Virdžiniji usvojena je Povelja o pravima u kojoj se ističe da su svi ljudi po prirodi podjednako slobodni i nezavisni i da imaju izvjesna neotuđiva prava kojih se ne mogu lišiti nikakvim dogovorom a to su prije svega: pravo na život i slobodu, pravo sticanja i posjedovanja svojine i pravo na ostvarivanje sreće. Ista prava unijeta su i u Deklaraciju o nezavisnosti američkih država iz 1776. Također i u Deklaraciji o pravima čovjeka i građanina iz 1789. francuska revolucija se je odredila na isti način prema prirodnim i neotuđivim pravima čovjeka. U ovoj deklaraciji ističe se da su ljudi rođeni i da ostaju slobodni sa jednakim pravima na slobodu, svojinu, sigurnost, i suprostavljanje nasilju, pri čemu sloboda čovjeka obuhvata slobodu i pravo govora, slobodu štampe, slobodu vjeroispovjesti i slobodu od proizvoljnog hapšenja.

Ova tradicionalna prirodna prava čovjeka (pravo na život, pravo na svojinu, pravo na jednakost, pravo na pravdu i sreću) formulirana su i prihvaćena i u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima, što će sa usvajanjem i ratifikacijom

Međunarodnih paktova o pravima čovjeka ovim pravima obezbjediti status normi međunarodnog prava. Sa ovom dinstinkcijom prirodnih prava čovjeka od drugih njegovih prava i sloboda izbjegava se opasnost da se međunarodna zajednica pod formom zaštite prava i sloboda čovjeka proizvoljno miješa u unutarnje stvari suverenih država sa čime bi se moglo umnogome relativizirati pravo naroda na samoodređenje što podrazumjeva pravo svakog naroda da slobodno određuje svoj politički status i svoj ekonomski, socijalni i kulturni razvoj. Sa ovom distinkcijom se zapravo izbjegava suprostavljanje koncepta svjetskog mira i sigurnosti, kao temeljnog cilja UN, konceptu samoodređenja naroda kao jednom od glavnih načela Povelje UN, sa čime se zapravo izbjegava konflikt u međunarodnom pravu koji proističe iz nedorečenosti normi međunarodnog prava.

Istovremeno sa ovim se neutralizira i mogućnost država da pozivajući se na načelo Povelje UN o zabrani miješanja u unutarnje stvari odnosno u unutarnju nadležnost, masovno krše ljudska prava i slobode i time dovode u pitanje mir i sigurnost u međunarodnoj zajednici. Upravo kroz kombiniranje načela zabrane miješanja u unutarnje stvari suverenih država i prava na samoodređenje naroda, srpski režim je uspio da dugo vremena nesmetano krši prava i slobode čovjeka, što će u docnijoj fazi dovesti do takvog općeg stanja iz kojeg će nužno proisteći oružani konflikt na području bivše Jugoslavije, kojim će mir i sigurnost u Evropi biti dovedeni u pitanje. Upravo će srpska politika biti ta koja će prisiliti međunarodnu zajednicu da sve više razmišlja o o uvođenju novog koncepta suvereniteta tzv. "fleksibilnog suvereniteta" putem kojeg bi se prava i slobode čovjeka koje su naznačene kao prirodna prava i slobode uvele u koncept mira i sigurnosti u svijetu. Sa uvođenjem prirodnih prava i sloboda čovjeka kao kriterija za mogućnost miješanja UN u unutarnje stvari država gdje su ova prava masovno ugrožena, države bi bile ograničene u slobodi ograničenja ovih prava koja ponekad dolaze do granica surovosti. Sa prihvatanjem ovog stava (slučaj Somalije) da masovno kršenje prirodnih prava čovjeka u jednoj suverenoj državi u doba mira predstavlja ugrožavanje i povredu mira i sigurnosti u svijetu, čime se omogućuje primjena glave VII Povelje UN, stvoreni su uvjeti da se preduprede velike ljudske tragedije koje su redoviti pratilac masovnog kršenja prava i sloboda čovjeka. Također sa ovim su stvoreni uvjeti da se izvrši otklon od opasnosti od širih konflikata oružane prirode. Time zapravo svjetski mir i sigurnost dobija znatno širi i sigurniji sustav zaštite. Novi koncept suvereniteta koji isključuje pravo suverenih država da se do surovosti ophode prema svojim podanicima daje viši stupanj sigurnosti za mirnu preobrazbu despotskih režima, odnosno sa ovim se otvaraju šire mogućnosti za konstituiranje mira kao svjetskog procesa. Nažalost, nacionalna tragedija Muslimana u BiH ukazuje da ovaj koncept mira i sigurnosti u svijetu još nije zaživeo i da su oni narodi koji su, vjerujući u mogućnost mirnog preobražaja despotskih režima, odbacili nasilje kao metodu, još uvek izloženi najvećim opasnostima po svoj opstanak i razvoj. Ovu tragediju muslimanskog naroda svjetska zajednica ne bi smjela učiniti legitimnom. U suprotnom sila i moć ponovo će izrasti u osnovni regulator međunarodnih odnosa gdje od prava i sloboda čovjeka ostaje sasvim malo, što mir i sigurnost u svijetu čini varljivim i neizvjesnim.

5. Nacionalne manjine i srpski nacionalni program

5.1. Zaštita manjinskih naroda u okviru međunarodnog prava

Nepostojanje i negiranje prava manjina kroz povjest je uvjek imalo za posljedicu teške poremećaje kako u unutarnjim tako i u međunarodnim političkim odnosima, što je uvjetovalo stalnu težnju međunarodne zajednice da obezbjedi adekvatnu međunarodno-pravnu zaštitu manjinskih naroda.

Nastanak međunarodno-pravne zaštite manjina vezuje se za Vestfalski mirovni ugovor (1648) kojim su bile regulirane međusobne vjerske tolerancije na njemačkim područjima. Početkom 18 stoljeća kada socijalni nemiri potresaju mnoge države Evrope i kada se vjerska neravnopravnost i netolerantnost sve više stavlja u funkciju općih socijalnih preobražaja, sve češće se iskazuju nastojanja pojedinih država da na unutarnjem planu pravnim reguliranjem vjerske ravnopravnosti i tolerancije smanje amplitude socijalnih gibanja. U periodu kada nacija postaje temeljni faktor konstituiranja nacionalnih država, koje po prirodi svoje funkcije u procesu reprodukcije ranog kapitalizma, teže proširiti svoju jurisdikciju na šire geografske prostore, pitanje zaštite nacionalnih manjina postaje prvorazredno političko pitanje međunarodne zajednice. Zbog sve izraženijeg značaja pitanja zaštite nacionalnih manjina u međunarodnim političkim odnosima tog perioda, ovo pitanje našlo je svoje mjesto u odredbama Završnog akta Bečkog kongresa (1815), u Londonskom protokolu (1830), zatim u Protokolu Carigradske konferencije (1856) te u Berlinskom ugovoru (1878) kao i u nizu drugih bilateralnih ugovora, gdje su nacionalne manjine bile notirane kao veoma bitan činilac mira i sigurnosti u svijetu.

Međutim, neovisno na tu činjenicu u tom periodu nije bio stvoren jedan opći ugovorni sustav zaštite manjina. To nije uspjelo ni Društvu naroda koje je stvoreno poslije Prvog svjetskog rata. Najviši doseg Društva naroda po tom pitanju bilo je stavljanje ugovorne zaštite manjina pod kontrolu i garanciju međunarodne zajednice, što je bez obzira na nedostatnosti imalo velikog utjecaja na ponašanje država u riješavanju sporova manjinske prirode.

Prostorno ograničen i u nedovoljnoj mjeri definiran, uz to sve češće izvlačen ispod kontrole međunarodne zajednice, sustav zaštite manjina u Društvu naroda nije uspio spriječiti nacionalističko-fašističke snage da manjinsko pitanje stave u funkciju provodbe nacional-fašističke ideologije, što će imati veoma teške posljedice na međunarodno-pravnu regulaciju zaštite manjina u periodu poslije Drugog svjetskog rata, a što će osobito imati tragične posljedice u razriješavanju jugoslovenske krize.

Pogubna zloupotreba nacionalnih manjina od strane nacističko-fašističkih snaga u Drugom svjetskom ratu kao i prestanak djelovanja Društva naroda kao međunarodne organizacije imalo je za posljedicu pomjeranje sustava zaštite manjina u okvir opće zaštite prava čovjeka. Međutim, kako zbog nemogućnosti regulacije manjinskog pitanja na jedinstven način u cijeloj međunarodnoj zajednici, u Opću Deklaraciju o pravima čovjeka nije unijeta odredba koja bi se odnosila na zaštitu manjina, što će imati za posljedicu donošenje posebne rezolucije Opće skupštine pod nazivom "Sudbina manjina" (217-C-III), u kojoj je istaknuto da će UN permanentno voditi brigu o manjinama. Usvajanjem Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima Opća skupština UN definitivno je zauzela stav da prava zaštite pripadaju ne manjinama već pojedincu kao subjektu zaštite koji manjinska prava koristi sa ostalim članovima svoje skupine.

Ovakav negativan stav UN prema manjinskom pitanju bio je uvjetovan prije svega političkim odnosima tog vremena iz kojih je izrastala bojazan država da garantiranjem posebnih prava manjinskim grupama ne dovedu u pitanje svoj teritorijalni integritet. I u završnom aktu Konferencije o sigurnosti i suradnji u Evropi (1975) zaštita manjinskog pitanja ostala je situirana u okviru opće zaštite prava čovjeka. Isti je slučaj i sa Pariskom poveljom za Novu Evropu (1990) u kojoj se nacionalne manjine spominju kao posebni pravni subjekt mada se njihova zaštita i dalje tretira kao sastavni dio mehanizma zaštite općih prava na trećem samitu KEBS-a 9. i 10. jula 1992. u Helsinkiju, kršenje prava nacionalnih manjina označeno je kao posebna opasnost za dalji razvoj društva što je rezultiralo posebnim stavom sa kojem se u Deklaraciji odbacuje svaki oblik rasne, etničke i vjerske diskriminacije. Međutim, tek će brutalna zloupotreba manjina i drastično kršenje prava i sloboda manjinskih naroda od strane nacional-fašističkog režima primorati međunarodnu zajednicu da ozbiljnije počne razmatrati novi sustav zaštite manjina.

5.2. Srpski režim i manjinsko pitanje

Drama naroda bivše Jugoslavije počela je onog momenta kada je nacionalistička politika srpskog režima izrasla u determinirajući faktor političkih odnosa u bivšoj Jugoslaviji. Kroz kombiniranje koncepta "državnog suvereniteta" i koncepta "narodne suverenosti" srpski režim je grubo zloupotrebio manjinsko pitanje tako što je dijelove manjinskih naroda koji žive u Srbiji proglasio za glavnu opasnost i prepreku stvaranju i funkcioniranju jedinstvene srpske države, koja se pojavljuje kao jedini garant i instrumentarij povjesnog ujedinjenja svih Srba u jednu srpsku državu. Otuda je i manjinsko pitanje bilo ono pitanje koje je bilo nužno riješiti prije samog prelaska na realizaciju nacionalnog srpskog programa "svi Srbi u jednoj državi".

U prvoj fazi riješavanja manjinskog pitanja srpski režim se poziva na odredbe međunarodnog prava po kojima nacionalne manjine nisu posebni subjekti međunarodno-pravne zaštite a što je po Ustavu iz 1974. navodno bilo obezbjeđeno albanskom stanovništvu na Kosovu. Zbog toga srpski režim u ovoj fazi ide prije svega na ustavno-pravnu rekonstrukciju političkog sistema. Uspostavljajući unutarnji pravni poredak na principu unitarne građanske pravne države srpski režim pravo manjinske zaštite prenosi sa manjina, kao subjeka zaštite, na pojedinca, koji se sada upućuje da svoja manjinska prava ostvaruje kao "ravnopravan građanin" države Srbije, u okviru jedinstvenog ustavno-pravnog poretka. Međutim, upravo ova "pravna jednakost" uskoro će pokazati da se u stvari ovdje radi o procesu legalizacije faktičke nejednakosti manjinskih naroda sa većinskim srpskim narodom, prosto iz razloga što načelo jednakosti pred pravom traži da se sa onim što je jednako jednako postupa a sa onim što je različito da se različito i postupa.

Svođenjem ravnopravnosti i jednakosti manjinskih naroda sa većinskim stanovništvom u ravan "pravne jednakosti" građanina, srpski režim je veoma vješto uspio legalizirati brutalan odnos prema manjinskim narodima posebno prema albanskom stanovništvu. Ovoj legalizaciji umnogome je doprinijela i nova vlast u Hrvatskoj i Sloveniji, koja je naivno vjerujući da će izbjeći aktualizaciju srpskog pitanja u svojoj sredini, time što će priznati Srbiji pravo da pitanje manjina pod svojom jurisdikcijom riješava kao pitanje koje spada isključivo u njenu unutarnju nadležnost. Ovo će čini nam se biti najkobnija greška koja će za posljedicu imati krvavi rasplet jugoslovenske drame.

Sa ovim je srpski režim zapravo legalizirao upotrebu sile u cilju rješavanja manjinskog pitanja na unutarnjem planu što će mu omogućiti da već u narednom koraku pređe na rješavanje srpskog manjinskog pitanja u drugim republikama. U ovoj fazi koncept po kojem je svaka republika jedino nadležna da riješava pitanje manjina na svom području više ne važi za srpski režim. Drugim republikama se to pravo osporava sa tezom da je srpski narod državno konstitutivan narod, da je Jugoslavija njegova jedina država, te da on kao takav jedini ima pravo na samoodređenje bez obzira na granice nacionalnih država odnosno republika. Sa ovim je srpski režim izvršio supstituciju državne sa narodnom suverenošću, po kojoj je samo nacija suverena iz čega i proističe pravo srpske nacije na konstituiranje jedinstvene srpske države na području bivše Jugoslavije.

Oslanjajući se na pridobijenu vojnu premoć kao i na činjenicu da je veliki dio srpskog naroda živio u drugim republikama, srpski režim raspaljuje nacionalističku euforiju kod pripadnika srpske manjine stvarajući od njih pobunjenike i terorističke organizacije nastojeći ih prikazati u svijetlu mučenika srpstva kojima su oduzeta sva prava i slobode te otuda njihova opravdana težnja da se pripoje matičnoj naciji. Da bi bilo sve u granicama legalnog sistema međunarodne zajednice, srpski nacional-socijalisti pozivaju se na plebiscit kao metod samoodlučivanja naroda koji je priznat normama međunrodnog prava. Time je zapravo srpski režim manjinsko pitanje upotrebio za ostvarivanje svojih političkih ciljeva na isti način kako je to učinio Hitler u procesu stvaranja Trećeg rajha, stom razlikom što je ovdje metoda upotrebe srpske manjine bila mnogo brutalnija što će imati za posljedicu i mnogo krvaviju bilancu.

5.3. Specijalni status kao metoda međunarodno-pravne zaštite manjinskih naroda

Teške zloupotrebe manjinskog pitanja od strane srpskog režima prisilile su međunarodnu zajednicu da počne razmatrati mogućnost primjene novih metoda zaštite manjinskih naroda. Jedna od tih metoda jeste svakako uvođenje specijalnog statusa kao instituta međunarodnopravne zaštite. Ovaj institut nije nepoznat u međunarodnom pravu.

Gledano sa međunarodno-pravnog aspekta postoji razlika između autonomije i specijalnog statusa. Dok teritorijalno-politička autonomija predstavja unutarnju kreaciju Ustava, što pravni subjektivitet autonomije zadržava samo na unutarnjem planu, dotle specijalni status određene regije koji se uspostavlja pod kontrolom međunarodne zajednice nosi i određen stupanj pravnog subjektiviteta i na međunarodnom planu. Ovo osobito ako se taj specijalni status uspostavlja u cilju zaštite prava i sloboda čovjeka, kao temelja svjetskog mira i sigurnosti, koju nije moguće obezbjediti na unutarnjem pravnom planu usljed autoritarnosti date države.

Gledano sa unutarnjeg-pravnog aspekta ne postoji bitna razlika između autonomije i specijalnog statusa. Kroz uspostavljanje specijalnog statusa određene regije u kojoj živi manjinski narod, međunarodna zajednica ima za cilj da obezbjedi uvjete za njihov brži društveno ekonomski razvitak shodno osobenostima koje proističu iz društvenog bića tog manjinskog naroda a istodobno da obezbjedi uvjete za njegovo brže uključivanje u integracione procese bez bojazni da će biti u tim procesima izložen asimilaciji. U tom smislu na unutarnjem planu specijalni status pripadnicima manjinskog stanovništva obezbjeđuje čvršće garantije slobodnog deklariranja kao pripadnika manjine, obezbjeđuje im ravnopravan tretman sa većinskim narodom u uživanju prava i sloboda koja pripadaju čovjeku, garantira im se viši stupanj jednakosti pred zakonom, zatim pravo upotrebe maternjeg jezika u privatnom i javnom životu, pravo ispovjedanja svoje vjere, pravo na državljanstvo države u kojoj žive pod istim uvjetima kao i pripadnicima većinskog naroda. Uz to specijalni status na unutarnjem planu garantira i ona prava koja se priznaju manjinama kao unutarnjo-pravnim subjektima u svim demokratskim društvima. Tu se prije svega ima u vidu pravo manjinskog stanovništva na slobodan društveno-ekonomski razvitak, zatim pravo na uspostavljanje i održavanje institucionaliziranih odnosa sa matičnom nacijom kao i prava na organiziranje školstva na svom maternjem jeziku.

Dakako, kroz uspostavu specijalnog statusa određene regije na kojoj žive manjinski narodi, međunarodna zajednica sistem zaštite manjina paralelno sa općim sistemom zaštite prava i sloboda čovjeka podvodi i pod specijalni sistem zaštite manjina u kojem se manjine pojavljuju kao poseban subjekt međunarodno-pravne zaštite. Sa priznanjem manjina kao značajnog činioca međunarodnog mira i sigurnosti i podvodeći ih pod specijalni status kao poseban sistem zaštite, međunarodna zajednica istodobno manjinske narode čini odgovornim za mir i sigurnost u svijetu. Iz te odgovornosti koju međunarodna zajednica prenosi na manjine izvodi se i pravna sposobnost manjina za poduzimanje svih radnji u cilju očuvanja i uspostave mira i sigurnosti što ima za posljedicu njihov ograničen međunarodno-pravni subjektivitet.

Izrastanju manjina u subjekte međunarodnog prava nesumnjivo je doprinijela monstruozna politika srpskog režima kroz koju se razvija koncept biološkog uništenja svih etničkih i vjerskih skupina na području tzv. srpskih zemalja. Koncept etničkog čišćenja koji je izrastao u poseban oblik srpskog genocida, iziskiva nužnost da se manjinskim narodima obezbjedi status međunarodno-pravnog zaštićenog subjekta koji će kao takav biti sposoban uzeti aktivno učešće u procesu održavanja mira i sigurnosti kao pravnom i faktičkom odnosu i u tom smislu biti neposredni nosilac prava i obaveza iz tog procesa. Što se manjinski narodi budu više iskazivali kao aktivni sudionici mira i tolerancije to će se njihov međunarodno-pravni subjektivitet više iskazivati i dobijati na svojoj relevantnosti.

Dakako, u svijetlu progresivnog shvatanja međunarodnog prava uspostavljanje specijalnog statusa manjinskih naroda ne može se tumačiti kao akt sužavanja suvereniteta date države ili pak kao mehanizam njenog teriorijalnog razaranja, već isključivo kao akt pritiska za unutarnju demokratizaciju date države a time i kao akt proširenja mehanizma zaštite mira i sigurnosti u svijetu.

Međutim, ono što čini specifičnost ovog međunarodnopravnog instituta o čijoj se primjeni razmišlja na području bivše Jugoslavije uvjetovano je prije svega time što se ovdje radi o uspostavljanju ovog instituta na području države koja još nije međunarodno-pravno priznata i što se radi o tome da se ovaj institut uspostavlja za dijelove srpskog naroda u Hrvatskoj koji aktivno učestvuje u agresiji protiv ove suverene države. Ove činjenice trebale bi da imaju utjecaja i na samu sadržinu i na međunarodno-pravne posljedice primjene ovog insstituta na području bivše Jugoslavije. Temeljna razlika bi bila u tome što bi specijalni status srpske manjine morao proisteći iz samog Ustava Hrvatske kao demokratske države, dok bi specijalni status Kosova, Vojvodine i Sandžaka usljed protivljenja srpskog režima demokratizaciji zemlje morao biti nametnut spolja od strane međunarodne zajednice, što bi dovelo do uspostavljanja ograničenog međunarodno-pravnog subjektiviteta ovih regija. Time bi zapravo ovaj institut odigrao veoma bitnu ulogu instrumenta pritiska u pravcu unutarnje demokratizacije srpske države kao i instrumenta efikasnije zaštite manjinskih naroda. To je eksplicitno potvrđeno i kroz dokumenta Londonske konferencije u kojima je poštovanje najviših standarda individualnih prava i temeljnih sloboda sadržanih u dokumentima UN o ljudskim pravima, u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i njenim protokolima i drugim instrumentima UN, dokumentima KESS-a i Savjeta Evrope, naznačeno kao jedan od glavnih principa za riješavanje problema nastalih u bivšoj Jugoslaviji stim što je posebno naznačena uloga i značaj Kosova, Vojvodine i Sandžaka u obezbjeđenju mira i sigurnosti u ovoj regiji Evrope. Time je manjinsko pitanje Albanaca na Kosovu, Mađara u Vojvodini i Muslimana u Sandžaku stavljeno u ravan činilaca mira i sigurnosti u svijetu, što je de facto priznanje ovim manjinskim narodima pravne sposobnosti da budu nosioci prava i obaveza u procesu uspostave mira i sigurnosti što ima značenje i priznanja ograničenog subjektiviteta međunarodnog prava. U kojem će se pravcu ovaj subjektivitet dalje razvijati ovisit će umnogome kako od sposobnosti manjinskih naroda da doprinesu uspostavi mira u ovim regijama, tako i od razvoja demokratskih odnosa u Srbiji. Što se demokratski odnosi budu više razvijali u Srbiji to će i više prestajati potreba za specijalnim statusom teritorija u okviru njenog suvereniteta. I upravo u svijetlu ovih posljedica mogu se razumjeti nastojanja srpskog režima da svim sredstvima spriječi uspostavu specijalnog statusa za Kosovo, Vojvodinu i Sandžak, pošto je za ovaj režim svaki oblik demokratizacije na unutrašnjem planu poguban.

6. Srpski "bellum iustum" i međunarodno pravo

Politika srpskog režima utemeljena je i kao takva izvedena je iz historijski formiranog spiritualističko-sentimentalističkog karaktera srpskog nacionalnog bića preko kojeg se povezuje prošlost sa sadašnjošću što je rezultiralo stvaranjem modela autoritarne porodice u okviru koje se je formirala totalitarna i autoritarna mentalna struktura unutar koje su bili stvoreni svi potrebni preduvjeti za razvoj jedne politike čija će pogubnost biti najsnažnije iskazana u odnosu prema drugim narodima. Samo utemeljena u osnovnoj ćeliji zajednice (porodici) ovakva politika srpskog režima mogla je crpsti neizmjernu snagu za sve zločine i vandalizme koji su počinjeni. Samo se time može objasniti sva tolerantnost jednog naroda prema tim zločinima i njegova neosjetljivost prema patnjama i stradanjima drugih naroda.

Pledirajući na povjesnoj tragediji srpskog naroda, optužujući za to druge narode sa kojima se je srpski narod stoljećima doticao i miješao, srpski režim će koncipirati posebnu konstrukciju o svom "bellum iustumu" (pravednom ratu) koji će izvesti iz historijskih procesa kao "iusta causa" (pravedni uzrok) ugrađujući je u svoju koncepciju o definitivnom riješavanju srpskog pitanja kao "iusta intentio" (pravedna namjera), što predstavlja "prirodno pravo" srpskog naroda koje ne može biti ograničeno ni unutarnjim ni međunarodnim pravnim propisima. Na ovom "prirodnom pravu" srpskog naroda razviće se pravna konstrukcija po kojoj je pravo akt volje naroda po kojoj se narod obaveza koje proističu iz pravnog akta uvjek može osloboditi a da pri tom ne krši pravo. Otuda svi potpisani i ratificirani pravni akti i ugovori nemaju nikakvu važnost niti obaveznu pravnu snagu ako narod iskaže volju koja isključuje preuzetu pravnu obavezu. U tom slučaju dovoljno je potpisnika tog akta proglasiti izdajnikom nacionalnih interesa i time staviti van pravne snage dejstvo tog akta. Ova pravna konstrukcija je identična teoriji autolimitacije ili samoobvezivanja koja je bila temelj nacističke pravne doktrine, s tom razlikom što je ovdje državna volja zamjenjena voljom naroda. Otuda se u ovoj pravnoj konstrukciji srpskog režima srpski narod pojavljuje kao osnovni subjekt međunarodnog prava, što će, imajući u vidu rifuznost srpskog naroda, imati veoma teške političke implikacije.

Kroz ovu koncepciju prava kao akta volje naroda, koja se ne može ni sa čime ograničavati, negiraju se svi međunarodni pravni propisi kao i svi unutarnji propisi koji su u suprotnosti sa "voljom naroda". Kroz ovako shvatanje prava isključuje se svaka uloga i funkcija normi morala, zanemaruje se zakonitost unutarnjeg razvoja nacije i međunarodne zajednice kao cjeline, što će se najesplicitnije iskazati u ovom ratu Srba protiv svih drugih naroda na ovim prostorima. Na ovakvom konceptu prava kao akta neograničene volje naroda izrast će i koncept "suverenosti srpskog naroda" iz čega će i proisteći "ius ad bellum" (pravo na rat) kao temeljno svojstvo suvereniteta srpskog naroda.

6.1. Međunarodno-pravna zabrana rata

Razvijajući koncepciju o tragičnom položaju Srba u Jugoslaviji i o njihovoj historijskoj nesreći da "u miru uvjek gube ono što ostvare u ratu", srpska politička doktrina postavila je u prvi plan tezu o nužnosti trajnog ratnog stanja kao povjesno uvjetovanoj nužnosti. Iz historijske nepravde koja proističe iz historijski tragičnog položaja Srba, što je opet uvjetovano navodnom općom svjetskom zavjerom protiv srpskog naroda, što je posljedica velikog značaja geopolitičkog položaja prostora na kojem žive Srbi i historijske uloge Srba u suvremenim političkim procesima, izvlači se teza o historijskoj pravednosti ratova koje je vodio i koje vodi srpski narod. Ta postavka o historijski uvjetovanoj nužnosti ratovanja kadkad se iz političko-pragmatičnih razloga pomjera u zonu nužnosti obrane Evrope od radikalnog islamskog fundamentalizma a kadkad u zonu nužnosti obrane zapadnih granica pravoslavlja od nadirućeg katoličanstva. Time zapravo srpska politička i pravna doktrina nastoje putem koncepta historijski nužnog i pravednog rata prikriti suštinu ekspanzionističke politike koju su Srbi na ovim prostorima od pamtivjeka njegovali i municiozno razvijali.

Međutim, suvremeno međunarodno pravo apsolutno zabranjuje rat kao sredstvo riješavanja sporova u međunarodnoj zajednici, čime se briše razlika između "pravednih" i "nepravednih" ratova. Još je u okviru Društva naroda, kao prethodnice OUN, uložen veliki napor da se "ius ad bellum" ne samo ograniči već da se i u potpunosti ukine. U tom pravcu najdalje se je otišlo usvajanjem Bryan-Kellogovog pakta (1928) kojim su se zemlje potpisnice odrekle rata kao sredstva svoje politike u međunarodnim odnosima, sa čime je, imajući u vidu veliki broj potpisnica (63 zemlje potpisale su ovaj Pakt) i pored niza nedostatnosti samog Pakta, učinjen veliki korak u pravcu ukidanja "ius ad bellum"-a.

Kraj Drugog svjetskog rata donijet će razarajuću moć novog (atomskog) oružja, promjenu odnosa snaga u međunarodnoj zajednici, bipolarizaciju sile i moći u međunarodnim odnosima, stvaranje OUN kao prve istinske univerzalne organizacije, što će dovesti do kvalitetno novog shvatanja mira i sigurnosti što je iziskivalo i novi pristup pojmu rata, dakako i njegove zabrane. U Povelju OUN unosi se obaveza za sve države da svoje oružane snage koriste isključivo u općem interesu, da međusobne sporove riješavaju mirnim putem bez prijetnje i upotrebe sile protiv teritorijalnog integriteta i političke neovisnosti, čime je bitno zaštićeno načelo "suverene jednakosti" država kao središnje načelo pravnog sistema Povelje, čime je sankcionirana zabrana svih nasilnih putova za riješavanje sporova. Zabrana upotrebe sile ili prijetnje silom postaje jedna od temeljnih normi međunarodnog prava. Više se ne vrši samo ograničenje "ius ad bellum"-a već se pravo na rat potpuno zabranjuje. Umjesto "ius ad bellum"-a stupa na snagu "iure contra bellum".

Povelja UN ide i dalje od proste zabrane "ius ad bellum"-a. Članom 2. st. 4. Povelje, zabranjuje se upotreba sile ili prijetnja silom u svakom njenom pojavnom obliku, da bi se u stavu 6 ovog člana istaklo da i države koje nisu članice OUN postupaju u skladu sa ovim načelom, čime se zabrani upotrebe i prijetnje silom daju univerzalni značaj. U nastojanju da se eliminira pravo na upotrebu sile u međunarodnim odnosima a da se pri tom ne umanji urođeno pravo na individualnu ili kolektivnu samoodbranu država, Povelja u čl. 51. potvrđuje pravo država na samoobranu samo u slučaju oružanog napada dok Savjet sigurnosti ne poduzme mijere za obezbjeđenje međunarodnog mira i sigurnosti. S obavezom država koja poduzima mjere samoobrane da izvjesti Savjet sigurnosti o poduzetim mjerama kao i ograničenjem vršenja prava na samoobranu samo na slučajeva kada je u pitanju oružani napad i to samo do momenta dok Savjet sigurnosti ne poduzme mijere koje mu nalaže glava VII Povelje, primjena sile u ovom slučaju stavlja se u funkciju mira i sigurnosti što se nalazi u isključivoj nadležnosti i pod kontrolom UN.

Isti principi potvrđeni su i naglašeni i na Konferenciji o sigurnosti i suradnji u Evropi (Helsinki 1975.) gdje je istaknuto da su države učesnice polazeći od uske povezanosti i uvjetovanosti mira i sigurnosti u Evropi sa općim svjetskim mirom, obavezne da se uzdržavaju od prijetnje i upotrebe sile protiv teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti bilo koje države. U Deklaraciji je istaknuto da se ne može pozivati na bilo koji razlog koji bi služio kao opravdanje za pribjegavanje upotrebi sile ili prijetnje silom, te da se ne može pribjegavati nikakvoj manifestaciji sile kako bi se na taj način druga država navela na odricanje od punog vršenja svojih suverenih prava. U tom smislu istaknuto je da se prisvajanja teritorija drugih država učinjenih putem sile ili prijetnje silom ne mogu priznati kao zakonita. Isto tako države članice su se obavezale da će se uzdržavati od bilo kakvog drugog akta vojne ili političke, ekonomske ili druge prirode usmjerenog na to da se vršenje prava svojstvenih suverenitetu neke druge države podredi svojim sopstvenim interesima i time obezbjedi za sebe bilo koju vrstu koristi. Sledstveno tome one su dužne da se uzdrže od neposrednog ili posrednog pomaganja terorističkih aktivnosti ili subverzivnih i drugih aktivnosti usmjerenih ka nasilnom zbacivanju režima druge države.

I u Pariskoj Povelji za Novu Evropu (1990.) sve države članice KESS-a potvrdile su svoju riješenost da se uzdrže od pribjegavanja sili ili prijetnji silom protiv teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti bilo koje države, kao i svakog drugog dijelovanja koje je nespojivo sa načelima i ciljevima Povelje OUN. U duhu ove istaknute riješenosti, Pariskom poveljom uspostavljen je i poseban mehanizam za spriječavanje i riješavanje sporova nasilnim putem među državama članicama, što će imati veliki značaj za institucionaliziranje kontrole zabrane prijetnje i upotrebe sile na regionalnoj osnovi. U tom cilju formiran je Savjet KESS-a, Komitet visokih funkcionera, kao izvršno tijelo Savjeta, Sekretarijat, kao administrativno tijelo i Centar za spriječavanje sukoba, sa sjedištem u Beču, kao pomoćno tijelo Savjeta.

6.2. Od "pravednog rata" do genocida

Kako u odredbama međunarodnog prava nije bio u mogućnosti naći pravno uporište za vođenje "bellum iustum"-a, te kako nije uspio obezbjediti podršku međunarodne zajednice da se proces uspostavljanja srpske dominacije unutar bivše Jugoslavije okvalificira kao pitanje koje spada u isključivu unutarnju nadležnost Jugoslavije kao suverene države, što je dovelo do međunarodnog priznanja republika bivše Jugoslavije kao suverenih država, srpski režim se je odlučio za drugu igru.

U uvjetima kada je već moralno bio osuđen od cjelokupnog demokratskog svijeta, kada je pritisnut ekonomskim sankcijama, pod stalnom prijetnjom spoljne vojne intervencije UN, u uvjetima kada se sve ozbiljnije govori o izglednim mogućnostima da se njegovi čelnici optuže od strane međunrodne zajednice za najteže ratne zločine, srpski režim je prinuđen napraviti prividno distanciranje od svoje koncepcije "pravednog rata" koji se vodi u cilju realizacije projekta "svi Srbi u jednoj državi".

Kroz stvaranje nove političke tvorevine tzv. Savezne republike Jugoslvije (SRJ) i kroz aktivnosti njenih organa na spoljno-političkom planu, nastoji se sada stvoriti utisak o miroljubivoj politici koju vodi ta nova država te o njenom iskrenom nastojanju da se zaustavi rat u Bosni i Hercegovini. U konstelaciji novih političkih odnosa od koncepta "bellum iustum"-a prelazi se na koncept "odbrambenog rata" srpskog naroda u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj. Uz svu vojnu, političku i ekonomsku pomoć srpski režim je formirao na području Bosne i Hercegovine i Hrvatske, kao suverenih država, tzv. srpske države sa pretenzijom na međunarodno priznanje na temelju prava na samoodređenje kao jedinom mogućem obliku zaštite srpskog naroda na području ovih suverenih članica međunarodne zajednice.

Međutim, kako pravo na samoodređenje pretpostavlja ispunjenje određenih preduvjeta da bi se uopće moglo govoriti o samoodređenju naroda, a ti uvjeti očigledno nisu postojali, srpski režim je preko srpskih pobunjeničkih snaga i terorističkih grupa, koje su ubačene iz Srbije, pristupio nasilnom obezbjeđivanju tih preduvjeta kroz promjenu nacionalnog sastava stanovništva na teritorijama koje je označio kao srpske teritorije. Otuda se ovdje etničko čišćenje pojavljuje kao preduvjet ostvarivanja srpskog programa o stvaranju jedinstvene srpske države što predstavlja najmonstruozniju varijantu zloupotrebe instituta samoodređenja naroda, što prerasta u najstravičniji oblik genocida iz čega i proističe jedna od dimenzija međunarodno-pravne ništavosti prava na samoodređenje Srba u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj.

Etnički očišćene teritorije srpski režim integrira u tzv. srpske države na području Bosne i Hercegovine i Hrvatske koje sada istupaju sa zahtjevom da im se prizna već "ostvareno pravo" na samoodređenje u smislu konstituiranja nacionalnih država. Polazeći od faktičkog stanja koje je ostvareno i kao takvo zaštićeno vojnom silom naslijeđenom od bivše JNA, srpska politika nastoji napraviti pomak od vojnog ka političkom planu, a svako ugrožavanje faktičkog stanja kvalificira se kao napad na srpski narod koji sada ima prirodno pravo na samoobranu. I upravo jedan od glavnih zadataka tzv. SRJ je da se na međunarodnom planu zalaže za priznanje tako stečenog prava na "samoodređenje" srpskog naroda u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj.

Na unutarnjem planu srpski režim u potpunosti ograničava djelovanje vlade te nove Jugoslavije. Preko instaliranih vojnih marionetskih vlada u tzv. Republici srpskoj i u tzv. Republici srpskoj krajini, odbija se realizacija mirovnog plana UN uz istovremeno nastavljanje razaranja ne zaštićenih bosanskih gradova i spaljivanje sela te etničkog čišćenja novih regija. I pored zabrane vojnih letova iznad Bosne i Hercegovine, od strane Savjeta Sigurnosti, srpske vazduhoplovne snage aktivno asistiraju terorističkim srpskim snagama u vojnim operacijama protiv civilnog stanovništva u Bosni i Hercegovini. U samoj Srbiji pitanje Kosova, Vojvodine i Sandžaka dalje se zaoštrava kroz stacioniranje novih vojnih i paravojnih formacija i kroz nove oblike diskriminacije, prijetnje i zastrašivanja manjinskih naroda. Masovnim kidnapiranjem i ubijanjem pripadnika manjinskih naroda, obezbjeđivanjem slobodnog prolaza paravojnim i vojnim grupacijama preko državnih granica sa Bosnom i Hercegovinom i Hrvatskom, svakodnevnim organiziranjem javnih istupa u Beogradu i širom Srbije predsjednika tzv. srpskih država koji se nalaze na listi potencijalnih ratnih zločinaca, štampanjem moneta i uspostavljanjem platnog prometa sa nasilno formiranim paradržavnim zajednicama na području drugih suverenih država, srpski režim brutalno drsko stavlja do znanja međunarodnoj zajednici da "ius ad bellum" (pravo na rat) izrasta u bitno obilježje suvereniteta srpskog naroda i da kao takvo postaje sastavni dio "ius publikum" tzv. Savezne Republike Jugoslavije.

6.3. Srpski "bellum iustum" i novi svjetski sukob

Kroz stalno pojačavanje brutalnih napada na nezaštićene bosanske gradove i sela, kroz sve bestijalnije masakriranje muslimanskog naroda i kroz istodobno pokretanje navodno mirovnih inicijativa i davanje novih prijedloga za "mirno i pravedno" riješenje kataklizmičke situacije u Bosni i Hercegovini preko tzv. SRJ srpski režim nastoji stvoriti uvjete za proširenje ratnog konflikta. Njegova aktivnost usmjerena je prvenstveno ka stvaranju revolta kod islamskih zemalja koje bi se iziritirane indolentnošću međunarodne zajednice prema masovnom uništenju Muslimana u Bosni i Hercegovini i mogućem uništenju muslimanskog naroda na Kosovu i Sandžaku, odlučile na direktno miješanje u ovaj sukob u cilju zaštite muslimanskog naroda, što bi otvorilo mogućnosti da se ovo miješanje islamskih zemalja okvalificira kao početak vjerskog rata na širem planu. Time bi se stvorili uvjeti da se u ovaj sukob uvuku neke pravoslavne zemlje, prije svega Grčka i Rusija, čime bi bila otvorena i mnoga druga nerješena politička pitanja između Rusije i Turske kao i Turske i Grčke. Sa otvaranjem ovog procesa bio bi doveden u pitanje mir ne samo na Balkanu, već isto tako i mir na Srednjem Istoku, što bi imajući u vidu politička previranja u ovom regionu moglo biti inicijalna kapisla za ratni konflikt širih razmjera.Ako se pri tom ima u vidu da pojedine zemlje koje bi mogle biti uvučene u ovaj konflikt raspolažu nuklearnim potencijalima onda zaista nije potrebno biti mnogo maštovit da bi se dokučile sve moguće posljedice koje za sobom vuče politika srpskog režima. Nažalost, ovakva politika je umnogome tolerirana a samim tim i poticana od međunarodne zajednice.

Ohrabrene popustljivošću međunarodne zajednice prema srpskoj politici u zemljama Istočne Evrope sve snažnije na političkoj pozornici marširaju snage neokomunizma koje nastavljaju kontinuitet djelovanja najkonzervativnijih komunističkih partija. Istovremeno, indolentnost međunarodne zajednice u zaustavljanju nacional-fašističke politike srpskog režima, ohrabrila je i razbuktala neofašističke pokrete u zemljama Zapadne Evrope u kojima po uzoru na srpsku politiku u BiH i Hrvatskoj poduzimaju etničko čišćenje od migrantske radne snage.

Odsustvo odlučnosti međunarodne zajednice da se efikasno zaustavi i onemogući krvava politika srpskih nacional-socijalista učinila je srpski režim uzorom novim neofašističkim i neokomunističkim snagama Evrope, što ga i na unutarnjem planu čini okrutnijim i bezobzirnijim. Tako ojačana i potpomognuta i na unutarnjem i na vanjskom planu politika srpskog režima danas izrasta u determinirajući faktor otpora promjenama koje su uvjetovane općim nivoom razvoja međunarodne zajednice, što ovu politiku čini glavnim generatorom krize u Evropi. Propusti koje je učinila međunarodna zajednica prema ovakvoj politici srpskih socijalista moglo bi koštati međunarodnu zajednicu nasilnog povratka komunizma na političku scenu što bi otvorilo novu fazu polarizacije svijeta sa izglednim mogućnostima da za duži period bude zaustavljen proces pomjeranja razvoja svjetske zajednice od politike sile ka politici kooperacije i suradnje.

RAT U BOSNI I HERCEGOVINI

O. Wright, A Study of War, Chichago 1942. – J. Stoone, Legal Controls of International conflict, London 1954. – M. Radojković, Rat i međunarodno pravo, Beograd 1947. – Karl Maria Klausewitz On war 1832, Vol. I, – L. Kotzch, The Concept of War in contemporary History of International Law, Geneve 1956. – E. Kardelj, Socijalizam i rat, Beograd 1960. – W. E. Hall, A Treaties of International Law, Oxford 1924. – J. Stonne, Agression and World order, London 1958. – P. Jakšić, Savremeni rat, Beograd 1969. – G. Perazić, Međunarodna zabrana upotrebe sredstava za masovno uništenje u ratu, Beograd 1968. – G. Harascty, On the problem of prohibited weapens, questions of International Law, Budapest 1962. – Baxter, The of Obedience to the belligerent ocupant, BYIL 1950. – D. Ivanović, Haška pravila o razvoju pravne zaštite ratnih zarobljenika, JRMP 2/58. – B. Nikolajević, Reparacija, Sarajevo 1956. – M. Bartoš, Opšti pogled na razvoj međunarodnog prava od 1907. do 1957. JRMP 1958. – M. S. McDougal and F. P. Feliciano, Law and minimum World public order, The legal Regulation and International Coercion 1961. – J. Patrnogić, Priručnik za međunarodno ratno pravo, Beograd 1955. – I. Tomšić, Vojno in nevtralnostno pravo, Ljubljana 1962. – J. Andrassy, Ratno pravo opet na državnom redu, JRMP 1955. – J. Andrassy, Vojna potreba i ratno pravo, JAZU Zagreb 1960. – N. Bašić, Pravni osnov zabrane rata, Zagreb 1984.

1. Agresija ili građanski rat?

Za oružani sukob u Bosni i Hercegovini veoma je značajno predhodno utvrditi da li se radi o međunarodnom ili unutarnjem sukobu. Ovo je potrebno prije svega iz razloga da se utvrdi da li se na odnose strana u sukobu primjenjuju međunarodno-pravna pravila ili pravila unutarnjeg zakonodavstva. Ako je u pitanju međunarodni sukob, koji se u teoriji međunarodnog prava određuje kao sukob između suverenih država, primjenjuju se odredbe međunarodnog prava, dok se na unutarnje sukobe, imajući u vidu teritorijalnu i personalnu suprematiju legalne vlasti, primjenjuju unutarnji pravni propisi date države. Uz to značajno je napomenuti da se u unutarnje sukobe ne mogu miješati treće države pošto je to unutarnja stvar date države. U tom smislu se primjenjuje načelo zabrane miješanja u unutarnje stvari suverenih država što je notificirano u Povelji kao jedno od temeljnih načela međunarodnog pravnog poretka. I napokon, značajno je utvrditi da li se ovdje radi o jednoj ili drugoj vrsti oružanog konflikta i sa aspekta mogućeg zahtjeva za reparacijom. Pitanje reparacije kao instituta međunarodnog prava može se postaviti jedino kada su u pitanju međunarodni sukobi. U unutarnjim sukobima pitanje odštete utvrđuje se u redovnom krivičnom i građanskom postupku.

Kada je u pitanju primjena pravnih pravila koja se odnose na ratujuće strane vrijedno je napomenuti da međunarodno pravo zabranjuje svaki rat, izuzev odbramenog rata i to samo dok UN ne poduzmu potrebne mijere na temelju Povelje UN. Samim tim i unutarnji, građanski rat, s aspekta međunarodnog prava je zabranjen. Međutim, sama činjenica da je rat zabranjen ne isključuje mogućnost vođenja kako međunarodnih tako i unutarnjih, građanskih ratova, te se otuda i nametala potreba da se stanje rata kao nezakonito stanje ipak uredi pravilima međunarodnog ratnog prava.

Kako je priroda pravnih normi međunarodnog ratnog prava prije svega uvjetovana racionalnim interesima sukobljenih strana a ne nekom apstraktnom ljudskom humanošću ili etičnom uzvišenošću, to su se i pravila ove grane prava mijenjala shodno promjenama temelja racionalnosti ponašanja država. Temelj racionalnosti ponašanja država bio je određen stupnjem ekonomskog, kulturnog i tehnološkog razvoja. Kako se rat u svom najširem određenju definira kao "produženje politike jedne države drugim sredstvima" a kako je racionalna politika jedne države uvjetovana i određena stupnjem kako njenog ekonomskog i tehnološkog razvoja tako i razinom dosegnutog stupnja razvoja međunarodne zajednice, to će i pitanje rata i njegove regulacije biti određeno i uvjetovano ovim parametrima.

Kako se u suvremenom svijetu nivo globalne integriranosti (znanstvene, tehnološke i društvene) sve više iskazuje kao opći uvjet za razvoj jedne države i jednog naroda to se i racionalnost ili iracionalnost vođenja jedne politike danas sve više određuje u odnosu na stupanj integriranosti date zemlje u međunarodne odnose a ne u odnosu na prošlost ili vlastito biće jednog naroda odnosno države. Iz tog odnosa međuzavisnosti, koji se razvija u međunarodnoj zajednici i koji se iskazuje kao stanje egzistencionalne nužnosti, proističu i nova uvjerenja i, dakako, nove norme ponašanja koje se iskazuju u svojoj obveznosti. U tom pravcu šire se i međunarodno-pravna ograničenja koja se nameću državama i narodima svijeta, koja dakako i proističu iz njihovih sopstvenih interesa ali i iz općih interesa globalne međunarodne zajednice.

S aspekta razvoja suvremenog svijeta rat kao nasilje koje se primjenjuje u cilju ostvarivanja političkih ciljeva postaje neracionalan i nefunkcionalan pošto je sve manje izgledno da se takvim sredstvima može uopće ostvariti dati cilj. Međutim, neovisno na svu iracionalnost vođenja ratova u suvremenom svijetu, danas smo svjedoci eskalacije ratnih sukoba, i to isključivo između nerazvijenih zemalja. Uzroke ovih sukoba mogli bi prije svega tražiti u još uvjek nedovoljnoj inkorporiranosti ovih zemalja u svjetske znanstvene, tehnološke i ekonomske procese kao i u još uvjek postojećim ideološkim naslagama u političkim strukturama i partijama u tim zemljama koje odbijaju uključiti se u opće integracione procese u kojima se uspostavlja novi oblik organizacije i vladanja društvom. U tom smislu moglo bi se reći da je većina današnjih lokalnih ratova, ako se danas uopće može govoriti o lokalnim sukobima s aspekta narasle univerzalnosti suvremenih procesa, determinirana otporom ideološko-političkih struktura promjenama koje su uvjetovane općim nivoom razvoja međunarodne zajednice. Otuda i proističe sva iracionalnost ovih sukoba koji ih i čini izuzetno svirepim i nehumanim. To će se osobito iskazati u tzv. srpskom "bellum iustum"-u koji će svu svoju destruktivnost i iracionalnost iskazati kroz tezu o općoj svjetskoj zavjeri protiv Srba.

Ovakvi ratovi koji su usmjereni protiv razvoja suvremene civilizacije i promjena koje otud proističu, zahvataju sve sfere života a osobito sferu kulture. U narodu koji vodi svoj tzv. "pravedni rat" stvara se antikulturno stanje duha kojim se želi spriječiti svaki kulturni doticaj tog naroda sa promjenama koje se dešavaju u suvremenom svijetu. Sva kulturna i duhovna nadahnuća traže se u prošlosti koja se sada postavlja u prvi plan kao instrument otpora novim kulturnim i duhovnim vrijednostima. Istovremeno, ovi se ratovi vode protiv duhovnog i kulturnog substruma drugih naroda a osobito onih naroda koji bi svojim kulturnim i duhovnim utjecajem mogli otvoriti prostore za prodor novih kulturnih i duhovnih vrijednosti. Otuda će i određujuća determinanta srpske politike biti uništenje duhovne i kulturne baštine naroda koji su stoljećima živjeli izmješani sa srpskim narodom i uvođenje duhovne i kulturne izolacije samog srpskog naroda. Na toj determinanti srpske politike izrast će i politika etničkog čišćenja kao najekstremniji vid antikulturne i anticivilizacijske politike.

Ovakvi ratovi po svojoj suštini ne mogu ostati ratovi lokalnog karaktera pošto se objekat napada, kultura i duhovnost jednog naroda ne može posmatrati niti određivati u lokalnim okvirima. Kultura i duhovnost jednog naroda je proces koji ima univerzalne naznake i kao takav zaštićen je univerzalnim pravnim normama.

Pored kulturne i duhovne izolacije ovim ratovima se nastoji uspostaviti ekonomska, komunikacijska, saobraćajna i svaka druga izoliranost sopstvenog naroda. Samo u takvim okolnostima postiže se glavni cilj ovih politika tj. duhovna i kulturna izoliranost u kojoj je jedino moguće stvarati i održavati posebnu mentalnu strukturu naroda koja je konvergentna sa političkim programom konzervativnih ideološko-političkih struktura.

Sve osobenosti ovih ratova došle su do punog izražaja u politici srpskog režima. Opkoljavanje i razaranje gradova, masovno ubijanje urbanog stanovništva, koje predstavlja glavnog nosioca kulturnih i duhovnih procesa i glavnu sponu sa tim procesima u okviru drugih naroda, razaranje telekomunikacionih mreža, presjecanje i zatvaranje svih saobraćajnih pravaca, razaranje kulturnih spomenika i vjerskih objekata, namjerno razaranje velikih knjižnica i univerzitetskih objekata, čak i na prostorima koji se nalaze pod direktnom kontrolom srpskih vojnih snaga..., nije ništa drugo do spriječavanje svakog mogućeg kulturnog i duhovnog komuniciranja srpskog naroda sa kulturama i civilizacijama drugih naroda. Posebno brutalan vid ovog rata u Bosni i Hercegovini predstavlja iznad svega sistematsko svirepo silovanje žena muslimanske nacionalnosti od strane srpskih vojnika, sa čime se na najbrutalniji način udara na kulturni i duhovni substrum jednog naroda, osobito ako se ima u vidu uloga i značaj žene u islamskoj kulturi i duhovnosti.

Time ovaj rat po svojoj suštini ne može biti kvalificiran kao unutarnji sukob. Međutim, rat koji se vodi u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj ne može se okvalificirati kao unutarnji odnosno građanski rat ni sa formalnog, međunarodnopravnog aspekta. Međunarodno pravo unutarnje sukobe definira kao sukobe koji se vode unutar jedne države između samih njenih državljana. Pripremajući se za rat u BiH srpski režim je nastojao po svaku cijenu izbjeći mogućnost da se ovaj sukob okvalificira kao međunarodni sukob. Prije svega, pošto je, imajući u vidu ulogu koju su Srbija i savezna armija, koja je već bila po svom etničkom sastavu čisto srpska armija, morale preuzeti da bi se ovaj rat uopće mogao voditi, vodilo direktnom kvalificiranju Srbije kao agresora a time i svim pravno-političkim posljedicama koje otud proističu. U tom pravcu nastoji se prije međunarodno-pravnog priznanja BiH kao suverene države, u BiH koncentrirati što je moguće više vojno-tehničkih i ljudskih potencijala. Suvremena vojno-tehnička oprema koja se povlači iz Slovenije i pojedinih dijelova Hrvatske stokira se u BiH. Nedostajuća oprema i naoružanje prebacuje se iz Srbije u BiH. Masovno se naoružava srpski narod u BiH. Formiraju se vojne formacije pod direktnom kontrolom savezne (srpske) armije. Sva vojno sposobna populacija u Srbiji koja vodi porijeklo iz BiH masovno se mobilizira i upućuje u "dobrovoljačke" odrede na područje BiH. Cjelokupna ekonomska struktura srpske privrede prelazi na ratnu proizvodnju. U pograničnom pojasu sa BiH obezbjeđuju se koridori za prebacivanje ratnog materijala i ljudstva u BiH. Organiziraju se oružane bande koje se ubacuju u BiH gdje vrše stravične zločine nad muslimanskim narodom. Na čelu tih bandi nalaze se članovi srpskog parlamenta i ministri u vladi Srbije. Pod direktnom kontrolom Srbije formira se vlada tzv. Republike srpske koja odbija priznati legalnu vladu u BiH koju je legitimnim i demokratskim putem izabrao muslimanski, srpski i hrvatski narod. U već stvorenim ratnim uvjetima ta vlada uz strahovit politički, vojni i propagandni pritisak organizira plebiscit srpskog naroda u BiH koji se organizira ne samo u BiH već i u samoj Srbiji i Crnoj Gori, na kojem se izjašnjavaju svi Srbi, kako oni koji su rođeni u BiH i koji u toj republici imaju stalno prebivalište, tako i oni Srbi koji samo vode porijeklo iz BiH. Na plebiscitu se Srbi iz BiH izjašnjavaju o stvaranju tzv. Srpske republike u BiH i njenom pripajanju tzv. Novoj Jugoslaviji (Velikoj Srbiji). Sav vojni strariješinski kadar koji je rođen ili je vodio porijeklo iz BiH prisilno se raspoređuje na dužnosti u vojne garnizone širom BiH. Zaposjedaju se sve linije komunikacija dolinama rijeka Drine, Sane, Une, Save, Vrbasa... od strane JNA i srpskih dobrovoljačkih jedinica.

U momentu kada međunarodna zajednica zvanično priznaje BiH kao suverenu državu, srpski režim u Beogradu zajedno sa vrhovnom komandom federalnih oružanih snaga, daju instrukcije formiranoj vladi tzv. Republike srpske u BiH da preuzme komandu nad svim vojnim i ljudskim potencijalima u BiH i da otpočne sa ratnim dejstvima, skidajući time sa sebe odgovornost za sve ono što se dešava i što će se dešavati u BiH. To sada po tumačenju zvanične srpske politike postaje stvar srpskog naroda u BiH koji se navodno bori za svoj opstanak na tim prostorima. Uskoro potom slijedi odluka o formiranju tzv. Republike Srpske sa "potpuno samostalnim" vojnim, policijskim, financijskim i monetarnim sustavom, koja kao takva navodno predstavlja institucionalizirano pravo srpskog naroda u BiH na samoodređenje.

Uskoro nakon toga slijedi naredba vojnih srpskih i političkih vlasti o neutralizaciji svih političkih i drugih organizacija i institucija vlasti koja obuhvata i naredbu o egzemplarnom i bezobzirnom kažnjavanju ne srpskog stanovništva, na čemu će izrasti monstruozni koncept etnički čiste tzv. Republike srpske što će rezultirati etničkim čišćenjem kao posebnim oblikom srpskog genocida.

I upravo taj novi oblik srpskog genocida, i posljedice koje su otud proisticale, učinit će nemogućim da se ovaj sukob okvalificira kao unutarnji sukob. Otuda će i biti sasvim legitiman zahtjev brojnih zemalja svijeta, da međunarodna zajednica intervenira i nasilnim putem spriječi ovakvu politiku.

Međutim, provođenje ovakve politike od strane tzv. Republike srpske u BiH bilo bi apsolutno nemoguće bez stalne i aktivne vojne, političke, financijske i moralne podrške iz Srbije i Crne Gore. Vojna pomoć iz Srbije i Crne Gore stiže svakodnevno. Rezervni dijelovi za ratnu tehniku i nove količine oružja prebacuju se kroz već obezbjeđene vojne koridore. Mostovi na Drini postali su najbranjenije male utvrde sa protuavionskim raketnim naoružanjem. Iz Srbije se svakodnevno upućuje na stotine i stotine srpskih dobrovoljaca koji kao naknadu za učestvovanje u borbama u BiH dobijaju pravo slobodnog i bezcarinskog uvoza opljačkane robe iz BiH. To su najveći pljačkaški pohodi koji se bilježe na ovim prostorima. Pljačka se sve. Od pokućstva, automobila, traktora, kamiona..., pa do kompletne opreme fabrika. Srpske vlasti u suradnji sa lokalnim srpskim vlastima iz BiH prebacuju čitave farme stoke u Srbiju. Po potrebi se iz Srbije upućuju i regularne jedinice vojske Jugoslavije. U toj aktivnosti posebno značajnu ulogu ima Užički korpus koji operira sa obe strane rijeke Drine. Sa vojnih aerodroma u Srbiji polijeću eskadrile bombardera koji asistiraju srpskoj vojsci u vojnim operacijama protiv civilnog stanovništva u BiH.

Sve ove vojne aktivnosti notificirane su od strane međunarodnih nevladinih organizacija i zvaničnih oficijelnih tijela OUN i EZ, na temelju čega će kasnije OUN zauzeti stav prema Srbiji i Crnoj Gori kao agresorima. Uporedo sa direktnim vojnim angažiranjem na području BiH kao suverene države, Srbija i Crna Gora poduzimaju niz aktivnosti na političkom, financijskom, i monetarnom planu u pružanju izravne pomoći tzv. Republici Srpskoj u BiH i tzv. Srpskoj Krajini u Hrvatskoj. I u srpskom i u crnogorskom parlamentu donose se istovremeno odluke sa kojima se potvrđuje da Srbija i Crna Gora nemaju nikakvih teritorijalnih pretenzija prema BiH i odluke da se tzv. srpskim državama van Srbije da puna moralna, politička i financijska podrška. Uspostavljaju se nove saobraćajne linije sa svim većim mjestima u tim tzv. srpskim zemljama. U nastavne programe uvodi se izučavanje tzv. srpskih država. U Srbiji se organizira štampanje posebnih novčanih moneta za tzv. srpske države u BiH i Hrvatskoj. Uspostavlja se platni promet sa njima. U Parlamentima Srbije i Crne Gore naizmjenično se smjenjuju inicijative poslanika i ministara da se priznaju ove tzv. srpske države, te da im se omogući pripajanje matičnoj državi Srbiji. Za suzbijanje socijalnih nemira i političkih protesta u samoj Srbiji iz ovih "srpskih država" dovodi se policijsko pojačanje. U Srbiji se otvaraju poslanstva tzv. srpskih država. Predsjednici i vrhovni komandanti tzv. srpske vojske, koji su osumnjičeni za najteže oblike ratnih zločina svakodnevno bez ikakvih smetnji održavaju konferencije za štampu, šireći strah i mržnju i u samoj Srbiji. Pojedinci za koje se osnovano sumnja da su izvršili najteže ratne zločine postaju članovi parlamenta i vlade. Najviši srpski ministri i namjesnici putuju u tzv. srpske zemlje pozivajući i podstičući srpski narod da čini najstravičnije zločine.

Očigledno je da se ovdje, posmatrano sa međunarodno-pravnog aspekta, radi o najbestijalnijem obliku agresije Srbije i Crne Gore na jednu suverenu i međunarodno priznatu državu. U Rezoluciji 3314-XXIV koja je usvojena od strane Opće skupštine UN (14.12.1974.) agresija je određena kao akt upotrebe vojne sile od strane jedne države protiv suvereniteta, teritorijalnog integriteta ili političke neovisnosti druge države. Uz ovu opću odredbu u Rezoluciji se navode i pojedinačni vidovi agresije gdje se u prvom redu navodi invazija ili napad oružanih snaga, vojna okupacija, aneksija teritorija drugih država, bombardiranje ili upotreba bilo kakvog oružja protiv druge države, vojna blokada luka ili obala, napad kopnenih ili vazduhoplovnih snaga na kopno, more, vazdušni prostor ili mornaricu druge države, korišćenje oružanih snaga koje se nalaze na teritoriju drugih država na temelju sporazuma sa tom zemljom suprotno uvjetima tog sporazuma ili produžetak njihovog prisustva nakon isteka tog sporazuma, zatim, donošenje odluke da se drugoj zemlji ustupi teritorij za izvođenje akata agresije na treću zemlju, te donošenje odluka jedne zemlje da bilo u svoje ime ili u ime druge zemlje uputi oružane bande, pripadnike neredovnih snaga ili najamnika da izvrše akt oružanog nasilja protiv druge države.

Jugoslovenska (srpska) vojno-politička doktrina polazeći od momenta formalno-pravnog priznanja BiH kao suverene države, ističe da ovdje ne može biti riječ o agresiji jedne suverene države protiv druge suverene države pošto se od momenta međunarodnog priznanja BiH u BiH ne nalazi ni jedan jugoslovenski državljanin kao lice koje učestvuje u vojnim operacijama niti se pak bosanskim Srbima iz Srbije upućuje bilo kakva pomoć izuzev humanitarne pomoći. Mada brojni izvještaji raznih međunarodnih organizacija demantiraju ovakve tvrdnje, kao što to isto tako demantiraju i sami čelnici političkih partija u Srbiji koji su poslanici srpskog parlamenta kao i najviše rangirani politički funkcioneri u tzv. srpskim državama, jugoslovenske (srpske) vlasti grade na ovim stavovima tezu o građanskom ratu u BiH. Međutim, čak kada bi se i prihvatila ova teza, koju je apsolutno nemoguće prihvatiti što će se docnije i potvrditi kroz odluku Savjeta sigurnosti UN, ni tada srpski režim ne bi mogao biti amnestiran od odgovornosti za agresiju. Naime, obrana teze da se na području BiH ne nalazi ni jedan državljanim tzv. Savezne Republike Jugoslavije susreće se sa velikim logičkim poteškoćama. Najveći broj najviših vojnih zapovjednika vojske tzv. Republike srpske i tzv. Srpske krajine bili su aktivni oficiri bivše jugoslovenske armije čije je stalno mijesto službovanja bilo na području Srbije odnosno Crne Gore gde su imali stalno prebivalište i državljanstvo tih republika. Kako su ovi oficiri zauzimali veoma značajna mjesta u vojnoj hijerarhiji očigledno da mjesto svog službovanja nisu mogli napustiti bez znanja najviših vojnih i političkih organa, s tim više ako se ima u vidu da ova lica i sada sva svoja prava iz radnog odnosa i dalje ostvaruju u Srbiji odnosno Crnoj Gori gdje im i dalje žive njihove porodice. Uz to pojavljuje se još jedna činjenica koja ukazuje da su najviši politički i državni organi u Srbiji i Crnoj Gori u najvišem stupnju bili umješani u pripremanje i vođenje rata u BiH. Naime radi se o Zakonu o ratnim vojnim invalidima kojim se reguliraju pitanja ratnih vojnih invalida mada Srbija oficijelno nije bila u ratu. Kako je većina ratnih vojnih invalida povrede koje su prouzrokovale invalidnost zadobila poslije proglašenja BiH kao suverene države, što se može provjeriti kroz medicinsku dokumentaciju i evidenciju Zavoda za invalidsko-penzijsko osiguranje Srbije i Crne Gore, očigledno je da konstatacija oficijelnih civilnih i vojnih vlasti u tzv. Jugoslaviji nije validna.

Sve ovo ukazuje da je u Srbiji i Crnoj Gori kod najviših političkih i državnih organa postojala namjera vođenja rata u BiH i Hrvatskoj. Pa čak kada bi se taj rat okvalificirao kao unutarnji, što je nemoguće kao što smo vidjeli, nemože se promjeniti kvalifikacija agresije za čije se postojanje traži namjera jedne strane da se dovede u pitanje teritorijalni integritet ili politička neovisnost jedne suverene države. Postojanje te namjere Srbije i Crne Gore nije sporno s tim više ako se ima u vidu činjenica da je srpskim jedinicama na području BiH ostavljeno cjelokupno teško naoružanje, raketni sistemi, vazduhoplovstvo kao i kompletna vojna oprema koja je prethodno oduzeta od teritorijalne odbrane BiH.

U samom ovakvom načinu pripreme, započinjavanja i vođenja rata u BiH srpski režim iskazao je zavidan stupanj inventivnosti. Koristeći se formalnim nepreciznostima određenja agresije koja se isljučivo svodi na akt oružanog nasilja jedne suverene države prema drugoj suverenoj državi, srpski režim je iskoristio period prije priznavanja BiH kao suverene države da bi izvršio sve pripreme za prikrivenu agresiju ili tzv. agresiju iznutra. Ova nepreciznost i manjkavost međunarodno-pravnog određenja agresije koštaće života na desetine tisuća ljudi, ogromnih razaranja i nezapamćenih patnji i stradanja miliona ljudi.

Pozivajući se na čl. 2. stav 7. Povelje UN, međunarodna zajednica dugo je vremena, pod utjecajem jugoslovenskog (srpskog) stava, da se ovdje radi o unutarnjem sukobu, odbijala uplitanje u pitanja koja se nalaze strogo u okviru unutarnje nadležnosti suverene države, sve dok putem svjetskih medija, nezavisnih i oficijelnih međunarodnih monitora, ovaj stav jugoslovenske (srpske) vlasti nije demantiran i dok pred cjelokupnom svjetskom javnošću nije potpuno razotkrivena strategija srpske agresije. Čak i tada, kada je stravični mozaik uništenja muslimanskog naroda u BiH bio potpuno sklopljen i kao takav prezentiran svjetskoj javnosti, reakcija međunarodne zajednice je izostala. Tek će na pritisak svjetskog javnog mnjenja mehanizam međunarodne zajednice biti pokrenut, ali, nažalost i tada veoma tromo i neefikasno.

2. Srpski ratni zločin u Bosni i Hercegovini

2.1. Ko je ko u ratu?

Agresija Srbije i Crne Gore na BiH počela je znatno ranije nego što je BiH bila priznata od strane međunarodne zajednice kao suverena i nezavisna država. To pokazuju i izvještaji međunarodnih nevladinih i humanitarnih organizacija kao i zvaničnih organa međunarodne zajednice.

Bestijalno provođenje etničkog čišćenja i odvođenjem u logore nevinog civilnog stanovništva, protjerivanjem i onemogućavanjem dostavljanja humanitarne pomoći i izgladnjivanje čitavih regija, što se ne može pravdati nikakvim vojnim ciljevima, jasno ukazuju od prvog dana da je genocid nad muslimanskim narodom u BiH glavni cilj srpske politike. To će i biti glavni razlog zašto su se glavni protagonisti ove politike, srpsko političko i vojno rukovodstvo, našli na listi mogućih ratnih zločinaca. Tako su se na listi Helsinki voča (Helsinki Watch) našla imena Slobodana Miloševića, aktualnog predsjednika Srbije, generala Blagoja Adžića, u to vrijeme načelnika general-štaba Jugoslovenske (srpske) vojske, sada u mirovini, Radovana Karadžića, predsjednika tzv. Republike srpske, generala Živote Panića, sadašnjeg ministra vojske tzv. SRJ, Vojislava Šešelja, predsjednika Srpske radikalne stranke i poslanika srpskog i jugoslovenskog parlamenta, te još nekoliko prvaka političkih stranaka u Srbiji.

JNA je 19. maja 1992. zvanično povučena iz BiH. Međutim, 12. maja 1992. kada je proglašena tzv. Republika srpska, oko 30 hiljada vojnika bivše JNA sa kompletnim teškim naoružanjem, tenkovima, artiljerijom, višecjevnim bacačima i velikom eskadrilom ratnih aviona, po naredbi vrhovne vojne komande Jugoslavije i političkog vrha Srbije operativno je stavljeno pod komandu Radovana Karadžića predsjednika tzv. Republike srpske koji postaje i vrhovni komandant ove samozvane vojske,. Strateško planiranje, vođenje ratnih operacija i donošenje strateških političkih odluka ostaje i dalje u Beogradu u vrhovnoj Komandi Jugoslovenske armije odnosno u najvišim političkim tijelima Srbije. Uz ove jedinice bivše JNA u vojne operacije u BiH uključen je i Užički korpus iz Srbije sa dobrovoljačkim paramilitarnim organizacijama koje stižu iz Crne Gore i Srbije pod komandom Mirka Jovića, Dragoslava Bokana, Željka Ražnjatovića zvanog Arkan i Dragana Vasiljkovića, zvanog Kapetan Dragan. Ovim formacijama se pridružuju u velikom broju pripadnici lokalnog srpskog stanovništva koje odlazi u pljačkaške pohode, usput vršeći stravične zločine nad Muslimanima i Hrvatima svojim dojučerašnjim susjedima. Ne zna se tačan broj pripadnika ovih paramilitarnih organizacija. To je jako teško utvrditi pošto je najveći dio njihovog ljudstva motiviran pljačkama, pa se odmah po obavljenom poslu najveći broj vraća svakodnevnom životu, da bi se poslije izvjesnog vremena iz istog cilja pridružio nekoj drugoj paramilitarnoj srpskoj organizaciji. Između ovih paramilitarnih organizacija postoji dosta frakventna fluktuacija ratnika-pljačkaša. Tvrdo jezgro predstavljaju skupine koje su došle iz Srbije i koje su tamo obučavane i naoružane mada nije bio rijedak slučaj da su oružje dobijale na samoj granici BiH od strane lokalnih srpskih vlasti.

Unutarnja struktura ovih paramilitarnih organizacija je strogo hijerarhijska. Disciplina je na izuzetno visokom nivou. Zabranjena je upotreba alkohola. Konspiracija je strogo zagarantirana. Svaki pripadnik ima svoj pseudonim pod kojim ostvaruje svoj određeni učinak koji se mjeri brojem ubijenih i osakaćenih civila. Od tog učinka ovisi i napredovanje na hijerarhijskoj ljestvici unutarnje strukture ovih paramilitarnih organizacija, koje se ne upuštaju u veće vojne operacije bez sadejstva jugoslovenske armije. Samoinicijativno poduzimaju vojne mijere samo protiv civilnog stanovništva, gdje iskazuju visok stupanj svireposti, zbog čega ih u Srbiji smatraju najpatriotskijim snagama srpskog naroda, što će i omogućiti njihovim vođama da na parlamentarnim izborima budu izabrani za poslanike srpskog parlamenta. Tijesnu suradnju i koordinaciju imaju sa vladom tzv. Republike srpske kao i sa najvišim političkim i vojnim krugovima u Beogradu po čijim naređenjima i obavljaju određene operacije. Tako je njihov poseban zadatak bio naoružavanje srpskog naroda u BiH i Hrvatskoj iz vojnih rezervi JNA. Poslije će se ove organizacije istaći i u etničkom čišćenju Vojvodine od Hrvata, Mađara i Slovaka, što je činjeno uz znanje i odobrenje srpskih vlasti.

Na drugoj strani nalazile su se muslimanske i hrvatske snage koje su bile sastavljene od Teritorijalne odbrane (TO) i Hrvatskog vijeća odbrane (HVO). U jedinice TO najvećim dijelom su uključeni Muslimani i Hrvati ali ima i značajan dio Srba koji je odbio učestvovati u srpskim zločinima. Međutim, zbog stravičnih represalija koje je Radovan Karadžić sa svojim paramilitarnim formacijama poduzimao prema porodicama ovih Srba, broj Srba u TO sve se je više smanjivao. Smanjivao se je i broj Hrvata kako se je politika Mate Bobana predsjednika HVO više približavala ciljevima i interesima srpske politike u BiH. Međutim, u prvoj fazi rata postojao je visok stupanj koordinacije između jedinica TO BiH i HVO BiH. Na području Bosne i Hercegovine u borbi protiv srpskih vojnih formacija operiraju i neke jedinice regularne Hrvatske vojske (HV) posebno na nekim dijelovima Hercegovine i Bosanske Posavine. Njihovo prisustvo na području BiH je regulirano Ugovorom o vojnoj suradnji odnosno Ugovorom o vojnom savezništvu BiH sa Hrvatskom od 16.06.1992. Na prvim linijama borbe nalaze se i Hrvatske oružane snage (HOS) pod komandom Dobrosava Parage koje će u kasnijoj fazi zbog razilaženja po političkim ciljevima borbe u BiH biti potisnute od strane HVO i HV.

TO BiH je najslabije naoružana vojna formacija. Još prije nego što će doći do ratnog konflikta u BiH bivša JNA oduzela je naoružanje od TO BiH i stokirala ga u vojne magacine da bi ga kada je konflikt počeo podijelila srpskom pućanstvu i srpskim paramilitarnim organizacijama. Od naoružanja u prvoj fazi rata pripadnici TO posjeduju samo lako naoružanje. Tek će u docnijoj fazi rata kroz ratne operacije oduzimanjem i zarobljavanjem protivničkih vojnih grupacija svoju vojnu opremu nešto poboljšati. Uz to TO BiH bila je većinom koncentrirana u većim gradovima, pošto je tu i živio najveći dio muslimanskog stanovništva, koji su bili opkoljeni od strane JNA mnogo ranije nego što će rat u BiH početi, što je umnogome umanjilo mogućnost njenog povezivanja na cjelokupnom području BiH, dakako i snabdjevanja vojnom opremom. To je imalo i za posljedicu odsustvo hijerarhijskog ustrojstva TO BiH u prvoj fazi rata, što je i rezultiralo relativno lakim potiskivanjem TO od strane JA i srpskih jedinica. Međutim, i pored svih objektivnih poteškoća koje su postojale, TO kao sistem vojne odbrane BiH pokazaće izuzetnu vitalnost i sposobnost organiziranja otpora i u najnepovoljnijim uvjetima. Sa višim stupnjem organiziranosti na lokalnom nivou rasla je i unutarnja kohezivnost i koordinacija TO kao jedinstvenog sustava obrane BiH.

Uz TO BiH djeluje i bosansko-hercegovačka policija koju čine pripadnici sekretarijata Unutarnjih poslova BiH najvećim dijelom muslimanske i hrvatske nacionalnosti, pošto su Srbi još prije sukoba prešli u tzv. srpsku miliciju. Bosansko-hercegovačka policija ostvaruje punu koordinaciju i suradnju sa TO BiH, a njen primarni zadatak je suzbijanje kriminala na području koje kontrolira.

HVO čine Hrvati i Muslimani. Ova vojna formacija je hijerarhijski postavljena sa čvrstom unutarnjom organizacijom i disciplinom. Naoružanje i ratnu opremu većinom dobija iz Hrvatske. Ima usku suradnju sa TO BiH kao i sa regularnom Hrvatskom vojskom po pitanju izvođenja vojnih operacija. Sa sve izraženijim političkim približavanjima srpske i hrvatske politike u pogledu statusa BiH, ova vojna organizacija će se sve više udaljavati od TO BiH približavajući se vojnim ciljevima i vojnoj poziciji srpske strane što će i dovoditi u posljednje vrijeme do sukoba između TO BiH i HVO. U prvoj fazi rata zahvaljujući izuzetno dobrom koordiniranju operacija svih lokalnih jedinica i pomoći koju je dobijala iz Hrvatske, ova vojna organizacija imala je veliki značaj za obranu BiH od srpskih napada.

U obrani BiH osobito su se istakle vojne grupacije HOS koje su bile osposobljene za gerilsko ratovanje i iznenadne vojne udare na najosjetljivije tačke vojnih komunikacija. Međutim, zbog političkog stava da je nužno očuvanje teritorijalne cjelovitosti BiH kao garanta mirnog razvoja Hrvatske, ova vojno-politička formacija bit će potisnuta od strane HVO i HV.

Iz ovog kratkog prikaza vojnih struktura koje učestvuju u ratu u BiH očigledno je da se je radilo o sukobu dvije potpuno neravnopravne ratujuće strane. Na srpskoj strani nalazio se je faktor naoružanja i ratne vještine što je naslijeđeno probrazbom JNA u srpsku vojsku kao i faktor iznenađenja i vremena, što je po našem mišljenju i bilo odlučujuće u prvoj fazi ratovanja. Naime, srpski režim je još prije početka rata imao u potpunosti operacionaliziran plan vojnog, političkog, ekonomskog, kulturnog i socijalnog razaranja BiH. Na ovakav brutalan nehuman i istrebljujući rat drugi narodi u BiH zasigurno nisu računali, osobito ne muslimanski narod, koji će zbog odbijanja njihovog političkog rukovodstva da političke probleme riješava nasilnim putem, rat dočekati potpuno nenaoružan, neorganiziran i nepripremljen. S druge strane, srpski je narod dugo vrijemena od strane srpske politike bio indoktriniran mržnjom prema Muslimanima i Hrvatima a potom naoružan, da bi se kada je izbio ratni konflikt sva ta patološka mržnja izlila u jedan stravičan pogrom, što je rezultiralo najgromoroznijim ratnim zločinima.

2.2. Etničko čišćenje kao novi oblik srpskog genocida

Mržnja koju je režim u Srbiji stvarao širila se je u talasima. Ovo se je osobito jako osjećalo u Bosni gdje je postojao visok stupanj nacionalne izmješanosti. Posebno su oni dijelovi srpskog naroda koji su bili izmješani i u prijateljstvu i u srodstvu sa Muslimanima i Hrvatima bili izloženi stravičnom pritisku srpskih nacionalista. Karadžićevi ekstremisti iz Srpske demokratske stranke (SDS) sa paramilitarnim organizacijama iz Srbije širili su strah i među samim srpskim narodom. Svaka suradnja ili dobri susjedski odnosi sa Muslimanima plaćani su životom i uništenjem čitavih porodica. Mržnja prema muslimanskom narodu izrastala je u temeljnu determinantu srpskog patriotizma i nacionalizma. U uvjetima kada je bio stvoren takav naboj mržnje otpočela je realizacija plana etničkog čišćenja i stvaranja etnički čiste Republike srpske. U okviru tog plana utvrdjene su etape i metode provođenja etničkog čišćenja.

U prvoj etapi provođenja ovog monstruoznog plana bilo je predviđeno da se u svim gradovima, selima, mjesnim zajednicama, poduzećima.., gdje Srbi čine većinu formiraju čiste srpske lokalne vlasti odnosno čista Srpska poduzeća i ustanove. Tamo gdje Srbi nisu bili u većini bilo je potrebno po svaku cijenu izvršiti separiranje Srba od pripadnika drugih naroda i na čisto nacionalnom osnovu organizirati paralelnu srpsku lokalnu vlast i upravu. Time počinju zahtjevi za diobom gradova, sela, mjesnih zajednica, poduzeća..., na srpska i na nesrpska.

U drugoj fazi provođenja ovog plana sprovodi se etničko čišćenje unutar poduzeća i ustanova gdje su Srbi formirali svoju lokalnu nacionalnu vlast. U ovoj fazi se otpuštaju svi radnici ne srpske nacionalnosti iz tzv. srpskih poduzeća i ustanova. Nesrpskoj djeci se zabranjuje ulazak u tzv. srpske škole. Srpski učitelji više ne mogu podučavati nesrpsku djecu. Srpski ljekari ne mogu da liječe nikog drugog već samo Srbe.

U **trećoj fazi** nacionalne diferencijacije odnosno etničkog pročišćavanja srpske nacije, ovaj plan predviđa diferencijaciju unutar mješovitih porodica što je, imajući u vidu visok procenat mješovitih brakova u BiH, bilo od izuzetnog značaja za srpsku politiku. Zbog toga je ovoj diferencijaciji poklonjena posebna pažnja. Svi pripadnici srpske nacionalnosti koji su se nalazili u mješovitoj bračnoj zajednici morali su se opredjeliti između nacije i porodice, između nacionalnog izdajnika i patriote. Ovo će dovesti do stravične destrukcije porodičnog života u BiH što će osobito imati traumatične posljedice na djecu iz mješovitih brakova. Ako se ima u vidu da najmanje 30% brakova u BiH pripada kategoriji mješovitih brakova onda to izrasta u jedan zaista veliki socijalni problem čije će se posljedice dugo vremena osjećati.

U **četvrtoj etapi** ovog monstruoznog nacionalnog programa privodi se kraju potpuna militarizacija i naoružavanje srpskog naroda. Svaki pripadnik ovog naroda koji je bio sposoban za borbu posjedovao je svoj ratni zadatak koji je morao izvršiti kada se da znak za oružanu akciju.

U **petoj fazi** ovog plana provode se oružane akcije i otpočinje posljednja faza stvaranja etničkih čistih prostora tzv., srpskih zemalja. Tačno se je znalo na koji način i kada će se etnički čistiti pojedina područja.

Planom su bile utvrđene kategorije stanovništva koje će doći pod posebno žestok udar srpskih nacionalista. Tako je bilo predviđeno da se u prvoj fazi oružanog udara na BiH ima likvidirati što veći broj muškaraca muslimanske nacionalnosti koji su u životnom dobu biološke reprodukcije. Zatim likvidacija što većeg broja intelektualaca i obrazovanih Muslimana te da se što veći broj žena muslimanske nacionalnosti siluje radi spriječavanja rađanja u okviru grupe.

Ovaj program uništenja Muslimana najavio je Radovan Karadžić predsjednik tzv. Republike srpske, koji će još prije nego što će rat u BiH početi, nekoliko puta u bosanskohercegovačkom parlamentu i u javnosti izjaviti da će muslimanski narod nestati ukoliko se ne povinuje zahtjevima srpske strane, potvrđujući time postojanje već pripremljenog plana za uništenje Muslimana. Nažalost, bosansko-hercegovačko rukovodstvo olako je shvatilo ovu prijetnju što će imati tragične posljedice za Muslimane u BiH. Na postojanje ovoga plana ovaj autor je upozorio javnost još 1991. kada je prvi put u rukama imao skicu ovog monstruoznog programa. (vid. Vjesnik u srijedu br. 26/91). Očigledno je da je za ovaj plan znala i Muslimanska bošnjačka organizacija, (MBO) ili je pak samo pretpostavljala da takav plan postoji kada je pokušala ući u tzv. historijski sporazum sa Radovanom Karadžićem kako bi realizaciju ovog plana osujetila.

U okviru ovog plana bile su razrađene i metode realizacije postavljenog cilja srpske politike. **Glavna metoda je likvidacija na licu mjesta.** Srpske naoružane bande koje su bile sastavljene od lokalnog srpskog stanovništva pod komandom i kontrolom srpskih paramilitarnih organizacija ulazile bi u mjesta naseljena sa muslimanskim i hrvatskim stanovništvom, koje bi prethodno opkolila jugoslovenska armija (JA), zatim bi pozvale lokalno stanovništvo da predaju oružje, ako su ga posjedovali, a potom bi pristupile egzekuciji svih odraslih muškaraca. Poznati su slučajevi sela Skelani, Zaklopača, Vlašića, Jelića kod Foče, zatim sela Gravšića kod Doboja i niz drugih mjesta u kojima su pobijeni svi muški žitelji iznad dvanaest godina koji su se našli u selu. Nakon masakra žene i djeca su deportirani u logore u kojima je nastavljena likvidacija žena i djece kao mogućih svijedoka zločina. Čitava sela bila su pretvarana u logore za masovne likvidacije. Formirani su logori širom Bosne u kojima je vršena masovna egzekucija zarobljenika. Po takvim egzekucijama posebno su poznati logori u Omarskoj, logor u Brezovu Polju kod Brčkog, u Batkovićima kod Bijeljine, logor "Luke" u Brčkom, zatim logori "Trnopolje" i "Manjača".

Drugi metod koji je primjenjivan u srpskoj metodologiji etničkog čišćenja je **stalno bombardiranje većih gradova** u kojem je većinsko stanovništvo nesrpske nacionalnosti te **spaljivanje muslimanskih i hrvatskih sela**. Nakon što bi osvojile neko selo, likvidirale odraslo stanovništvo i izvršile pljačkanje, srpske snage i JA spalile bi selo kako bi time otklonile svaku mogućnost povratka stanovništva koje je uspjelo izbjeći pokolj. Slična metodologija je primjenjivana i kada su u pitanju veći gradovi. Kako nisu bile u mogućnosti zauzeti sva veća mijesta srpske snage i JA primjenile su taktiku stalnog raketiranja grada i postupnog uništenja njegovog stanovništva. Još prije nego će rat početi u BiH po instrukcijama JA i SDS najveći dio srpskog stanovništva napustio je veće gradove u BiH koji su već tada bili opkoljeni od strane bivše JNA. Kako je već tada iz velikih gradova dislocirana sva vojna oprema i ljudstvo JNA, cilj takvog bombardiranja nije bio uvjetovan nikakvim vojno-strateškim interesima već isključivo interesima ubijanja nevinog civilnog stanovništva što će potvrditi u svom izvještaju Hoze Marija Mendiluce specijalni izaslanik UNHCR.

Treća metoda kojom su srpske vlasti provodile genocid nad Muslimanima bila je namjerno **izgladnjivanje stanovništva i onemogućavanje dostavljanja elementarne medicinske i humanitarne pomoći** a sve to u cilju uništenja muslimanskog naroda. U tom cilju ne uzdržava se ni od napada na konvoje Crvenog križa koji se nalaze pod zaštitom snaga UN. Sredinom maja 1992. srpske snage su spriječile snage UN da u Sarajevo unesu 600 tona hrane koja je bila poslata kao međunarodna humanitarna pomoć, da bi odmah nakon toga 18 maja napale humanitarni konvoj Međunarodnog crvenog križa i tom prilikom uništile oko 5 tona lijekova i medicinske opreme pri tom ubivši i ranivši nekoliko članova delegacije Međunarodnog crvenog križa. 22. maja iste godine ponovo otimaju 12 kamiona sa oznakom UN koji su nosili hranu i lijekove za Sarajevo. 2. juna 1992. srpska milicija u sarajevskom predgrađu Dobrinja zaustavlja konvoj humanitarne pomoći koji je pod pratnjom trupa UN i tom prilikom oduzima mlijeko i hranu za djecu pri tom ubivši nekoliko lica iz konvoja. (vidjeti naprijed citirani izvještaj Helsinki voča). Poznat je slučaj dugotrajnog spriječavanja dostavljanja pomoći žiteljima Srebrenice koji se više mjeseci nalaze u potpunoj izolaciji. Najdrastičniji primjer je Cazinska krajina koja se nalazi u potpunoj izolaciji već od samog početka rata u bivšoj Jugoslaviji. Uz blokiranje dostavljanja hrane i lijekova srpske snage prekidaju telefonske linije, presjecaju vodovod i kanalizaciju, presjecaju vodove električne energije, ometaju radio i TV programe, tamo gdje nisu u mogućnosti da potpuno isključe mogućnost radio i TV programa, zagađuju vodovod, te truju izvorske vode...

Četvrta metoda u stvaranju etnički čiste tzv. Republike srpske podrazumjevala je **nasilnu deportaciju Muslimana** iz Srbije u susjedne zemlje. Veliki broj Muslimana iz Istočne Bosne bio je prisiljen pobjeći u Srbiju, gdje su odmah po nalogu vlade iz Beograda bili prebačeni u tzv. prihvatni logor u Subotici gdje su im po kratkom postupku izdavane putne isprave (pasoši) a zatim, kada bi im bile oduzete sve vrijednije stvari i novac, bili deportirani u Mađarsku. Ovo je potvrdila i Mađarska vlada koja je dala zvaničnu izjavu o deportiranju velikog broja izbjeglica iz Istočne Bosne u Mađarsku.

Srpske vlasti su još prije započinjanja realizacije ovog gromoroznog plana bile svjesne da će to sve izazvati burnu reakciju međunarodne javnosti što bi moglo umnogome usporiti ili čak spriječiti provođenje njihovog plana. Zbog tog je u metodologiju realizacije unijeta **klauzula o "vođenju rata bez svjedoka"**. Ta klauzula podrazumjevala je likvidaciju na licu mjesta svih lica koja su mogla biti eventualni svjedoci zlodjela. Tu je u prvi plan stavljena likvidacija novinara i to svih sa izuzetkom onih srpskih novinara koji su lojalni srpskom režimu. Otuda će srpski "bellum iustum" imati tragičnu bilancu: preko 28 ubijenih, 40 ranjenih, 12 zarobljenih, 6 nestalih, 73 napadnuta i preko 60 opljačkanih novinara, najtragičnija je bilanca za pripadnike sedme sile u jednom ratu. Za utjehu novinarima srpske snage napadale su i oficijelne posmatrače EZ i članove mirovnih snaga UN. Zbog stalnih napada i prijetnji srpskih snaga i ubistava njenih članova posmatračka misija EZ bila je prisiljena povući se iz Sarajeva 12. maja 1992. Iz istih razloga i Međunarodni crveni križ odlučio je 20 maja iste godine da privremeno povuče svoju delegaciju iz BiH.

Da bi se strategija "rata bez svedoka" što efikasnije provodila SDS BiH objavila je tzv. Memorandum u kojem su navedena imena novinara koji su određeni za likvidaciju. To su prije svega bili novinari srpske nacionalnosti koji su odbili učestvovati u ovim zločinima. Čak ni sam predsjednik tzv. Republike srpske nije se ustručavao da javno bez suđenja izriče smrtne presude pojedinim novinarima.

Osobito važno mijesto u ovom srpskom planu za uništenje Muslimana ima uništenje kulturnih i vjerskih spomenika i objekata. Plan je predviđao uništenje svih džamija. Razaranje džamija je osobito bio monstruozno ritualan čin. Kada se zauzme jedno mjesto u džamiju bi se nasilno uguralo mnoštvo odraslih Muslimana koji bi bili natjerani da umjesto molitve pjevaju srpske četničke pjesme. Pošto bi bili svi likvidirani pristupilo bi se ritualnom rušenju džamije sa topovskim salvama u minaret. Prije rušenja minareta sa njega bi se obično oglasile srpske narodne pjesme umjesto glasa mujezina, kako bi se i na taj način što više oskrnavilo sveto mjesto Muslimana. Postoje dokazi da su rušenja spomenika muslimanske kulture vršena po nalogu najviših srpskih političkih i vojnih vlasti. Osobito su rušenju bili izloženi Univerzitetski objekti i fakulteti, velike knjižnice, posebno u Sarajevu gdje su bili pohranjeni najvrijedniji dokumenti i spisi. Međunarodne ne vladine organizacije raspolažu dokumentima o zloupotrebama humanitarnih funkcija bolnica i drugih medicinskih objekata od strane srpskih oružanih formacija i JA.

Masovna ubijanja civila, što je bilo osobito svirepo pošto je to uključivalo i likvidciju djece, starih i nemoćnih, spaljivanje čitavih regija, selektivno uništavanje muslimanskih i hrvatskih kuća u mjestima koja su zauzeta, neselektivno bombardiranje opkoljenih gradova i varoši, neljudski uvjeti u logorima i zatvorima, spriječavanje pružanja medicinske pomoći ranjenicima, namjerno razaranje kulturnih i vjerskih spomenika i objekata, likvidacija novinara i svjedoka ratnih zlodjela, planiranje i organiziranje silovanja žena druge nacionalnosti..., bile su planirane metode u realizaciji plana stvaranja tzv. Republike srpske i tzv. Srpske krajine. Otuda će ovaj planirani genocid u historiji ostati zabilježen kao najmonstruozniji program uništenja jednog naroda i zbog toga vjerujemo i postati predmet znanstvenog istraživanja sa pravnog, političkog, kulturnog, sociološkog i nadasve sa psihološko-patološkog aspekta.

Postojanje plana o etničkom čišćenju od strane srpskih vlasti potvrđuje i izvještaj specijalnog izvjestioca Komisije za ljudska prava Tadeusa Mazovjeckog, koji je sa suradnicima na temelju Rezolucije S-1/1-1992 bio u specijalnoj misiji na području bivše Jugoslavije u periodu od 12. do 22. oktobra 1992. Na temelju svjedočenja i neposrednog uvida u stanje stvari specijalni izvjestilac podnio je izvještaj Komisiji za ljudska prava UN koji je predočen Općoj skupštini OUN.

Glavni zaključci ovog izvještaja su: 1. etničko čišćenje koje se provodi od strane srpskih vojnih i političkih vlasti, ubijanjem, maltretiranjem, silovanjem, uništenjem imovine..., je glavni cilj a ne posljedica rata u BiH; 2. Glavna žrtva ovakve srpske politike su Muslimani u BiH kojima se prijeti istrebljenjem; 3. Rat koji se vodi u BiH nije vjerski rat.

Da se radi o planiranom genocidu protiv muslimanskog naroda u BiH, specijalni izvjestilac potvrđuje činjenicom masovnog ubijanja i protjerivanja i onog dijela muslimanskog stanovništva koje je iskazalo lojalnost lokalnoj srpskoj vlasti. Zatim organiziranim protjerivanjem i iseljavanjem muslimanskog stanovništva pod prijetnjom smrću od strane lokalnih organa srpske vlasti i tzv. "emigrantske agencije" iz Banja Luke, koja za svako "evakuiranje" uzima 300 DM po osobi. Zatim u izvještaju se potvrđuje postojanje velikog broja logora u kojima srpske vlasti drže pod užasavajućim uvjetima lokalno seosko stanovništvo, kojem su prethodno porušene kuće. U tim logorima usljed nedostatka hrane, vode i medikamenata razvijaju se infektivne bolesti, dijareja, visok pritisak i razna srčana oboljenja i psihosomatski poremećaji... od kojih stradaju najviše djeca, žene i stari. U tim logorima se drže hronični dijabetičari, bubrežni i srčani bolesnici koji su bez lijekova i medicinske njege osuđeni na laganu i stravičnu smrt. Mala djeca umiru na rukama svojih roditelja, a roditelji na očigled svoje djece. Umrli se sahranjuju uz uzglavlja, što pojačava opasnost od novih infekcija i novih oboljenja.

Po izvještaju Tadeuša Mazovjeckog, Sarajevo je grad koji umire. "Stanovništvo je očajno. Ima slučajeva da ljudi umiru na ulicama od gladi i iscrpljenosti. Ljudi gube povjerenje u efekte međunarodne pomoći. Napadaju se sveta mjesta. Rezidencija muslimanskog vjerskog vođe pogođena je raketom. Stanovništvo je izmučeno stalnim raketiranjem grada. Isporuke humanitarne pomoći su veoma otežane".

Još jedan dokaz da je genocid planirana strategija srpske politike ukazuje i onaj dio izvještaja Specijalnog izaslanika koji se odnosi na situaciju u Samoj Srbiji. Situacija na Kosovu, Sandžaku i Vojvodini je dramatična. Kosovo i Sandžak nalaze se u opsadnom stanju. Prisustvo različitih vojnih i paravojnih formacija pojačava osjećaj nesigurnosti nesrpskog stanovništva. Na Kosovu je diskriminacija u obrazovanju i zapošljavanju zapanjujuća. Etnički Albanci su potisnuti i eliminirani iz svih javnih službi, administracije, sudstva i zdravstvenih ustanova. Ova diskriminatorska politika odražava se i u zakonima i mjerama koje su poduzete sa ciljem da se destrukturira albanska kultura i duhovnost. Slična je situacija i u Vojvodini gdje su mnogi ne-Srbi otjerani iz policije, sudstva i državne administracije. Preko 90 000 Hrvata, Mađara, Slovaka i Ukrajinaca otjerano je sa svojih ognjišta stalnim prijetnjama i napadima srpskih paravojnih formacija koje djeluju pod direktnom kontrolom visokih političkih i policijskih funkcionera u Srbiji. Uz to, u Vojvodini se primjenjuje specijalna metoda etničkog čišćenja. Izbjeglice srpske nacionalnosti iz BiH i Hrvatske prisiljavaju nesrpsko stanovništvo da im ustupi njihove kuće i imanja u zamjenu za njihova imanja u BiH i Hrvatskoj koja se nalaze u zoni ratnih dejstava.

U Sandžaku, mada je zahvaljujući razumnoj politici Stranke demokratske akcije (SDA) ratna tenzija umnogome smanjena, osjećaj nesigurnosti muslimanskog stanovništva je ogroman. Zbog direktne vezanosti sa BiH ovdje je svakodnevno prisutno djelovanje paramilitarnih i vojnih grupacija koje ne prežu od direktne prijetnje i napada na muslimansko stanovništvo. Zbog stalne prijetnje pokoljima, Muslimani se masovno iseljavaju iz Sandžaka. Po ovom izvještaju Sandžak je napustilo oko 70 000 Muslimana od početka rata.

Da je ovakva politika zapravo oficijelna politika koju vodi Srbija i tzv. SRJ najupečatljivije pokazaće rezultati glasanja o povjerenju Milanu Paniću premijeru tzv. SRJ u saveznom parlamentu, kao jedinom srpskom političaru koji se je jasno ogradio i osudio politiku genocida. Njegovo zalaganje da se prekine pružanje pomoći politici etničkog čišćenja u BiH i Hrvatskoj, da se svi oni koji su uključeni u vršenje međunarodnih zločina izoliraju i primjerno kazne, da se prizna suverenitet i teritorijalni integritet BiH i Hrvatske u sukladnosti sa normama međunarodnog prava, da se sa manjinskim narodima u Srbiji stupi u otvorene i iskrene pregovore bez ikakvih prethodnih uvjeta, da se spriječi etničko čišćenje u samoj Srbiji..., koštaće ovog političara njegovog premijerskog položaja. Sa time su zvanične srpske i jugoslovenske vlasti otklonile i posljednju sumnju u prirodu njihove politike.

2.3. Međunarodno pravo i srpski ratni zločini

Sve do Drugog svjetskog rata pitanje odgovornosti i kažnjavanja za ratne zločine bilo je prepušteno državama koje su imale međunarodnu obavezu da u skladu sa svojim unutarnjim krivičnim zakonodavstvom utvrde odgovornost pojedinaca i da na temelju toga izreknu odgovarajuću kaznu. Međutim, takav način gonjenja i kažnjavanja ratnih zločinaca iskazaće niz nedostatnosti i subjektivizma što će imati za posljedicu da su mnogi zločini počinjeni za vrijeme Prvog svjetskog rata ostali nekažnjeni. Mada je odredbom mirovnog ugovora u Versaju 1919. bila predviđena mogućnost stvaranja posebnog Međunarodnog suda čije bi djelovanje počivalo na najuzvišenijim načelima međunarodne politike u cilju osiguranja poštivanja svečanih dužnosti i međunarodnih obaveza kao i međunarodnog morala (čl. 227 Ugovora), do formiranja takvog Suda ipak nije došlo. Nije došlo ni do realizacije obaveze Njemačke, koja je po odredbama ovog Ugovora priznala saveznicima pravo da stave pod svoje vojne sudove njene državljane koji su optuženi da su izvršili dijela protivna zakonima i običajima rata. Ovaj propust međunarodna zajednica skupo će platiti u Drugom svjetskom ratu.

Tek će poslije Drugog svjetskog rata u kojem se čovječanstvo susrelo sa planiranim monstruoznim zločinima fašističkih sila, međunarodna zajednica poduzeti neke značajnije mijere u cilju uspostavljanja međunarodnog kaznenog sustava.

Tako će na Londonskoj konferenciji od 13.1.1942. savezničke zemlje donijeti odluku o kažnjavanju svih počinioca zločina u okupiranim zemljama od strane fašističkih zemalja, da bi već na Moskovskoj konferenciji od 1.12.1943. bila izdata "Deklaracija o okrutnostima" u kojoj se između ostalog kaže: "Kada bude odobreno primirje vladi koja se bude obrazovala u Njemačkoj, bilo kakva ona bila, njemački oficiri i vojnici kao i članovi nacističke stranke koji su odgovorni ili su dali svoj pristanak za okrutnosti, ubijanja i smaknuća, bit će odaslani u zemlje u kojima su izvršili svoja zlodjela da budu ondje suđeni i kažnjeni suglasno zakonima tih oslobođenih zemalja i slobodnih vlada koje se ondje budu obrazovale. Popisi sa svim mogućim pojedinostima izradit će se u svakoj toj zemlji... Tako će Nijemci koji su sudjelovali u masovnom strijeljanju italijanskih oficira, smaknuću francuskih, nizozemskih, belgijskih i norveških talaca i kretskih seljaka, ili koji su sudjelovali u krvoprolićima u Poljskoj i u područjima Sovjetskog Saveza... znati da će biti izvedeni na poprište svojih zločina i da će im na tom mjestu suditi narodi koje su oni mučili. Neka oni koji do sada nisu umočili svoje ruke u nevinu krv znadu šta ih čeka ako se ogriješe... Ova Deklaracija ne prejudicira slučaj njemačkih ratnih zločinaca čiji se zločini ne mogu geografski locirati. Ti će se kazniti prema zajedničkoj odluci savezničkih vlada".

Na Konferenciji u Podsdamu ponovljena je namjera saveznika da se ratni zločinci brzo i efikasno kazne. Augusta 1945. potpisan je Londonski sporazum kojim se osniva poseban Sud za kažnjavanje ratnih zločinaca a Nadzorno vijeće za Njemačku u Berlinu izdalo je 20.12.1945. tzv. **Zakon br. 10.** kojim se u njemačko zakonodavstvo uvode odredbe Londonskog sporazuma o kažnjavanju ratnih zločinaca, kao i odredbe Statuta Međunarodnog vojnog suda kojima se određuju krivična dijela zločina protiv mira, ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti.

U **zločine protiv mira** Statut međunarodnog vojnog suda ubraja: planiranje, pripremanje, započinjanje ili vođenje napadačkog rata kojim se krše međunarodni ugovori, sporazumi ili jemstvo, ili učešće u nekom zajedničkom planu ili zavjeri za izvršenje jednog od navedenih zločina. Za ovu grupu krivičnih dijela kako se iz njihovog opisa da vidjeti osnovno obilježje je namjera da se povede rat što je iskazano određenjem planiranja kao krivičnog dijela. Sama namjera da se dijelo izvrši kvalificira se kao zločin protiv mira.

U grupu **krivičnih dijela ratnog zločina**, Statut ubraja: povredu zakona i ratnih običaja, kao što su ubistvo, zlostavljanje ili odvođenje na prinudni rad ili za bilo koji drugi cilj civilnog stanovništva okupirane teritorije ili u okupiranoj teritoriji, zatim ubistvo ili zlostavljanje ili ubistvo ratnih zarobljenika ili lica na moru, ubijanje talaca, pljačkanje javne ili privatne imovine, namjerno razaranje gradova, varoši ili sela ili pustošenje neopravdano vojnom silom.

Za postojanje ovih krivičnih dijela nije potrebno postojanje namjere, niti je pak potrebno kumulativno izvršenje ovih krivičnih radnji. Dovoljno je jedno ubistvo, odnosno jedna radnja koja je protivna ratnim zakonima i ratnim običajima da bi se moglo govoriti o postojanju ovog međunarodnog zločina.

U grupu krivičnih dijela **zločina protiv čovječnosti** Statut ubraja: poimenično ubijanje, istrebljivanje, porobljavanje, deportaciju počinjenu prema stanovništvu prije rata ili za vrijeme rata, zatim progone iz političkih, rasnih ili vjerskih razloga.

U Statutu je navedeno da su vođe, organizatori, podstrekači i učesnici koji su sudjelovali u postavljanju ili izvršenju zajedničkog plana ili urote da se izvrši bilo koje od navedenih dijela odgovorni za sva dijela što su ih bilo koje osobe počinile u izvršenju tog plana.

Pored opisanog određenja konkretnih dijela koja se imaju smatrati međunarodnim zločinima Statutom nisu bile određene krivično-procesne radnje što će u daljem procesu razvijanja međunarodnog krivičnog zakonodavstva stvarati poteškoće. Međutim, sam Sud je pristupio uređenju procesnog postupka. Procesne radnje pred Sudom tekle su preko prethodne izjave tužioca, optužbe, obrane, saslušanja svjedoka (ovdje se optuženi pojavljuje kao svijedok u vlastitoj obrani), ispitivanje svjedoka, završna riječ branioca, završna riječ tužioca, izjava optuženog i presuda.

Primjena ovog materijalnog i procesnog međunarodnog i krivičnog prava dosljedno je provedena na Ninberškom procesu i u postupku pred Međunarodnim vojnim sudom za Daleki Istok u Tokiju. Rezolucijom Opće skupštine UN od 11. decembra 1946. potvrđena su načela Statuta Međunarodnog vojnog suda i Ninberške presude kao načela pozitivnog međunarodnog prava.

Pored gore navedenih radnji koje se ubrajaju u krivična dijela međunarodnih zločina međunarodna zajednica poznaje i krivično dijelo koje se sastoji u uništavanju kulturnih i historijskih spomenika u slučaju oružanog sukoba. Ovo dijelo je predviđeno Konvencijom za zaštitu kulturnih dobara koja je usvojena od strane Opće skupštine UN čime je postalo sastavnim dijelom općeg međunarodnog krivičnog prava.

Masovno istrebljivanje pojedinih grupa zbog rasne, etničke ili vjerske pripadnosti, koje je poduzimano od strane nacional-fašističkih režima u Drugom svjetskom ratu imalo je za posljedicu stvaranje novog **međunarodnog krivičnog dijela - Genocida**, koje je rezolucijom Opće skupštine UN 1946. proglašeno za međunarodni zločin neovisno na to da li je izvršeno u toku rata ili u doba mira. Istovremeno Opća skupština je usvojila Konvenciju o spriječavanju i kažnjavanju zločina Genocida. Ova Konvencija stupila je na snagu 12.02.1951.

U čl. 2. gore navedene Konvencije navedeno je da se ubistvo članova grupe, nanošenje teških povreda fizičkog ili mentalnog integriteta članovima grupe, namjerna promjena životnih uvjeta grupe u cilju njenog potpunog ili djelimičnog uništenja, spriječavanje rađanja u okviru grupe i premještanje dijece iz jedne u drugu grupu, koje je učinjeno u namjeri da se grupa potpuno ili djelimično uništi, smatra krivičnim dijelom Genocida.

Glavno obilježje ovog dijela je postojanje namjere da se kao takva uništi nacionalna, vjerska, etnička ili rasna grupa. Ta namjera može biti iskazana ili kroz samo izvršenje dijela ili pak kroz izravno ili javno poticanje na vršenje ovog dijela, kroz prikrivanje izvršenja, kroz pokušaj izvršenja i kroz saučesništvo. Dakle, međunarodni zločin genocida može se izvršiti kroz sve oblike suizvršilaštva. Otuda se za ovo dijelo kažnjavaju sva lica bez obzira na njihov položaj u državnoj hijerarhiji. Dakle od državnika i funkcionera najvišeg ranga do običnih pojedinaca. Sa ovim međunarodno pravo odbija za genocid dati kvalifikaciju političkog zločina što ima za posljedicu da za ovo dijelo nema mogućnosti da se primjeni institut imuniteta.

Kako je zločin Genocida navedenom rezolucijom UN proglašen za međunarodni zločoin to se na njega primjenjuje odredba čl. 8 Statuta Međunarodnog vojnog suda po kojoj se pojedinac ne može osloboditi odgovornosti na temelju činjenica da je radio po naređenju svoje vlade ili pretpostavljenog stariješine. To na temelju načela pravičnosti može biti samo olakšavajuća okolnost. U ovom slučaju, dakle, radi se o primatu međunarodnog nad unutarnjim pravom, odakle i proističe i obaveza svake države da izvršioce ovog djela izruči međunarodnom krivičnom sudu ako bude formiran za tu priliku i to neovisno na odredbe njenog unutarnjeg krivičnog zakonodavstva. Uz to države potpisnice ove Konvencije su se obavezale da će izvršioce genocida izručiti zainteresiranoj državi kako bi se na taj način izbjegla mogućnost umanjenja odgovornosti pojedinaca.

Na XXIII zasjedanju Opće skupštine UN usvojena je Konvencija o ne zastarjevanju ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti koja je stupila na snagu 11.11.1970. Bivša Jugoslavija je ratificirala ovu konvenciju i istovremeno Krivičnim zakonom propisala sankcije za zločine protiv mira, ratne zločine i zločine protiv čovječnosti (Sl.list br. 50/1970). U članu 14. Krivičnog zakonika za počinioce zločina genocida predviđena je kazna zatvora od 5 godina ili smrtna kazna.

Iz naprijed iznijetog jasno se da vidjeti da srpska politika koja se vodi u BiH ima sva relevantna obilježja sve tri grupe krivičnih dijela koja se kvalificiraju kao međunarodni zločini. Međutim, ono što posebno kvalificira srpsku politiku, dakako i odgovornost kreatora ovakve politike, to je sitemski planirano i do perfekcije realizirano etničko čišćenje tako-zvanih srpskih teritorija u BiH i Hrvatskoj. Ono što osobito čini ovo dijelo teškim je visok stupanj svireposti i upornosti koju su srpske vlasti iskazale pri izvršenju ovog dijela.

Svirepost koja je dolazila do izražaja u izvršenju ovih krivičnih dijela sastavni je dio strategije koja je veoma pažljivo planirana kako bi imala što snažniji efekt na volju pojedinca odnosno grupe. Da je svirepost planski ugrađena u projekt realizacije ovog monstruoznog plana sasvim jasno ukazuje strategija "vođenje rata bez svjedoka" koju su srpske vlasti municiozno provodile likvidirajući na licu mjesta sve potencijalne svjedoke, novinare, te spriječavajući ulazak međunarodnim promatračima u određene zone i logore gdje su masovno vršene likvidacije civilnog stanovništva. Ono što osobito ostavlja tešku hipoteku na budućnost srpskog naroda je činjenica da je u ovaj neljudski i svirepi rat bila najvećim dijelom uključena njegova inteligencija. U prvom redu novinari, književnici, pjesnici, liječnici, profesori univerziteta, akademici, učitelji... Ovolike svireposti i bestijalnosti prosto ne bi moglo biti da ovaj sloj ljudi nije bio aktivno uključen u ratne zločine. Inovacije u načinu ubijanja i mučenja žrtve, u smišljanju novih oblika zastrašivanja i proganjanja, stvaranje novih oblika mržnje prema drugim narodima, trovanje sopstvenog naroda lažima, vođenje takve licemjerne politike kakvu suvremena historija ne poznaje... sve to ne bi moglo tako biti razvijeno do perfekcije da srpski infelektualci nisu tome dali svoj upečatljiv doprinos. Srpski intelektualni sloj je zapravo bio kreator teze o srpskom "bellum iustum"-u sa čime je rat bio promoviran u istinski ideal srpskoga naroda. Taj ideal građen je dugo vremena kroz književnost, umjetnost, znanost... sve dok nije izrastao u određujuću duhovnu vrijednost jednog naroda u kojoj nema humanosti i plemenitosti prema drugim narodima. Samo iz takve mentalne strukture mogla je proizići sva svirepost koja se iskazala u ovom ratu. Ovdje nesmijemo zaboraviti i one rijetke ali časne srpske intelektualce koji su odbili od prvog dana da učestvuju u ovom monstruoznom planu. Oni su ti koji jedino mogu da budu neka spona srpskog naroda sa budućnošću. Naravno, u koliko to srpski narod bude prihvatio.

U prirodi rata koji je poveo srpski režim nije bilo predviđeno da se poštuju običaji i pravila ratovanja, nije bilo predviđeno da se pravi razlika između vojnika i civila, nije bilo predviđeno da se pravi razlika između privatne i državne svojine, nije bilo predviđeno da se pravi razlika između dozvoljenih i nedozvoljenih sredstava ratovanja. Ništa nije bilo zabranjeno. Sve je bilo dozvoljeno srpskim "borcima za slobodu". Nije postojao ni vojnički moral, ni vojnička čast, ni vojničko viteštvo. Ubiti dijete snajperom, silovati nemoćnu ženu, spaliti opustošeno selo, bombardirati nebranjeni grad, pobiti nenaoružane seljake... to je strategija srpskog "bellum iustum" koja raspamećuje civilizirani svijet. To je strategija pred kojom sva pravila, običaji i moral prosto prestaju postojati.

Još u najstarijim izvorima ratnog prava načelo vojne potrebe i načelo humanosti bila su dva osnovna načela prema kojima su se ravnale ratujuće strane. Uzdržati se od nepotrebnog razaranja i nepotrebnog ubijanja bila su pravila kojih su se pridržavali i najveći osvajači i najkrvaviji despoti. Međutim, strategija srpskog "bellum iustum"-a počiva zapravo na načelima, "što više razoriti" i "što više ubiti". Ova načela srpskog ratovanja zapravo su bila uvjetovana temeljnim ciljem koji je postavila srpska politika u BiH: pobiti, protjerati i denacionalizirati muslimanski narod i na tim prostorima stvoriti tzv. Republiku srpsku kao etnički čistu državu srpskog naroda, što je nužno iziskivalo ubiti što više muslimanskog naroda, razoriti, spaliti i porušiti temelje njegove kulture i civilizacije. Tako postavljen glavni cilj srpske politike nužno je vodio u grubo kršenje pravila i običaja kojih su dužne da se pridržavaju ratujuće strane. Osobito će doći do grubog kršenja pravila koja se odnose na zaštitu ranjenika, bolesnika i civilnog stanovništva.

Pitanje zaštite žrtava rata jedino je od najstarijih pitanja koje se nameće u ratnim sukobima. 1864. u Ženevi je potpisana prva konvencija koja se odnosi na poboljšanje sudbine ranjenika. 1906. putem revizije ova Konvencija je proširena i na zaštitu bolesnika da bi već naredne godine bila donijeta tzv. 10 Haška konvencija kojom se ova zaštita proteže i na pomorski rat. 1929. revidirana je Konvencija o ranjenicima i izrađena je Konvencija o postupku prema ratnim zarobljenicima. 1949. u Ženevi je održana nova Konferencija na kojoj je zaštita žrtava rata kodificirana u četiri nove konvencije. Sa prve tri konvencije regulira se zaštita pripadnika oružanih snaga zaraćenih država, dok se Četvrta konvencija bavi zaštitom civilnog pučanstva u ratu. Sve četiri konvencije odnose se kako na međunarodne tako i na unutarnje sukobe.

Konvencijama se obavezuju strane u sukobu da čovječno postupaju prema svim licima koja neposredno ne učestvuju u neprijateljstvima. Čovječno se mora postupati i prema pripadnicima oružanih snaga koji su položili oružje. Osobito se strogo zabranjuje sakaćenje, okrutnosti i mučenje, vrijeđanje osobnog dostojanstva te izricanje i izvršenje kazni bez prethodnog sudskog postupka. Stoga se zabranjuje uništenje i prisvajanje dobara koje nije opravdano vojnim potrebama, nezakonita deportacija ili preseljavanje, lišavanje slobode i uzimanje talaca.

Dužnost je zaraćenih strana da provedu i omoguće prikupljanje ranjenih i bolesnih i da im pruže prvu pomoć te da o imenima zarobljenih lica bez obzira na rasu, vjeru ili nacionalnu pripadnost, obavjeste drugu stranu. Isto tako ratujuće strane i građansko stanovništvo dužno je da poštuje ranjenike i bolesnike. Po ovim konvencijama zarobljenici se ne smiju angažirati na poslovima koji su u vezi sa ratnim operacijama i koji su opasni za zdravlje. Uz to Ženevske konvencije obavezuju države da u svoja kaznena zakonodavstva unesu propise o zaštiti ranjenika i bolesnika u ratnim uvjetima te da odrede sankcije za kršenje odredaba konvencije. Države su dužne da pronađu krivce, da ih progone ili da ih predaju trećoj državi.

Sa Konvencijom o zaštiti civilnog stanovništva predviđa se stvaranje tzv. sanitetskih zona ili bezbjednosnih zona u koje se može skloniti civilno stanovništvo, prije svega bolesni, ranjeni, stari, djeca ispod 15 godina života i bremenite žene. Sukobljene strane dužne su da omoguće doturanje hrane i medicinske pomoći u tako formirane zone. Najstrožije se zabranjuje napadanje građanskih bolnica, upotreba bolničkih objekata za vojne operacije, zahtjeva se stroga zaštita i poštovanje bolničkog osoblja. Od sukobljenih strana traži se da omoguće općenje između članova porodice, da olakšaju potraživanje i identifikaciju članova porodice, prije svega dijece ispod 12 godina. Konvencija zabranjuje diskriminaciju u zaštiti civilnog stanovništva i obezbjeđuje pravo pojedincima da se mogu obraćati Crvenom križu ili drugim organizacijama za pomoć. Konvencija zajamčuje pravo građanima zaraćenih država da mogu napustiti teritorije neprijateljskih država ukoliko to ne predstavlja opasnost za tu zemlju. U ratnim sukobima posebnu zaštitu uživa sanitetsko osoblje i sanitetske jedinice, koje ne smiju biti predmet napada ni pod kakvim izgovorom. Posebno je značajna odredba sa kojom se najstrožije zabranjuje kažnjavanje lica koja su pružila pomoć ranjenicima i bolesnicima. Izričito se zabranjuje kolektivno kažnjavanje za individualno izvršena dijela. Zabranjuje se svaka deportacija stanovništva izuzev ukoliko to nije u interesu bezbjednosti tog stanovništva ili imperativnih vojnih potreba. U tom slučaju strana koja vrši deportaciju dužna je da obezbjedi smještaj i ishranu kao i medicinsku zaštitu za stanovništvo koje se deportuje. Prilikom deportacije zabranjuje se svako razdvajanje članova porodice.

2.4. Okupacija ili aneksija

Međunarodno pravo se posebno bavi pitanjem okupacije, koja se određuje kao faktičko ali ne i kao pravno stanje. Okupirana teritorija se po međunarodnom pravu ne može smatrati sastavnim dijelom teritorije okupacione sile niti pak ta okupaciona sila može uspostavljati svoj suverenitet na tom teritoriju.

Međunarodno-pravni propisi kojima se regulira stanje okupacije sadržani su u Haškom pravilniku (čl. 42-56) iz 1907. i u Ženevskoj Konvenciji o zaštiti građanskih lica za vrijeme rata iz 1949. kao i u Konvenciji o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba iz 1954.

Kako se okupacijom ne mijenja pravni status područja na kojem je uspostavljena okupaciona vlast, stanovništvo na tom području ostaje pravno vezano za legalnu vlast koja je funkcionirala prije okupacije i jedino odgovara prema toj vlasti. Okupator vrši vlast na okupiranom području u svoje ime i zbog toga se uspostavlja poseban pravni odnos između njega i lica i stvari na okupiranom području koja potpadaju pod drugi pravni režim. Privremena okupaciona vlast nema pravo izmjene zakonodavstva. Ona može samo donositi određene propise u okviru postojećih zakona i to samo u interesu pravilnog funkcioniranja organa vlasti na tom području, što je u interesu lokalnog stanovništva. Okupacione vlasti mogu donositi neke kaznene propise u cilju obezbjeđenja sopstvene sigurnosti i sigurnosti svoje imovine. Ovi propisi se moraju javno objaviti i ne mogu imati retroaktivno dejstvo.

Po međunarodno-pravnim pravilima o okupaciji okupacione vlasti ne mogu tražiti lojalnost od lokalnog stanovništva niti ga mogu siliti da služi u okupacionim vojnim formacijama ili organima vlasti. Smrtnu kaznu okupacione vlasti mogu izreći samo u slučaju teških dijela protiv njegove sigurnosti i to samo onda kada je za takva dijela bila predviđena smrtna kazna u zakonima koji su bili na snazi prije okupacije.

Čl. 46. Haškog pravilnika obavezuje okupacionu vlast da poštuje osobne časti, porodična prava, privatno vlasništvo, vjersko uvjerenje i bogosluženje. Za potrebe sopstvene vojske okupacione vlasti mogu izvršiti rekviziciju dobara i usluga ali samo za potrebe vojske i uprave i to u srazmjeri sa svojim potrebama i mogućnostima stanovništva. Haškim pravilnikom se posebno zabranjuje svaka zapljena, namjerno uništenje, ili oštećenje imovine koja je namjenjena bogosluženju, dobrotvornosti, nastavi, umjetnosti i znanosti. Sudstvo na okupiranom području sa cjelokupnom sudskom aparaturom ostaje u svojoj funkciji u okviru svoje nadležnosti. Okupaciona vlast ne može prisiliti sudske službenike, odnosno sudije, da obavljaju svoju dužnost. Sudske odluke se donose u ime legalne vlasti tj. vlasti koja je postojala prije okupacije. Što se tiče drugih službi i službenika njihovo funkcioniranje zavisi od datih okolnosti.

Međutim, za nas je ovdje veoma značajno detaljnije razmatranje određenja okupacije. Ova potreba se javlja prije svega zbog činjenice da su Srbija i Crna Gora označene kao agresori na BiH od strane OUN, s jedne strane, a s druge strane, što se srpsko pučanstvo u BiH ovdje postavlja u funkciju isključivanja agresije Srbije i Crne Gore na BiH. Pored toga veoma je značajno utvrditi da li se ovdje radi o okupaciji teritorija BiH od strane država koje su označene kao agresori ili se pak radi o aneksiji dijelova BiH od strane tzv. SR Jugoslavije što se može dovesti u vezu ako se ima u vidu faktičko stanje na terenu.

Međunarodno pravo (vidjeti čl. 42 Haškog pravilnika) definira ratnu okupaciju (occupation bellica) kao stvarno vršenje vlasti agresorskih snaga na određenom području druge države što zakonitu vladu stavlja u nemogućnost da vrši svoju vlast na tom području. Glavne odrednice ovako postavljenog instituta ratne okupacije su agresija, sposobnost vršenja kontrole datog područja i uspostavljanja administrativne vlasti od strane okupacione sile. Sasvim je izvjesno da bez agresije nema ni ratne okupacije. Kako se agresija može izvršiti različitim metodama koje mogu biti manje ili više vidljive kao akti napada na određenu zemlju to i ratna okupacija može biti provedena na različite načine.

Najvidljiviji i dakako najotvoreniji način provođenja okupacije strane teritorije jeste stavljanje te teritorije pod direktnu vojno-političku kontrolu okupacione sile. Međutim, kako agresija predstavlja međunarodni zločin koji je kao takav kažnjiv po međunarodnom pravu, a kako je akt okupacije najizravniji dokaz da je akt agresije izvršen, to će svaka država koja ima teritorijalne pretenzije prema drugoj državi nastojati da kontrolu nad teritorijom druge države uspostavi preko unutarnjih snaga u toj državi na taj način što će te snage ekonomski, politički, vojno i moralno podupirati i time ih držati pod svojom kontrolom. Ovakvu metodu okupacije dijelova BiH primjenio je srpski režim. Sa naoružavanjem, vojnim, političkim i moralnim podržavanjem tzv. Republike srpske, srpski režim je stavio pod vojno-političku i administrativnu kontrolu veliki dio BiH kao suverene i međunarodno priznate države.

Da se ovdje radi o aktu okupacije od strane tzv. SR Jugoslavije (Srbije) ukazuje i činjenica nesposobnosti tzv. Republike srpske da bez aktivne vojne, političke i materijalne pomoći Srbije sama uspostavi stvarnu vlast i administrativnu kontrolu nad osvojenim teritorijama. Ona to nije u mogućnosti sama učiniti pošto ne postoje materijalno-tehničke, ekonomske i vojne pretpostavke za kontinuiranu vojnu i administrativnu kontrolu nad osvojenim područjima u BiH. Isto tako, ne postoji biološki supstrum putem kojeg bi ova vojno-politička tvorevina režima u Srbiji mogla samostalno zadržati pod kontrolom ove teritorije. Iz tih razloga moralo je uslijediti etničko čišćenje kako bi se obezbjedila biološka pretpostavka okupacije. Provedenim etničkim čišćenjem srpski režim je obezbjedio uvjete da vlasti tzv. Republike srpske mogu uz njegovu vojnu, političku i ekonomsku pomoć kontrolirati veći dio BiH. Tako je zapravo jedan dio BiH samo prividno pod kontrolom srpskih pobunjeničkih snaga, dok se stvarna vlast koja drži pod kontrolom dijelove BiH nalazi u Beogradu. To sasvim jasno potvrđuje činjenica da je ova tvorevina srpskog režima potpuno ovisna od režima u Beogradu i to kako vojno i politički tako i ekonomski i financijski.

Međutim, krajnja namjera srpskog režima nije ratna okupacija dijelova BiH i Hrvatske. Glavni cilj srpske politike je aneksija dijelova BiH i Hrvatske. Dok je, kao što smo vidjeli, okupacija faktičko stanje koje nema pravnih posljedica u odnosu na teritorij koji se okupira a pučanstvo koje živi na tom teritoriju i dalje potpada pod pravnu jurisdikciju vlasti koja je bila uspostavljena prije okupacije, dotle aneksija bitno mijenja pravni status tog područja. Područje pod okupacijom ne ulazi u sastav teritorija sile okupanta dok aneksirana područja na temelju pravila "uti possidetis" postaju sastavni dio teritorija zemlje agresora. Međutim, kako

je sticanje teritorija na ovaj način zabranjeno normama međunarodnog prava, srpski režim je pribjegao stvaranju nove države tzv. Republike srpske čiji je unutarnji pravni, ekonomski, monetarni, financijski, fiskalni, politički i obrazovni poredak sastavni dio poretka u Srbiji i u potpunoj ovisnosti u odnosu na njega. Ta ovisnost i komplementarnost unutarnjeg vojnog i političkog poretka tzv. Republike srpske u odnosu na Srbiju sasvim jasno ukazuje da se ovdje radi ne o namjeri ostvarivanja vojne okupacije kao faktičkog stanja, koje bi moglo biti polazna osnova za pregovore o ustavnopravnom ustrojstvu BiH, već isključivo o namjeri prisvajanja teritorija BiH i Hrvatske od strane Srbije.

U kontekstu ovog cilja srpske politike i etničkog čišćenja kao metoda ostvarivanja ovog cilja, što se po međunarodnom pravu kvalificira kao međunarodni zločin, valja tražiti jedan od temeljnih izvora ništavosti zahtjeva Srba u BiH i Hrvatskoj za samoodređenjem u smislu stvaranja samostalne nacionalne države.

3. Hrvatska politika prema Bosni i Hercegovini

3.1. Obrana ili agresija

Ekonomski i politički interesi BiH i Hrvatske prije ovog rata bili su u visokom stupnju komplementarnosti. Najveći procenat sirovina Hrvatska je uvozila iz BiH koja je činila najveći dio zaleđa južne Hrvatske sa kojim je činila jedinstven privredni sistem. Najveći procenat radne snage koji je bio upošljen u industriji i brodogradnji Hrvatske dolazio je iz BiH. Sezonska radna snaga na slavonskim poljima također je dolazila iz BiH. Iz Hrvatske u BiH dolazila je pretežno visoko-stručna radna snaga prije svega u oblasti obrazovanja. Na hiljade i hiljade mladih učitelja, nastavnika, sveučilišnih profesora... vaspitali su generacije i generacije mlade bosansko-hercegovačke inteligencije stvarajući jedno kulturno jezgro preko kojeg su se sve više snažile kulturne, prosvjetne i znanstvene veze BiH sa Hrvatskom. U Hrvatskoj je također djelovalo veoma jako intelektualno jezgro

Muslimana koje je dalo ogroman doprinos sve izraženijem kulturnom i duhovnom prožimanju ova dva naroda. Najpoznatiji muslimanski intelektualci ili su se stvarali u Zagrebu ili su bili blisko vezani za intelektualne krugove Hrvatske.

Hrvatska politika je u cijelom poslijeratnom periodu od 1945. imala veliko razumjevanje za razvoj i stasavanje mlade muslimanske nacije i u tom pogledu poduzimala je sve kako bi omogućila njenu kulturnu, političku i duhovnu afirmaciju. Otvaranjem jedne od najmodernijih džamija u Evropi u Zagrebu definitivno je bilo uklonjeno svako podozrenje Muslimana prema Hrvatskoj politici.

U tom periodu komplementarnost bosansko-hercegovačke i hrvatske privrede sve više raste što dovodi i do visokog stupnja komplementarnosti i u političkim interesima i programima. Sve snažniji razvoj mlade bosansko-hercegovačke privrede koja je uspješno počela prodirati na svjetska tržišta uvjetovao je i takav politički kurs BiH koji je sve više isticao zahtjeve za slobodnijim djelovanjem tržišnih zakonitosti, što je prouzrokovalo traženje slobodnijeg i povezanijeg jugoslovenskog tržišta sa nižim stupnjem državne regulative i političke kontrole. Takav politički kurs BiH u potpunosti je odgovarao privrednom razvoju Hrvatske, koja je sa razvijenim pomorskim turizmom i sa aktivnom deviznom pozicijom također tražila aktivnije djelovanje tržišnih zakona.

Iz ovakvog položaja bosansko-hercegovačke privrede i hrvatske privrede artikuliraće se i njihovi politički interesi i zahtjevi koji su se izražavali kroz zahtjev za novim konceptom integracije Jugoslavije koji je počivao na zahtjevima za višim stupnjem političkih i ekonomskih sloboda. U suštini ni Hrvatskoj ni BiH nije odgovaralo razbijanje jedinstvenog ekonomskog prostora bivše Jugoslavije. Naprotiv. I jedna i duga republika tražile su viši stupanj ekonomske integracije putem slobodnog dijelovanja tržišnih zakonitosti a ne putem povećanja ideološke i političke discipliniranosti. Otuda se ni Hrvatskoj ni BiH ne mogu uputiti optužbe za separatizam i navodno razbijanje Jugoslavije. Međutim, ovakva politika BiH i Hrvatske podrazumjevala je ideološko-političke promjene čemu će se najenergičnije usprotiviti srpska politika i savezni politički vrh što će i dovesti do krizne situacije u bivšoj Jugoslaviji iz koje će se i razviti današnja tragedija jugoslovenskih naroda.

Za vrijeme samog rata u Hrvatskoj muslimanski narod iskazaće visok stupanj solidarnosti sa hrvatskim narodom. Valja napomenuti da je u hrvatskoj vojsci u najtežim danima ratovanja procentualno u odnosu na postotak stanovništva Hrvatske bilo najviše Muslimana. Na hiljade i hiljade mladića i djevojaka iz BiH pridružilo se Hrvatskoj vojsci u odbrani njima uvjek mile i drage Hrvatske. Kada je u BiH počeo rat, isto tako muslimanski narod je bez dvojbe pristupio hrvatskim jedinicama odbrane stavljajući se pod njihovu komandu. Tako je bila situacija u Bosanskoj posavini i Hercegovini da su čitave vojne jedinice bile popunjene pripadnicima muslimanskog naroda kojima je komandovao hrvatski komandni kadar i koje su nastupale pod imenom Hrvatskog vijeća obrane. To muslimanskom narodu nije smetalo. Nije smetalo ni hrvatskim vojnim vlastima da se na rukavu muslimanskih i hrvatskih boraca pored oznake HVO nalazi i zvanični grb države BiH, štit sa ljiljanima.

Međutim, kako je rat više odmicao i kako su srpske snage sve uspješnije bile u etničkom čišćenju BiH od Muslimana i sve snažnije u učvršćivanju njihovih etničkih granica u Hrvatskoj, hrvatska politika kao da počinje gubiti vjeru u mogućnost opstanka BiH što dovodi do promjene njenog stava prema BiH kao suverenoj državi. To će i navesti Hrvatskog predsjednika Dr. Franju Tuđmana da javno izjavi da "ako Srbi uzmu svoj i Hrvati će uzeti svoj dio BiH", što će otvoriti duboku sumnju kod muslimanskog naroda u iskrenost hrvatske politike glede BiH. Sa ovom izjavom čelnika Hrvatske, Hrvatska je zapravo negirala suverenost i nedjeljivost BiH, što će potvrditi i naredni događaji.

16.6.1992. uspostavljeno je vojno savezništvo BiH i Hrvatske da bi već 3.07.1992. samo tri dana prije zvaničnog priznanja BiH kao suverene države od međunarodne zajednice, Mate Boban predsjednik HVO, koji se nalazi pod direktnom kontrolom Zagreba, proglasio tzv. Herceg-Bosnu po uzoru na tzv. Republiku srpsku, s namjerom da spriječi priznanje BiH kao suverene države, stvarajući time uvjete za naknadno pripajanje ove tvorevine matici Hrvatskoj. U realizaciji tog cilja hrvatska politika sve će se više približavati srpskoj politici u BiH tražeći sa njom kompromisno riješenje za podjelu BiH. Kao dokaz suglasnosti i razumjevanja za ovakvu hrvatsku politiku u BiH uslijediće i čestitke Bobanu od strane Radovana Karadžića povodom proglašenja tzv. Herceg-Bosne. Kao pravni temelj proglašenja tzv. Herceg-Bosne bit će uzete odluke Karingtonove (Lord Charrington) konferencije o BiH pod pokroviteljstvom Evropske zajednice (EZ) koja će polazeći od mogućnosti riješavanja krize u BiH na principu nacionalne segregacije, što je i bio stav srpske strane, napraviti najveću grešku i BiH gurnuti u još krvaviju apokalipsu. Upravo odluke ove Konferencije upaliće zeleno svijetlo Karadžiću i Bobanu, odnosno Miloševiću i Tuđmanu za politiku podjele BiH.

Dojučerašnji veoma oštri protivnici preko noći postaju takoreći saveznici koji svoje račune počinju namirivati na račun treće strane odnosno na račun Muslimana. Tako će uslijediti niz susreta Mate Bobana i Karadžića a potom Franje Tuđmana sa Slobodanom Miloševićem, predsjednikom Srbije i Dobricom Ćosićem, predsjednikom tzv. SR Jugoslavije. Na sastanku Bobana i Karadžića 15.8.1992. u Briselu postignut je dogovor o prekidu vatre na svim linijama sukoba između Hrvata i Srba. Vođen je razgovor i o spornim granicama između tzv. Herceg-Bosne i tzv. Republike srpske. Oni su na tom istom sastanku razmotrili zajedničku verziju konfederalnog ugovora koji bi zajednički trebali podnijeti na Londonskoj konferenciji.

Sa proglašavanjem tzv. Herceg-Bosne sa sjedištem u Mostaru, sa sve izraženijom kolaboracijom sa srpskom politikom glede statusa BiH, sa presjecanjem kanala pomoći muslimanskom narodu, sa sve češćim sukobima sa TO BiH, te osobito sa otpočinjanjem vođenja propagande protiv Muslimana, hrvatska politika dobija sve izraženije konture antimuslimanske politike koja postaje sve opasnija i za samu Hrvatsku.

Međunarodno javno mnjenje počinje uočavati da se Hrvatska politika u BiH sve više približava srpskoj politici koja je kao takva proglašena agresorskom i zločinačkom politikom. Međunarodna zajednica postaje sve sumnjičavija prema politici koju Hrvatska počinje voditi prema BiH. Na takvu politiku Hrvatske počinju da skreću pažnju i oficijelni organi SAD, EZ, OUN, KESS i drugi činioci u međunarodnoj zajednici. Tako će na trećem sastanku KESS u Helsinkiju 9.07.1992. veći broj govornika javno staviti hrvatsku politiku u BiH u istu ravan sa srpskom politikom. Američki zvaničnici i vodeći američki listovi sve češće podvlače dvoličnosti politike Hrvatske prema bosanskim Muslimanima. Predsjednik Tuđman u američkoj štampi dobija lentu "šegrta okrvavljenih ruku" balkanskog kasapina Miloševića. Minhenskom deklaracijom otvoreno je zatraženo kako od Srbije tako i od Hrvatske da poštuju teritorijalni integritet BiH. Zbog ovih pritisaka javnog mnjenja predsjednik Tuđman bit će prisiljen da, s jedne strane, daje izjave i donosi odluke da Hrvatska priznaje i poštuje suverenitet i teritorijalni integritet BiH, a da istovremeno, s druge strane, podupire politiku komadanja BiH, što ga sve više gura, htjeo on to ili ne, u istu ravan sa Miloševićem.

Valja napomenuti da je dugotrajnom skrivanju ovakve politike Hrvatske prema BiH umnogome doprinijelo i samo bosansko-hercegovačko rukovodstvo koje je dugo vremena vjerovalo u tzv. prirodno savezništvo sa Hrvatskom. Čak je u početku rata u BiH spontano od samog muslimanskog naroda naziv Herceg-Bosna bio prihvaćen za cijelu BiH što je bio prije svega izraz duboke vjere Muslimana u hrvatsku politiku. I zaista u početku rata, odnosno sve dok politiku bosanskih Hrvata nije počeo voditi Mate Boban, Hrvatska je ostvarila visok stupanj koordinacije kako na političkom tako i na vojnom planu sa zvaničnom vladom BiH. Tek sa dolaskom Bobana i potiskivanjem Kljujića, Hrvatska počinje voditi licemjernu politiku prema BiH.

Na temelju ugovora o vojnom savezništvu sa BiH regularne trupe Hrvatske armije učestvuju u zajedničkim operacijama protiv srpske vojske i JA. Nakon zajedničkog oslobađanja određenih regija hrvatska vojska sve češće počinje potiskivati sa oslobođene teritorije i jedinice TO BiH, stalno proširujući prostor tzv. Herceg-Bosne, ne ustežući se pri tom ni od takvih operacija koje se i pored najbolje volje ne mogu drugačije odrediti nego kao etničko čišćenje. Proglašavanjem Mostara za glavni grad tzv. Herceg-Bosne i potiskivanje Muslimana iz ovog grada koji su po popisu iz 1991. činili 34,8% populacije ovog grada (Hrvati 33,8%), događaji u Prozoru u kojem je po izvještajima svjetskih agencija HVO sa Hrvatskom vojskom likvidiralo preko 300 Muslimana u kojem su oni činili 36,6% populacije (Hrvati 62,3%). Uz to stalni konflikti i napadi na TO BiH u Busovači (44,9% Muslimana, 48,1% Hrvata), Gornjem Vakufu (56,1% Muslimana, 42,6% Hrvata), Travniku (45,3% Muslimana, 36,9% Hrvata), Vitezu (41,4% Muslimana, 45,7% Hrvata), Mostaru (34,8% Muslimana, 33,8% Hrvata), Stocu (44,5% Muslimana, 32,4% Hrvata) i u nizu drugih mijesta jasno su ukazivali da i hrvatske vlasti u BiH imaju cilj obezbjediti etnički čisto područje u Hercegovini i središnjoj Bosni.

Međutim, ono što je nužno napomenuti je to da hrvatske vojne vlasti u ostvarivanju ovog svoga cilja nisu pribjegavale takvim bestijalnim i zločinačkim metodama ni približno kako je to srpska strana činila. Ovakva politika Hrvatske prema BiH dovešće do znatnog zahlađenja odnosa između hrvatskog i muslimanskog naroda u BiH. Ovakvu politiku Hrvatske muslimanski narod će teško primiti. Međutim, hrvatske vlasti će koristiti prisiljenost bosansko-hercegovačke vlade na suradnju sa hrvatskim vlastima da bi što više skrile ovu svoju rabotu od međunarodne zajednice što im umnogome i uspjeva. Međutim, takva politika nije ostala skrivena od samog muslimanskog naroda čije je povjerenje prema hrvatskoj politici dovedeno u velika iskušenja, što svakako neće ostati bez posljedica na dalje historijske odnose ova dva veoma bliska naroda.

3.2. Međunarodno-pravni aspekt i posljedice hrvatske politike prema Bosni i Hercegovini

U izveštaju Helsinki Voča, koji je naprijed citiran, otvoreno se dovodi u pitanje savezništvo hrvatskih oružanih snaga sa TO BiH. U tom izvještaju se navodi da hrvatske jedinice oslobođeni teritorij ne dozvoljavaju staviti pod kontrolu legalnih vlasti BiH već taj teritorij priključuju tzv. Herceg-Bosni, praktično aneksirajući ga. Zbog takvog ponašanja hrvatskih vojnih i političkih vlasti otvoreno je postavljeno pitanje ne radi li se u ovom slučaju prije o okupaciji nego o savezništvu. Sa ovim se politika bosansko-hercegovačkog krila HDZ (Hrvatska demokratska zajednica) praktički našla na istim pozicijama na kojima se nalazi Karadžićeva SDS u BiH.

Kakve su zapravo međunarodno-pravne posljedice vođenja ovakve politike Hrvatske prema BiH? Ako isključimo ovog momenta razmatranje onih političkih posljedica koje će zasigurno biti veoma teške za odnose između BiH i Hrvatske, posljedice gledajući sa međunarodno-pravnog aspekta mogle bi biti veoma poražavajuće za Hrvatsku, u koliko bi se njeno ponašanje prema BiH uzelo u razmatranje od strane međunarodne zajednice, a to prije svega zavisi od stava oficijelne vlade BiH.

Imajući u vidu odredbu Rezolucije Opće skupštine br. 3314-XXIX u kojoj se pod pojmom agresije između ostalog navodi "korišćenje oružanih snaga jedne zemlje koje se nalaze na teritoriji druge zemlje na temelju sporazuma sa tom zemljom suprotno uvjetima predviđenim u sporazumu ili pak bilo kakav produžetak njihovog prisustva poslije isteka sporazuma" (čl.2 i 3 Rezolucije 3314-XXIX od 14.12.1974.), na osnovu potpisanog sporazuma o vojnom savezništvu hrvatska regularna vojska bi se morala ponašati tačno u sukladnosti sa tekstom tog sporazuma. Kako u tom sporazumu nije predviđeno stavljanje dijelova bosansko-hercegovačkog teritorija pod kontrolu isključivo hrvatskih snaga već zajedničkih snaga, nije predviđeno stvaranje tzv. Herceg-Bosne, nije predviđeno ni uspostavljanje prisilne etničke dominacije na određenim područjima, Hrvatska bi se mogla naći na

optuženičkoj klupi kao agresor što za nju u ovoj situaciji ne bi bilo ni malo prijatno. Uz to ako se imaju u vidu nastojanja hrvatske vlasti u BiH, kojoj aktivno sekundira vlast iz Zagreba, da tri zajedničke provincije (Zenička, Travnička, Mostarska) u kojima živi 43% Muslimana i 41% Hrvata proglase hrvatskim provincijama i da uspostavi čisto nacionalnu administrativnu vlast, uvede nacionalnu vojsku i policiju, položaj Hrvatske može postati još teži i komplikovaniji u međunarodnoj zajednici.

Nažalost ovakva hrvatska politika prema BiH umnogome je pružila podršku srpskoj politici zbog čega će najvišu cijenu platiti sam hrvatski narod u Hrvatskoj. Zahtjevom da se tzv. Herceg-Bosna prizna kao samostalna politička tvorevina unutar jedne države poslužit će kao platforma za legalizaciju srpskih zahtjeva u Hrvatskoj za stvaranjem tzv. Republike srpske krajine što će imati teške posljedice na unutarnju stabilnost Hrvatske. Uz to sa komadanjem BiH na takozvane nacionalne provincije Hrvatska je zapravo, ako se ima u vidu raspored srpskih provincija u BiH i njihova povezanost sa Kninskom krajinom u Hrvatskoj, podržala sopstveno komadanje i razaranje. Povezivanje Kninske krajine u Hrvatskoj i Banjalučke regije praktički znači presjecanje Hrvatske na dva dijela, gdje cijela južna obala hrvatskog Jadrana ostaje odsječena i potpuno izolirana od ostalih dijelova Hrvatske. Također, ovakvom politikom prema BiH Hrvatska je umnogome utjecala na deaktualizaciju srpske politike u međunarodnoj zajednici što ima za posljedicu narastanje pritiska srpske politike prema Hrvatskoj a uz to i povećanje motrenosti međunarodne zajednice prema politici Hrvatske koju ona vodi prema srpskom pučanstvu u samoj Hrvatskoj.

Uz to ovakva politika Hrvatske prema muslimanskom pučanstvu u BiH umnogome će utjecati na slabljenje njenog položaja u islamskom svijetu, dakako, samim tim i u međunarodnoj zajednici. Hrvatska je imala veliku historijsku šansu da koristeći se pojačanim utjecajem islamskih zemalja na Balkanu, bliskošću hrvatskog i muslimanskog naroda, komplementarnošću političkih i ekonomskih interesa Hrvatske i BiH, obezbjedi širu i sigurniju zaleđinu za razvoj jadranske regije koja predstavlja njenu najveću razvojnu šansu. Sada međutim prijeti velika opasnost da se Hrvatska umjesto kooperacije i suradnje sa islamskim svijetom promovira u novi "štit" obrane Zapada od tzv. nadirućeg fundamentalističkog islama, čime zapravo stupa u prirodno savezništvo sa srpskom politikom. Tako umjesto da izrasta u jednu od glavnih integracionih spona između EZ i islamskih zemalja, dakako u jednu od glavnih spona globalnih integracionih procesa u svijetu, da izrasta u modernu državu čije će postojanje i egzistencija imati vitalni interes za EZ, Hrvatska sa ovakvom politikom sve više izrasta, zajedno sa srpskom politikom, u glavni generator novih sukoba i novih ratovanja. Očigledno da hrvatsko političko rukovodstvo nije doraslo političkom trenutku, da još nije shvatilo da se u suvremenom svijetu nikakva dugoročnija prednost ne stiče putem sile. Ostaje nada da će hrvatsko rukovodstvo shvatiti svu pogubnost ovakve politike te da će riješavanje svih problema i nesporazuma sa muslimanskim narodom tražiti u okviru suvremenih tendencija i procesa na miran i civiliziran način.

MEĐUNARODNA ZAJEDNICA I RAT U BOSNI I HERCEGOVINI

K. S. Carston, The Process of International Arbitration, 1946. – M. O. Hudson, International Tribunals, Past and Future, 1944. – W. Jenks, The Prospects of International Adjudications, 1964. – A. D. McNair, The Development of International Justice, 1954. – L. B. Sohn, The Function International Arbitration Today, RC 108. 1963. – A. Sultan, The United Nations Arbitration Convention and the United States Policy, AJIL 1959. – I. Tomšič, Mirno rešavanje sporova, JRMP, 1958. – Dokumenti Komisije za međunarodno pravo A/CN.4/92,113. – Resolution 989 (X) UN, J. Andrassy, Međunarodno pravosuđe, 1948. – Ch. De Vischer, Reflections on the Present Prospects of International Adjudiction, AJIL, 1956. – Lj. Aćimović, Povodom nacrta Konvencije o arbitražnom postupku, JRMP 1/55.1 K. Marek, Identity and Continuity of States in Public International Law, 1961. H. Kelsen, Recognition in International Law, Am. J. Vol, 35. – B. Jovanović, Priznanje država, savremene tendencije razvoja, 1961. – S. Avramov, Socijalističke zemlje i međunarodno pravo, Anali 1-2/72. – Đ. Ninčić, Problem suvereniteta u Povelji i praksi UN, 1967. – Briggs, The Law of Nations, 1952. – Jessup, A Modern Law and Nations, N. Y. 1949. – I. Tomšić, The Identity of the Yugoslav state under International Law, JRMP 1/56. – S. Đorđević, O kontinuitetu država s posebnim osvrtom na nacionalni kontinuitet kraljevine Jugoslavije i FNRJ, 1967. – D. O. Connen, The Law of Succession, S. Đorđević, Nove države i razvoj međunarodnog prava poslije II svetskog rata, Anali 1/66.

1. Raspad Jugoslavije

1.1. Hronologija događaja

Iz prethodnih izlaganja da se sasvim jasno sagledati gdje je zapravo uzrok raspada bivše Jugoslavije. On svakako ne leži u kulturnim, jezičkim, religijskim i civilizacijskim razlikama među narodima koji su živjeli u bivšoj Jugoslaviji kako to aktualna srpska politika želi prikazati kako bi otud izvela logičan zaključak da je rat u bivšoj Jugoslaviji bio objektivno uvjetovan. Razlike koje su postojale među narodima bivše Jugoslavije stavljene su u funkciju ostvarivanja projekta koji je bio determiniran ekonomskom i ideološkom platformom srpskog državnog centralizma. Sam separatizam, ideološki ili politički, historijski nikad nije predstavljao opasnost za mir u određenoj regiji, pošto separatizam sam po sebi ne nosi elemente dominacije i podčinjavanja što zapravo i čini najčešće uzroke ratnih konflikata u svijetu. Uz to, separatizam u bivšoj Jugoslaviji, kao što smo vidjeli, nije imao ekonomsku osnovu. Najrazvijenije republike, Slovenija i Hrvatska nisu imale ekonomskog interesa za razbijanje jedinstvenog jugoslovenskog tržišnog prostora. Za razliku od ovih republika koje su shodno tome tražile viši stupanj ekonomskih sloboda, srpskoj privredi je više odgovarao centralističko-etatistički koncept privrede iz čega će i proisteći njeni politički zahtjevi. U funkciju ostvarivanja tih svojih zahtjeva srpski režim staviće realizaciju srpskog nacionalnog pitanja kroz formu "svi Srbi u jednoj državi" što je trebalo da odvrati sve druge narode u bivšoj Jugoslaviji od ma kakvog zahtjeva za višim stupnjem ekonomskih ili političkih sloboda. Kroz zahtjev "svi Srbi u jednoj državi" srpski režim je, zapravo, jugoslovenske narode stavio pred alternativu: ili prihvatiti Jugoslaviju sa izrazitom dominacijom srpske politike ili rat sa nesagledivim posljedicama. Da bi izbjegla ovu posljednju soluciju stara (komunistička) vlast u Hrvatskoj i BiH naginjala je ka djelimičnom prihvatanju političkog centralizma, što je bilo uvjetovano visokim procentom srpskog naroda koji je živio u ovim republikama, osobito u BiH, a koji je uvek bio naklonjen centralističkoj politici Beograda. Uz to najveći procenat službenika u organima vlasti u ovim republikama, a osobito u organima represije (vojska, policija, tužilaštvo, sud...)

bio je regrutovan upravo iz srpske nacije, što je bila ogromna brana koja je sprječavala tadašnje aktualne vlasti u Hrvatskoj i BiH da se energičnije založe za viši stupanj ekonomskih, dakako, i političkih sloboda u bivšoj Jugoslaviji.

Nove vlasti poslije prvih poslijeratnih slobodnih izbora u ovim republikama, čiji su unutarnji odnosi bili određujući za dalji razvoj situacije u Jugoslaviji, za razliku od starih političkih struktura koje su imale više iskustva u građenju odnosa sa srpskom politikom, čini se nisu imale dovoljno ni strpljenja ni dovoljno iskustva po tom pitanju, što će biti iskorišćeno od strane srpske politike za započinjanje konflikta. Temeljna greška slovenačke i hrvatske politike bila je, čini nam se, u tome što su prije nego što su međunarodnu zajednicu podrobnije upoznale sa samom suštinom srpske politike, donijele odluku o proglašenju neovisnosti. Ovakve odluke bez prethodne javne analize srpske politike stvorile su utisak u međunarodnoj zajednici da se ovdje radi o nasilnom razbijanju jedne suverene države što ona svakako nije mogla tako prihvatiti. Bila je propuštena šansa da se na pitanju Kosova internacionalizira srpska politika do kraja. Za razliku od hrvatske i slovenačke politike koje su sa svojim prevremenim odlukama omogućile legalizaciju upotrebe sile od strane Srbije i JNA u prvoj fazi rata, bosansko-hercegovačka politika više se je upinjala da dokaže međunarodnoj zajednici da je ona protiv osamostaljivanja republika nego što je težila da upozna međunarodnu zajednicu sa pravim uzrocima zahtjeva republika bivše Jugoslavije za višim stupnjem ekonomskih i političkih sloboda. To je čini nam se bilo veoma pogrešno.

U takvoj situaciji međunarodna zajednica, koja je nedovoljno informirana o pravoj situaciji u Jugoslaviji, ističe zahtjev da se Jugoslavija kao takva sačuva i da se zaštiti njena teritorijalna cjelovitost, što je na prvi pogled bilo konvergentno sa srpskim zahtjevima. Tako će 26. marta 1991. EZ u Briselu donijeti **Deklaraciju o Jugoslaviji** sa kojom se ističe da samo ujedinjena Jugoslavija ima najviše šansi da se skladno integrira u Novu Evropu, neshvatajući da u Jugoslaviji više zapravo ne dijeluje pravni poredak, da je uvedeno pravo sile i pravo jačega. Evropska zajednica će nastaviti sa svojim apelima i podrškama privrednoj reformi koju je pokušavao provesti savezni premijer Ante Marković, izražavajući nadu da će promjene koje je predložila Savezna vlada dati novu kvalitetu u odnosima između EZ i Jugoslavije.

Međutim, promjene koje je nosio program Savezne vlade nisu odgovarale konceptu uređenja Jugoslavije za koji se je zalagao srpski režim. Iz tih razloga rad saveznih organa (Predsjedništva SFRJ i SIV) od strane srpskog režima blokira se na svakom koraku, mada se oficijelno istom pruža podrška. U to vrijeme JNA i Srbija sa Crnom Gorom već počinju poduzimati prve oružane akcije. Blokira se izbor Predsjednika Predsjedništva SFRJ koji po principu rotacije dolazi iz Hrvatske. Hrvatska se želi prisiliti na ultimativno ponašanje kako bi se time osporila njena ravnopravnost u Federaciji i time legalizirala politika srpske dominacije. Situacija se u tom periodu veoma zaoštrava i EZ pokušava pružiti dobre usluge posredovanjem između republika, te u tom cilju predlaže kompromisno riješenje: privremeno suspendiranje odluka Sabora Hrvatske i Skupštine Slovenije o razdruživanju, s jedne strane, i prekidu vatre i povlačenja JNA u kasarne, s druge strane. To će biti još jedan dokaz o potpunom nerazumjevanju suštine srpske politike, što će uskoro biti potvrđeno kroz nove oružane akcije JNA i Srbije u Hrvatskoj.

5. jula 1991. EZ donosi Deklaraciju sa kojom se uvodi embargo na uvoz oružja i vojne opreme na područje bivše Jugoslavije, sa čime je bez istodobnog poduzimanja efikasnih mijera u cilju spriječavanja primjene sile od strane JNA i Srbije, faktički stvorila uvjete za dalju realizaciju srpske politike nasilnim putem. 7. jula 1991. pod pokroviteljstvom EZ bit će donijeta tzv. Brionska deklaracija koju su potpisale sve republike zajedno sa saveznim rukovodstvom.

U toj Deklaraciji navedeno je da će se riješavanje nastale krize tražiti na principima samostalnog odlučivanja naroda Jugoslavije o sopstvenoj sudbini i to putem pregovora koji moraju odmah početi. Istom Deklaracijom usvojen je princip da Predsjedništvo SFRJ djeluje sa punim političkim i ustavnim ovlašćenjima u odnosu na oružane snage Savezne države te princip uzdržavanja svih strana od bilo kakvih jednostranih akata a osobno nasilnih akata. Strane su se obavezale da će pružiti punu zaštitu manjinskom stanovništvu na svojoj teritoriji u skladu sa međunarodnim pravom.

Četiri dana prije donošenja Brionske deklaracije u Pragu je održan hitan sastanak KESS na kojem je odobrena odluka EZ o slanju promatrača u Sloveniju. Istovremeno SAD su predložile suspenziju pomoći Jugoslaviji i uvođenje embarga na oružje.

Na temelju Brionske deklaracije EZ je 10. jula 1991. odlučila da pošalje 30 do 50 posmatrača koji su trebali pratiti provođenje ove Deklaracije. Suglasnost za dolazak promatračke misije bila je data od saveznih i republičkih organa vlasti potpisivanjem tzv. Memoranduma o suglasnosti za dolazak posmatračke misije EZ. Savezne vojne vlasti u Srbiji, međutim, imaju drugačiji pogled na obaveze koje proističu iz Brionske deklaracije. Naime, kako u Sloveniji nisu uspjele preko tzv. "grupe Marojević" izazvati šire nemire migrantske radne snage iz drugih republika i time destabilizirali vladu Slovenije, srpski režim i JNA težište svoga djelovanja prenose na Hrvatsku. Kako u Sloveniji živi neznatan procenat srpskog stanovništva što je onemogućavalo realizaciju srpske politike, donijeta je odluka da se JNA povuče iz Slovenije ali je istodobno odbijena svaka mogućnost da se mandat posmatračke misije EZ proširi i na Hrvatsku. To je u stvari i bio prvi akt kršenja Brionske deklaracije u kojoj je bila predviđena mogućnost proširenja mandata i na Hrvatsku.

Ovaj potez Srbije i JNA, koja se je već nalazila pod punom kontrolom srpskog režima, bit će prvi signal EZ i međunarodnoj zajednici o kakvoj se politici zapravo radi ovdje. Međutim, bez obzira na sve jasnije konture ekspanzionističke politike Srbije prema Hrvatskoj, EZ i dalje ostaje na stanovištu da su sve strane, u već jako izraženom sukobu u Jugoslaviji, podjednako odgovorne za krvoproliće. Zbog toga će EZ nastaviti sa svojim nedovoljno preciznim apelima kojima je pozivala sve strane u sukobu da se pridržavaju dogovorenog.

Tek će 4. avgusta 1991. srpska politika biti po prvi put označena kao glavna prepreka sporazumu za mirno rješavanje spora i prvi put će biti pozvan Savjet sigurnosti da u slučaju daljih eskalacija građanskog rata poduzme mijere protiv Srbije čija politika može dovesti do tragične situacije. Tog će dana poslije razgovora sa predsjednikom Srbije Miloševićem, koji je odbio svaku mogućnost proširivanja mandata posmatračke misije na Hrvatsku, Predsjednik Ministarskog savjeta i holandski ministar vanjskih poslova Hans Van der Bruck dati svoju čuvenu izjavu: "Pojedini lideri odbijaju da u ime budućnosti i političkog realiteta, zaborave svoja historijska sjećanja, taloge i mržnju... Moramo žaliti narod koji od njih zavisi". U ovom svom poetskom izražavanju holandski ministar je bio bliži istini nego što je to zapravo on sam znao.

Tek tada shvatajući da je glavni cilj srpske politike aneksija dijelova Hrvatske, a kasnije vidjet će se i BiH, Ministarski savjet EZ, u Hagu 6. avgusta 1991. usvaja Deklaraciju u kojoj se ističe princip nepovredivosti unutarnjih granica i spoljnih granica. U Deklaraciji se ističe da nikakva promjena unutarnjih i spoljnih granica putem sile nije prihvatljiva. Uz to osobito se ističe obaveza poštovanja prava manjina od svih jugoslovenskih republika.

Međutim, srpski režim i JNA već su bili bacili Hrvatsku u najkrvaviji ratni vihor koji je ikada prošao ovim prostorima. Neregularne srpske vojne formacije, koje su upućene iz Srbije i koje djeluju pod neposrednom kontrolom srpskog režima i pod zaštitom JNA, čine nečuvene zločine. Hrvatska je nemoćna da pruži zaštitu svom stanovništvu. Rezolucija o zabrani uvoza oružja čini je neravnopravnom ratujućom stranom, dok istovremeno EZ, KESS i OUN još ne poduzimaju odgovarajuće mijere.

9. avgusta 1991. Krizni komitet KESS održava vanrednu sjednicu na kojoj donosi odluku o pružanju "dobrih uslu-

ga". 27. avgusta iste godine na vanrednom zasjedanju Ministarskog savjeta "Dvanaestorice" u Briselu usvojena je Deklaracija sa kojom se osuđuje politika srpskih neregularnih snaga koje primjenjuju vojnu silu za riješavanje političkih pitanja. Sa istom Deklaracijom poziva se Savezno predsjedništvo da okonča ilegalno korišćenje savezne armije za podršku srpskim neregularnim snagama te se poziva Srbija da se ne protivi proširenju mandata mirovne misije i na Hrvatsku. Ova Deklaracija zapravo je bila na neki način podrška politici srpskog režima. Strategija srpskog režima je bila da ubjedi svijet da rat u Hrvatskoj vodi sam srpski narod u Hrvatskoj kojem prijeti navodno uništenje od nove hrvatske vlasti i da sa tim ratom Srbija zapravo nema ništa izuzev što pruža samo moralnu potporu srpskom narodu u Hrvatskoj kao dijelu sopstvenog naroda. Ona ne učestvuje u ratu niti ima bilo kakvih pretenzija prema Hrvatskoj. Takav stav srpske politike sa ovom Deklaracijom faktički je potvrđen od strane EZ. Ovakva deklaracija je očigledno bila rezultat kompromisa unutar same EZ što će uskoro i potvrditi Helmut Kol (Helmut Kohl) njemački kancelar, koji će samo nekoliko dana poslije donošenja ove Deklaracije direktno upozoriti Srbiju da će Njemačka zavesti ekonomske sankcije protiv Srbije ukoliko bude nastavila sa primjenom sile u Hrvatskoj.

Njemačka je mnogo ranije nego druge članice EZ, a prije svega Vel.Britanije i Francuske, uvidjela da se u slučaju Jugoslavije radi o jednoj politici nasilne političke i ekonomske centralizacije i uspostavljanja dominacije na ideološkoj matrici ostatka komunističkog sistema koji stoji na putu Novom međunarodnom ekonomskom i političkom poretku. Otuda je Njemačka i bila najuporniji zagovornik energičnog zaustavljanja i presjecanja takve politike.

U ovom periodu već su učinjeni veliki ratni zločini. Pobijeno je na desetine hiljada ljudi, sa svojih ognjišta protjerano je stotinama hiljada Hrvata, Mađara, Slovaka..., iz Baranje, Istočne Slavonije i Kninske krajine. Cjelokupna privreda Hrvatske praktično je bila razorena. Srpske neregularne trupe sa JNA bile su zauzele sve već naznačene tzv.

srpske zemlje u Hrvatskoj. Ogromna vojna mašinerija JNA već je bila okupirala cijelu BiH. U takvim uvjetima Srbija prihvata potpisati memorandun o proširenju posmatračke misije na Hrvatsku i o potpunoj obustavi vatre. EZ je još uvjek neodređena prema ovakvoj politici Srbije. Srbija još nije zvanično imenovana kao agresor što joj omogućuje da i dalje nesmetano provodi svoju politiku.

3. septembra 1991. EZ donosi Deklaraciju kojom se odlučuje da 7. septembra u Hagu počne Konferencija o Jugoslaviji. Za predsjedavajućeg Konferencije imenuje se Lord Karington. Međutim, sve što će moći da učini ovaj iskusni britanski diplomata bit će to da ubjedi predsjednika Srbije Slobodana Miloševića i predsjednika Hrvatske Franju Tuđmana da zajedno sa tadašnjim saveznim ministrom za narodnu obranu Veljkom Kadijevićem, potpišu sporazum sa kojim priznaju da su njih trojica najodgovorniji za sve ono što se dešava u Jugoslaviji. U ovom tzv. "Igalskom sporazumu" bit će i zvanično inaugurirana politika "jednake krivnje" koju će EZ uporno nastaviti provoditi i koja je zapravo poticala srpski režim na dalje zločine, što će osobito doći do izražaja u bosanskoj tragediji, koja će definitivno ukazati na sve slabosti i tragične posljedice tzv. "politike ekvidistance", što će i dovesti do kraha Karingtonove misije.

No neovisno na ovu slabost "Igalskog sporazuma", vrijedno je citirati jedan njegov dio u kojem sve tri strane priznaju odgovornost za tragediju koja je zadesila narode bivše Jugoslavije. Evo tog dijela: "Ovu zemlju dijeli svega nekoliko dana od građanskog rata, nenadoknadivih posljedica... Stoga pozivam trojicu lidera najdirektnije odgovornih za sadašnje tragične ljudske gubitke da zajedno izađu pred narode Jugoslavije i narode svijeta i da nedvosmisleno i bez ograda saopšte slijedeće: Postoje duboke i opasne podjele među nama kada je riječ o odgovornosti za ono što se događa u Jugoslaviji, isto tako oko političke budućnosti zemlje.. Mi se stoga obavezujemo da svi oni koji su pod našom kontrolom i pod našim političkim i vojnim utjecajem moraju odmah da prekinu vatru... Sve paravojne snage i neregularne jedinice razoružat će se i raspustiti, rezervisti hrvatske Nacionalne garde bit će demobilizirani, JNA će se vratiti u kasarne. Ovaj proces će nastupiti odmah i odvijat će se istovremeno. Imamo na umu da je ovo posljednja šansa za deskalaciju i obustavu postojećih ratnih sukoba, bez čega ne može doći do sadržajnih pregovora o budućnosti naših naroda. Potpuno smo svijesni teške odgovornosti koju dijelimo u ovom ključnom trenutku naše historije".

Ma koliko tekst ovog sporazuma ukazivao na odgovornost srpskog i hrvatskog lidera i ministra obrane bivše Jugoslavije, on će suštinski imati značenje novog poticaja za nastavljanje agresivne politike srpskog režima. Ni ovim sporazumom Srbija nije označena kao agresor što je amnestira od svega onog što se dešava u Hrvatskoj. Čak se uz spominjanje paravojnih snaga i neregularnih jedinica ne stavlja odrednica koja bi ukazivala da se radi zapravo o paravojnim snagama iz Srbije.

Pored neshvatanja EZ šta se dešava u Jugoslaviji i OUN će dugo vrijemena ostati u ubijeđenju da se ovdje radi o unutarnjem sukobu u koji se shodno odredbama svoje Povelje ne treba miješati. Čak kada je i bio prihvaćen prijedlog Australije, Austrije, Kanade i Mađarske, da se raspravlja o "opasnim dimenzijama" krize u Jugoslaviji, Savjet sigurnosti je ostao krajnje neodređen prema ovom ratnom konfliktu. 25. septembra 1991. Savjet sigurnosti donosi svoju prvu Rezoluciju kojom se uvodi opći embargo na uvoz oružja na područje cijele Jugoslavije, čime će zapravo obezbjediti stanovitu vojno-tehničku nadmoć srpske strane, što će koštati života hiljade i hiljade nevinih ljudi, na desetine i desetine razrušenih gradova, na stotine i stotine spaljenih sela i preko dva miliona prognanih.

Za razliku od stavova koje je zauzimala EZ i OUN, koje su sa svojim neodređenim odlukama zapravo podupirale srpsku politiku i ostavljale prostor za njenu dalju eskalaciju, SAD su zajedno sa Njemačkom prve shvatile o kakvoj se politici radi. Tako će povodom izglasane Rezolucije UN o Jugoslaviji, državni sekretar za inozmene poslove SAD Džejms Bejker (James Baker), direktno optužiti rukovodstvo Srbije i JNA za izazivanje i vođenje građanskog rata u

Jugoslaviji. On će tom prilikom istaći da "vlada Srbije i federalna armija snose osobito rastuću odgovornost za sumornu budućnost koja očekuje narode Jugoslavije ukoliko ne obustave krvoproliće. Oni predstavljaju tandem u stvaranju "male" Jugoslavije ili "velike" Srbije, koja bi bila bez Hrvatske i Slovenije. Ova nova cjelina bi se zasnivala na istoj onoj vrsti represije koju srpske vlasti primjenjuju već nekoliko godina na Kosovu. Bila bi zasnivana na upotrebi sile koja je već u toku u Hrvatskoj i počinje da se uobličava i u BiH, s ciljem da se uspostavi kontrola nad teritorijama izvan Srbije".

EZ zbog svojih unutarnjih rascjepa i dalje ostaje nemoćna da zauzme određeniji stav prema svemu onom što se dešava u Jugoslaviji. U unutarnjem "miniranju" EZ osobito je agilna Grčka koja štiteći neke svoje u suštini beznačajne interese, kao što je pozivanje na historijsko prijateljstvo i savezništvo srpskog i grčkog naroda, te na pravoslavno bratstvo, zapravo obezbjeđuje dalje divljanje krvožednih hordi po BiH i Hrvatskoj, prećutno se saglašavajući sa najstravičnijim zločinima koje čine srpska soldateska i JNA. Unutarnji rascjep u samoj EZ pojačan je i rastućom sumnjom i strahom od ujedinjene Njemačke kod nekih članica EZ. Tu se pojavljuje i odnos između EZ i SAD koji sve više izrasta u odnos rivalstva kada je u pitanju narastanje osamostaljene vojne sile EZ.

Sva ova razilaženja prenose se i na KESS koji također zbog ovih razilaženja nije u mogućnosti da zauzme određeniji stav prema srpskoj politici. Tako će Komitet visokih funkcionera KESS sa sastanka u Pragu 10.10.1991. uputiti samo "snažnu podršku" misiji EZ i iskazati svoje neslaganje sa srpskom uzurpacijom vlasti u saveznom predsjedništvu. Na tom sastanku pokrenut će se i pitanje osobne odgovornosti za zločine koji su učinjeni u Jugoslaviji. U toku oktobra mjeseca Generalni sekretar UN Perez de Kueljar (Javier Perez de Cuellar) šalje specijalnog izaslanika Sajrusa Vansa (Curus Vance) u Beograd a Lord Karington 17. oktobra 1971. podnosi plan "globalnog riješenja" jugoslovenske krize. U ovom periodu međunarodni faktori slijede jedan drugoga bez namjere da neko od njih napravi energičniji iskorak u cilju prekidanja balkanske tragedije. KESS slijedi EZ, OUN prepušta inicijativu EZ a EZ ne želi ići mimo UN, što ima za posljedicu stalno donošenje deklaracija i rezolucija koje nemaju nikakvog utjecaja na stanje u bivšoj Jugoslaviji.

Sa krahom Karingtonovog plana definitivno će propasti i svaka nada da EZ može nešto konkretno učiniti za riješavanje jugoslovenske krize. Sa odbijanjem riješenja koje je nudio ovaj plan Srbija je definitivno stavila do znanja međunrodnoj zajednici da je njen cilj prije svega aneksija tzv. srpskih zemalja u BiH i Hrvatskoj i stvaranje tzv. Velike Srbije. Izuzev ove solucije Karingtonov plan je predviđao sve druge solucije. Možda bi čak i ova solucija bila predviđena da je zastupana u oficijelnim zahtjevima Srbije. Međutim, Srbija je sve do ovog mirovnog plana jasno isticala da ona nema nikakvih pretenzija ka teritorijama Hrvatske i BiH što će se odbijanjem ovog plana otvoreno demantirati, što će napokon i međunarodnoj zajednici biti jasno koji je glavni cilj srpske politike.

Karingtonov plan predviđao je mogućnost takve političke organizacije Jugoslavije u kojoj bi se obezbjedio visok stupanj samostalnosti i međunarodno-pravnog subjektiviteta republika ali koji bi istovremeno obezbjeđivao i opstanak Jugoslavije kao asocijacije suverenih i nezavisnih republika u okviru koje bi bio ugrađen mehanizam međunarodno-pravne zaštite prava i sloboda čovjeka i obezbjeđen specijalni status za pojedine manjinske narode i pojedine oblasti. Međutim, ovaj plan nije odgovarao srpskoj politici. Odbacujući ovaj plan srpska politika pozvaće se na Ustav SFRJ tvrdeći da ovaj plan suspendira taj Ustav a da se njegovom suspenzijom zapravo ukida Jugoslavija koja kontinuirano postoji već 70 godina. Ovakvu odluku o ukidanju države, po tumačenju srpske strane, mogu donijeti samo jugoslovenski narodi koji su je i stvorili a to znači samo Srbi, Hrvati i Slovenci, dajući zapravo time samo ovim narodima pravo na samoodređenje u smislu stvaranja nacionalne države. Sa ovim stavom srpski režim će sada jasno staviti do znanja da ne priznaje pravo ni Muslimanima, ni Makedoncima, ni

Crnogorcima... da učestvuju u donošenju takve odluke, što je značilo oduzimanje legitimnosti ovim narodima da učestvuju u bilo kakvim pregovorima o daljoj sudbini Jugoslavije. Sa ovim je srpski režim direktno stavio do znanja međunarodnoj zajednici da on ne priznaje BiH i da o njenoj daljoj sudbini mogu odlučivati samo Srbi i Hrvati što će ubrzo kroz sporazume Milošević-Tuđman biti i potvrđeno. Pod ovakvim rigidnim zahtjevima srpskog režima Lord Karington će modificirati svoj plan tako što je njegova posljednja verzija predviđala mogućnost takvog oblika političke organizacije buduće Jugoslavije koji je podrazumjevao i mogućnost zadržavanja kontinuiteta tzv. SR Jugoslavije sa SFRJ. Međutim, ni koncept Jugoslavije kao "zajedničke države ravnopravnih republika koje žele da ostanu u njoj" nije se uklapao u politiku srpskog režima koji je tražio ne zajedničku državu republika već zajedničku državu naroda koji žele da u njoj žive, a to je de facto značilo stvaranje zajedničke države svih Srba, odnosno realizaciju srpskog plana i programa "svi Srbi u jednoj državi".

Poslije neuspjeha Karingtonove konferencije, UN postupno počinju preuzimati vodeću ulogu od EZ u riješavanju jugoslovenske krize. Specijalni izaslanik Generalnog sekretara UN Sajrus Vans krajem 1991. podnosi plan o mirovnim snagama UN koje Predsjedništvo SFRJ prihvata 31.12.1991. U međuvremenu 7.12.1991. Arbitražna komisija EZ podnosi prvi izvještaj u kome se konstatira da je "SFRJ u procesu raspadanja". Ista Komisija će 11.01.1992. podnijeti drugi izvještaj u kojem se konstatira da spoljne granice bivše Jugoslavije ostaju nepromenjene kao i unutarnje granice između Hrvatske i Srbije ili između Srbije i BiH kao i između drugih susjednih nezavisnih država, izuzev ako se o tome te države ne dogovore. Sa ovim je Arbitražna komisija decidirano priznala unutarnjim granicama, u okviru bivše Jugoslavije, status međunarodnih granica koje štiti međunarodno pravo.

U svom daljem dijelovanju EZ iskazaće veliku popustljivost koja ju je vodila u nedosljednost. I pored toga što je Arbitražna komisija utvrdila da Makedonija ispunjava sve uvjete da bude priznata kao suverena i nezavisna država, EZ će pod pritiskom Grčke propustiti da slijedi stav svoje Arbitražne komisije umanjujući time političku i moralnu težinu svih svojih budućih odluka, što će opet imati podstreka za srpsku politiku.

Savjet Sigurnosti UN 22.02.1992. donosi odluku o upućivanju mirovnih trupa u Jugoslaviju. Međutim, rat u BiH je već uzeo ozbiljne razmjere što situaciju čini kvalitetno drugačijom. 16.04.1992. KESS usvaja Deklaraciju kojom se osuđuje "povreda nezavisnosti i teritorijalnog integriteta i ljudskih prava u BiH od strane srpskih neregularnih snaga i JNA i traži se od vlade Srbije da prestane da podržava akcije koje će, ako se nastave, predstavljati očigledno značajno ponovno kršenje obaveze KESS". Ovo je prvi akt kojim se Srbija direktno označava kao agresor na BiH. Savjet sigurnosti UN 15.05.1992. novom rezolucijom traži obustavljanje borbi u BiH i povlačenje sa njenog teritorija jedinica JNA i hrvatske vojske. U međuvremenu u BiH dešavaju se stravični zločini. Ponavlja se zločin Vukovara, sada je još mnogo stravičniji. Sarajevo postaje grad ljudske tragedije i ljudskog zločina. Ali Sarajevo izrasta i u grad otpora ljudskoj bezumnosti. Grad koji opominje ljudsku savjest, opominje čovječanstvo.

Na sastanku 18-20.05.1992. KESS ponovo upozorava i okrivljuje Srbiju za zločine u BiH i za tlačenje Albanaca na Kosovu. Srpske snage se optužuju za spriječavanje doturanja humanitarne pomoći. Bestijalnost, licemjerstvo i brutalnost srpske politike napokon su prisilile međunarodnu zajednicu, odnosno UN, da poduzmu rigorozne mijere ekonomskih i političkih sankcija prema tzv. SR Jugoslaviji odnosno Srbiji i Crnoj Gori. 30.05.1992. Savjet sigurnosti usvojio je Rezoluciju kojom se obustavlja uvoz, izvoz i tranzit svih sirovina i proizvoda, izuzev hrane i lijekova, obustava svih financijskih tokova, avio saobraćaja, prekid znanstveno-tehničke, kulturne i sportske suradnje, te redukovanje diplomatskog osoblja u Beogradu. Na samitu KESS 9. i 10.07.1992. donosi se odluka o suspenziji Jugoslavije iz KESS a 3.08.1992. Savjet sigurnosti donosi još dvije Rezolucije kojima se odobrava upotreba vojne sile radi omogućavanja dopremanja humanitarne pomoći. U međuvremenu, početkom jula, Arbitražna komisija EZ dostavila je još jedan izvještaj u kojem se precizno kaže da SR Jugoslavija nije pravni nasljednik SFRJ pošto SFRJ više ne postoji. U izvještaju se dalje navodi da tzv. SR Jugoslavija nema pravo na automatsko priznavanje ali "ima razloga" da bude priznata od drugih zemalja ako to zatraži i ako ispunjava za to tražene uvjete. Sa ovim je SFRJ definitivno i formalno-pravno prestala postojati kao subjekt međunarodnog prava i međunarodnih odnosa.

1.2. Pravni nestanak Jugoslavije

18.08.1992. predsjedavajući Mirovne konferencije EZ o Jugoslaviji Lord Karington zatražio je od Arbitražne komisije EZ mišljenje o tri slijedeća pitanja:

"1. Da li je SR Jugoslavija, na temelju međunarodnog prava, nova država koja traži priznanje od država članica EZ uz primjenu Deklaracije o Jugoslaviiji i Smjernica za priznavanje novih država u Istočnoj Evropi i Sovjetskom Savezu koju je usvojio Ministarski savjet Evropske zajednice od 16.12.1991?

2. U mišljenju br. 1. od 29.11.1991. Arbitražna komisija je iznijela mišljenje da je u SFRJ-u počeo proces raspada. Da li se taj proces raspada može smatrati okončanim?

3. U slučaju da je odgovor potvrdan, na kojim osnovama i u skladu sa kojim modalitetima bi trebalo riješavati probleme sukcesije država koji se postavljaju između različitih država proisteklih iz SFRJ?"

Tekst ovih pitanja dostavljen je i svim bivšim jugoslovenskim republikama. U zajedničkom pismu predsjednika Srbije i Crne Gore, Srbija i Crna Gora odbijaju priznati Pravo Arbitražnoj komisiji da uopće raspravlja o ovim pitanjima pošto po njihovom mišljenju ova pitanja ne potpadaju pod mandat EZ kako je to određeno Brionskom deklaracijom. Sva nerješena pitanja, po mišljenju ove dvije republike, koja nastanu između SRJ i drugih država proisteklih iz SFRJ treba da budu riješavana na temelju globalnog sporazuma, a ona pitanja koja se ne bi mogla riješiti sporazumom riješavao bi Međunarodni sud pravde.

Ovakav stav Srbije i Crne Gore osporen je od strane Republike Hrvatske, Slovenije, Makedonije i BiH koje su odbile prihvatiti argumente koji su iznijeti, smatrajući da je Brionskom deklaracijom i prihvaćenim Arbitražnim sporazumom utvrđena nadležnost Arbitražne komisije u koju spadaju i ova sporna pitanja.

Razmatrajući postavljena pitanja od strane Predsjedavajućeg Konferencije o Jugoslaviji, memoare i odgovore na memoare stranaka u sporu, tj. bivših jugoslovenskih republika, Arbitražna komisija EZ polazeći od prirode funkcija koja joj je dodjeljena, našla je da posjeduje puno ovlašćenje da da odgovore na postavljena pitanja, te da zbog toga i ne postoji potreba da se izjašnjava o svojoj nadležnosti što joj je Srbija posebno osporila. Sa ovim je Arbitražna komisija otklonila ne argumentovano osporavanje njene nadležnosti i pristupila razjašnjavanju spornih pitanja.

U ovom postupku kao glavno pitanje se je postavilo pitanje da li se proces raspada SFRJ može smatrati okončanim procesom? U traganju za odgovorom na ovo pitanje Arbitražna komisija je pošla od činjenice da je SFRJ bila savezna država koja se je sastojala od 6 federalnih jedinica od kojih su već 4 (BiH, Hrvatska, Makedonija i Slovenija) postale samostalne suverene države. Tri su već bile i međunarodno-pravno priznate i primljene u članstvo OUN što je imalo značenje da njihov politički entitet predstavlja realnost i da im je međunarodna zajednica samim činom priznanja povjerila izvjesna prava i obaveze u domenu međunarodnog prava.

U međuvremenu održan je referendum u BiH, koji je predložila Arbitražna komisija svojim Mišljenjem od 29.11.1991., na kojem se je velika većina stanovništva BiH izjasnila za samostalnu nezavisnu i suverenu BiH. Srbija i Crna Gora su usvajanjem novog Ustava 27.04.1992. osnovale novu državu pod imenom Savezna Republika Jugoslavija, koja pretendira na samostalnost i suverenost. Uzajamnim priznanjem nezavisnosti bivših republika formalno-pravno savezna država je nestala. Teritorija i stanovništvo bivše Jugoslavije potpada u potpunosti pod suverenu vlast novih država a zajednički savezni organi u okviru kojih su zastupljene jugoslovenske republike više ne postoje. Niti jedan organ ove vrste više ne funkcionira.

U daljoj argumentaciji stava da je proces raspada SFRJ priveden kraju i da ova država više ne postoji, Arbitražna komisija uzima u obzir i Rezoluciju Savjeta sigurnosti UN br. 752 i 757 u kojima se između ostalog konstatira "da afirmacija SRJ (Srbija i Crna Gora= po kojoj ona automatski obezbjeđuje kontinuitet nekadašnje SFRJ, nije uopće prihvatljiva" kao i Lisabonsku deklaraciju EZ od 27.06.1992. sa kojom se također osporava pravo SRJ na kontinuitet sa SFRJ. Sa ovim je zapravo Arbitražna komisija samo konstatirala nastale promjene i donijete akte OUN i EZ iz kojih se jasno vidi da su na području SFRJ nastali novi pravni subjektiviteti od kojih ni jedan nema pravo na automatski kontinuitet sa bivšom zajedničkom državom. Sa ovim je i bio dat odgovor na pitanje da li je proces raspada SFRJ okončan.

U odgovoru na treće pitanje koje je postavio Predsjedavajući Konferencije o Jugoslaviji, a koje se odnosi na pitanje sukcesije, Komisija je konstatirala da su nove države koje su stvorene na teritoriji nekadašnje SFRJ ustvari njene nasljednice. Kako je pitanje naslijeđa država regulirano odredbama međunarodnog prava na koje se naslanja Bečka konvencija od 23.08.1978. i 8.04.1983., koje su sve republike prihvatile kao platformu za riješavanje pitanja sukcesije u okviru Mirovne konferencije o Jugoslaviji, Komisija se nije zadržavala na općim načelima sukcesije kao instituta međunarodnog prava. Međutim, ona je bila mišljenja da se pitanje sukcesije u ovom slučaju treba prepustiti samim stranama u sporu da putem sporazuma i uz poštovanje međunarodnog prava odrede modalitete, s tim da se pri tom osobito vodi računa o pravima i slobodama ljudske ličnosti i pravima naroda i manjina, kako bi usvojena riješenja predstavljala pravičan rezultat. Zbog toga je Arbitražna komisija naznačila samo načelne stavove kojih se treba pridržavati u postupku provođenja sukcesije:

1. Sva pitanja koja su vezana za naslijeđe države nasljednice treba da sporazumno riješavaju, 2. Rezultat ovih

sporazuma treba da budu pravična rješenja koja su utemljena na načelima Bečke konvencije iz 1978. i 1983. kao i na odgovarajućim pravilima običajnog međunarodnog prava. Princip jednakosti prava i dužnosti država u odnosu na međunarodno pravo mora biti u potpunosti ugrađen u proces sukcesije, 4. Status SFRJ u međunarodnim organizacijama treba da se okonča u suglasnosti sa njihovim statutima i ni jedna država nasljednica ne može tražiti za sebe prava koje je imala SFRJ kao celina, 5. Imovina SFRJ u trećim zemljama mora se podjeliti među državama nasljednicima u odgovarajućim srazmjerama, 6. Potraživanja i dugovi SFRJ moraju se podjeliti po istom kriteriju, 7. Pitanja koja nisu mogla biti riješena putem sporazuma između zainteresiranih strana a odnose se na naslijeđe, moraju se riješavati po principima Povelje OUN isključivo miroljubivim putem, 8. Riješenja za sva sporna pitanja moraju se tražiti putem ispitivanja, posredovanja, mirenja, arbitraže ili putem sudskih riješenja.

Shvatajući očigledno namjeru Predsjedavajućeg Mirovne konferencije o Jugoslaviji da se zadrži samo na pravnom aspektu pitanja, Arbitražna komisija nije ulazila u arbitriranje o konkretnim problemima i poteškoćama koje bi se mogle pojaviti sa konkretnim pitanjima koja su vezana za naslijeđe bivše Jugoslavije.

Pošto je konstatirala da je bivša SFRJ definitivno prestala postojati te da se na tlu te bivše države pojavili novi državni entiteti koji su od međunarodne zajednice priznati kao subjekti međunarodnog prava i međunarodnih odnosa i koji kao takvi svi imaju pravo na naslijeđe bivše države na temelju normi međunarodnog prava, sa čime se isključuje mogućnost da se bilo koja od novonastalih država pojavi kao automatski nasljednik bivše države, Arbitražna komisija se je vratila na prvo pitanje: da li je SRJ na temelju međunarodnog prava nova država?

Polazeći od Ustava SRJ koji je usvojen 27.04.1992. od strane Srbije i Crne Gore i od diskrecionog prava država da slobodno i same određuju u kojem obliku će se udružiti sa drugim državama i kakve će entitete stvarati, uz obavezu da poštuju imperativne norme međunarodnog prava, osobito one kojima se zabranjuje upotreba sile i kojima se garantiraju sva prava etničkim, vjerskim, i jezičkim manjinama, Arbitražna komisija je zauzela stav da se ovdje radi o novoj državi čije eventualno priznavanje od strane zemalja EZ zavisi prije svega od toga da li ta nova država ispunjava uvjete koji su određeni općim normama međunarodnog prava kao i Smjernicama o priznavanju novih država u Istočnoj Evropi i u Sovjetskom Savezu od 16.12.1991. usvojenim od strane EZ. Sa ovim stavom Arbitražne komisije zapravo je okončano pravno postojanje SFRJ kao subjekta međunarodnog prava.

Ovo mišljenje Arbitražne komisije suštinski se ne može osporavati. Međutim, kako stvaranje novih država i nestajanje starih država danas ima niz posljedica kako u međunarodnom pravu tako i u međunarodnim političkim odnosima, međunarodna zajednica je načelno utvrdila pravne okvire stvaranja novih država. Te okvire ovdje je nužno napomenuti kako bi se izbjegli nesporazumi kada je u pitanju nastanak novih država na području bivše Jugoslavije. Poveljom UN svim suverenim državama garantiran je teritorijalni integritet i politička neovisnost. Povelja zabranjuje nasilnu promjenu teritorijalnih granica. Međutim, u Povelju u čl.1. st. 2. unijeto je i pravo naroda na samoodređenje koje je u čl. 55. Povelje određeno kao jedan od bitnih uvjeta stabilnosti i blagostanja u svijetu, sa čime je u samoj Povelji bila stvorena konfuzna situacija. Pred pravnu i političku teoriju postavljeno je pitanje odnosa dva ključna načela međunarodnog prava: pitanje odnosa načela teritorijalnog integriteta koje je garantirano čl.2.st.4 Povelje i načela prava naroda na samoodređenje koje je unijeto u čl.1 st.1 Povelje.

Iz ovog pravnog konflikta proisticali su brojni politički nesporazumi koji su u nemogućnosti pravnog riješenja često završavali u ratnim sukobima. U pravnoj i političkoj doktrini postavljeno je pitanje: da li jedan narod ulaskom u složenu državu gubi svojstvo subjekta samoodređenja u smislu gubljenja mogućnosti istupa iz te države? Istovremeno, ovako postavljeno pitanje otvaralo je drugo pitanje koje je imalo isto tako veliki značaj za političke odnose u međunarodnoj zajednici, a to je pitanje: da li priznanje narodima, koji se nalaze u sastavu već suverenih država, neograničenog prava na odcjepljenje kao sastavnog dijela prava na samoodređenje ne bi značilo zapravo otvaranje pitanja revizije državnih granica, što bi nosilo sa sobom niz političkih pomjeranja i sukoba širih razmjera, čime bi mir u svijetu bio doveden u pitanje.

Ovu dilemu razriješila je Opća skupština UN donoseći Rezoluciju 2625(XXV) o prijateljskim odnosima sa kojom se međunarodno-pravna zaštita teritorijalnog integriteta svake suverene države uvjetuje poštovanjem ravnopravnosti naroda i temeljnih prava i sloboda čovjeka. Dakle, ona država koja ne poduzima mijere u cilju obezbjeđenja uvjeta za sveopće poštovanje ljudskih prava i sloboda za sve, bez obzira na rasu, spol, jezik, vjeru, koja ne obezbjeđuje uvjete za razvijanje i poštovanje načela ravnopravnosti naroda i pune zaštite nacionalnih manjina, ne bi mogla tražiti zaštitu svog teritorijalnog integriteta u okviru općeg međunarodnog prava. Otuda je i nastanak novih država na području bivše Jugoslavije nužno situirati u okviru funkcionalnog odnosa samoodređenja naroda kao uvjeta stabilnosti i blagostanja u svijetu i međunarodnog mira i sigurnosti kao glavnog cilja čovječanstva, u okviru čega načelo teritorijalnog integriteta i političke neovisnosti dobija naznaku novog demokratskog kvaliteta u kojem prava i slobode čovjeka izrastaju u glavne determinante političke i pravne legitimnosti države. Tek postavljeno u ove okvire stvaranje novih država na području bivše Jugoslavije dobija svoju punu pravnu legitimnost i historijsku opravdanost. U ovom okviru nužno se je zadržati i kada je riječ o priznanju tzv. SRJ, pošto se samo sa takvim pristupom mogu izbjeći novi nesporazumi i nove tragedije na ovim prostorima. Da je međunarodna zajednica u ovim koordinatama posmatrala jugoslovensku krizu stoji pretpostavka da bi se drugačije i ponašala prema akterima krize što bi zasigurno imalo za posljedicu i manje tragične posljedice.

1.3. Londonska konferencija i principi razriješavanja jugoslovenske krize

Londonska konferencija o Jugoslaviji održana je od 26. do 28. augusta 1992. u centru Kraljice Elizabete Druge u Londonu. Na Konferenciji je učestvovala 31 zemlja među kojima i svih šest bivših republika, kao i predstavnici tzv. SRJ. Konferenciji je predsjedavao britanski premijer Džon Mejdzor (Major John) i Butros Gali (Botros Ghali) generalni sekretar UN. U radu Konferencije učestovale su i članice Savjeta sigurnosti UN, Japan, kao i predstavnici Organizacije Islamskih zemalja. Kao gosti Londonske konferencije bili su pozvani predstavnici albanskog naroda sa Kosova, predstavnici sandžačkih Muslimana te predstavnici Mađara i Hrvata iz Vojvodine.

Na Londonskoj konferenciji usvojena su četiri zvanična dokumenta: 1. – Principi; 2. – Akcioni program Konferencije o Jugoslaviji (čije će stalno zasjedanje biti u Ženevi); 3. – Posebne odluke i 4. – Izjava o Bosni. Uz ova četiri zvanična dokumenta Konferencija je usvojila kao nezvanična dokumenta: 1. – Izjavu o Srbiji i Crnoj Gori; 2. – Zaključke o sprovođenju postojećih sankcija; 3. – Program akcija humanitarne pomoći, kao i 4. – Izjavu o građenju i verifikaciji povjerenja među sukobljenim stranama.

Za riješavanje jugoslovenske krize na Londonskoj konferenciji prihvaćeni su slijedeći **PRINCIPI**: 1. – Obustava vatre i primjene sile, 2. – Poštovanje dogovorenog prekida vatre, 3. – Onemogućavanje kršenja ili pokušaja da se izazovu kršenja prekida vatre i upotrebe sile, 4. – Neprihvatanje prednosti postignute silom, "svršenog čina" i svega što iz toga proističe, 5. – Aktivno angažiranje zainteresiranih strana direktno ili uz pomoć posrednika, u pregovorima na temeljima ovih principa, 6. Poštivanje najviših standarda individualnih prava i temeljnih sloboda u demokratskom društvu sadržanih u međunarodnim dokumentima UN o ljudskim pravima, Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i njenim protokolima i drugim instrumentima UN, KESS i Savjeta Evrope, 7. – Primjena ustavnih garancija u pogledu poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda osoba koje pripadaju etničkim i nacionalnim zajednicama ili manjinama i unapređivanje tolerantnosti i prava na samoodređenje u skladu sa obavezama preuzetim u okviru KESS i Konferencije EZ o Jugoslaviji, 8. – Totalna osuda prisilnog iseljavanja, nelegalnog zadržavanja i pokušaja da se izmjeni etnički sastav stanovništva i efikasna podrška zatvaranju logora za zarobljenike i bezbjednom povratku njihovim domovima svih osoba koje su iseljene zbog neprijateljstva i koje se žele vratiti u svoje domove, 9. – Poštovanje obaveza svih osoba u sukladnosti sa međunarodnim humanitarnim pravom i posebno Ženevskom konvencijom od 12.08.1949. Posebno su odgovorni oni koji počine ili narede ozbiljno kršenje Konvencije, 10. – Obaveza poštovanja neovisnosti, poštovanja nenarušivosti svih granica u sukladnosti sa Poveljom UN, završnim aktom KESS i Pariskom Poveljom. Odbacuju se svi pokušaji da se silom stekne teritorija ili promjene granice, 11. – Konačno riješenje svih pitanja u vezi sa sukcesijom bivše SFRJ mora se postići konsensusom ili arbitražom i dogovorom svih strana da se međusobno priznaju, poštuju međusobni status i prava u okviru ovakvog sporazuma i dijele obaveze i odgovornosti države nasljednica. Postoje obaveze svih država i strana da do kraja poštuju sve rezolucije Savjeta sigurnosti UN u vezi sa krizom u bivšoj Jugoslaviji i da učine sve kako bi osigurale njihovo sprovođenje, 12. – Obezbjeđenje humanitarne pomoći i dostavljanje pod odgovrajućom zaštitom i uz punu suradnju lokalnih vlasti pomoći stanovništvu kome je potrebna, osobito vodeći računa o potrebama djece, 13. – Sve se strane obavezuju da potpuno surađuju u međunarodnim operacijama posmatranja, održavanja mira i kontrole naoružanja na teritoriji bivše Jugoslavije i da konstruktivno doprinose suzbijanju nasilja na cijelom njenom području, 14. – Obezbjeđenjem međunarodnih garancija kako bi se omogućila potpuna primjena svih sporazuma do kojih se došlo u okviru Međunarodne konferencije.

Na Konferenciji je usvojen **AKCIONI PROGRAM** koji će se provoditi na temelju gore navedenih principa. U tekstu Akcionog programa navedeno je da će Međunarodna konferencija o bivšoj Jugoslaviji raditi do postizanja riješenja problema bivše Jugoslavije, uvažavajući pri tom ono što je već postignuto na Konferenciji EZ o Jugoslaviji pri tom rukovodeći se odredbama principa koji su usvojeni na ovoj Konferenciji. Kao stalni kopredsjednici određeni su šefovi država ili vlada Predsjedništva EZ i generalni sekretar OUN. Plenarno zasjedanje Konferencije sazivaju stalni kopredsjednici na preporuku kopredsjednika Nadzornog (stalnog) Komiteta.

Nadzorni (stalni) Komitet formira se na visokom nivou. Kopredsjednici Nadzornog Komiteta su izaslanik Generalnog sekretara UN i predstavnik Predsjedništva EZ. Nadzorni komitet sačinjavaju predstavnici EZ (tri člana) predstavnici KESS (tri člana) pet stalnih članica Savjeta sigurnosti UN, jedan predstavnik Organizacije Islamskih zemalja, dva predstavnika susjednih zemalja i Lord Karington. Nadzorni (stalni) komitet sastaje se na zahtjev kopredsjednika radi rukovođenja radom Konferencije i koordinacije njenog rada sa radom u drugim organizacijama.

Kopredsjednicima Nadzornog odbora u radu pomažu predsjednici radnih grupa, kojima rukovode kopredsjednici koji pripremaju opće sporazume i zajedničke mijere. Kopredsjednici Nadzornog odbora sastaju se po potrebi sa predstavnicima iz bivše Jugoslavije koji su dužni da se odazovu pozivu bez prethodnih uvjeta. Nadzorni odbor stalno zasjeda u sjedištu UN u Ženevi, gdje stalno zasjeda i slijedećih šest grupa: 1-Radna grupa za Bosnu i Hercegovinu, čiji je zadatak da doprinese prestanku neprijateljstva i ustavnom konstituiranju Bosne i Hercegovine, 2-Radna grupa za humanitarna pitanja koja će raditi na unapređenju humanitarne pomoći u svim aspektima uključujući izbjeglice, 3-Radna grupa za etničke i nacionalne zajednice i manjine, čiji je zadatak da preporuči inicijative za riješavanje etničkih pitanja na području bivše Jugoslavije, s tim što će se formirati posebna radna grupa za Kosovo, Vojvodinu i Sandžak, 4-Radna grupa za pitanje sukcesije, koja će raditi na razriješavanju problema sukcesije, 5-Radna grupa za ekonomska pitanja koja će raditi na riješavanju ekonomskih problema do kojih je došlo usljed raspada SFRJ i stvaranja novih država, 6-Radna grupa za uspostavljanje povjerenja, sigurnosti i verifikaciju, koja će raditi na uspostavljanju povjerenja što obuhvata vojna kretanja, kontrolu naoružanja, transfer naoružanja i ograničenja i donošenje mijera za njihovo nadgledanje i verifikaciju.

U akcionom programu navedeno je da će se Konferencija obraćati Arbitražnoj komisiji za stalnu pomoć. U cilju provođenja Akcionog programa u sjedištu UN u Ženevi formira se poseban tzv. Mali sekretarijat kojeg vodi Izvršni direktor a sačinjava ga osoblje iz UN i EZ. Troškove administrativnog provođenja ovog Programa kao i rada Sekretarijata snose sve učesnice Konferencije a skalu doprinosa određuje Nadzorni komitet.

POSEBNE ODLUKE Londonske konferencije koje su usmjerene prije svega na prekid nasilja, na pružanje humanitarne pomoći i njeno efektno dopremanje, na povratak izbjeglica i stvaranje sigurnosnih zona za izbjeglice kao i za stvaranje uvjeta za provođenje sankcija protiv prekršilaca međunarodnog humanitarnog prava, bile su na Londonskoj konferenciji prihvaćene od svih zemalja učesnika koje su se obavezale na suradnju po ovim pitanjima.

U cilju uspostavljanja trajnog mira na području bivše Jugoslavije, a osobito na području BiH, traži se obustava opsade gradova i mijesta, uspostavljanje međunarodne kontrole teškog naoružanja, stavljanje svih regularnih i iregularnih snaga pod centralnu kontrolu, uzdržavanje od direktne ili indirektne pomoći samoproklamiranim vladama i unutarnjim komponentama susjednih država (misli se na tzv. Republiku srpsku i tzv. Herceg-Bosnu), redukovanje naoružanja u regionu pod međunarodnom kontrolom, obustavljanje vojnih letova, postavljanje posmatrača na bosansko-srpskoj granici i crnogorsko-bosanskoj granici, identifikacija glavnog štaba i komandanta svih naoružanih jedinica, te notifikacija i nadgledanje teškog naoružanja u BiH. Osobito velika pažnja posvećena je dopremanju humanitarne pomoći u BiH. Obezbjeđenje puteva za konvoje kroz Hrvatsku, Srbiju i Crnu Goru i sve dijelove BiH, osposobljavanje puteva i željezničkih pruga između Ploča, Mostara i

Sarajeva, te uspostavljanje odgovornosti lokalnih vlasti za bezbjednost transporta humanitarne pomoći uz aktivnu suradnju i asistenciju međunarodnih posmatrača.

Progresivan povratak izbjeglica u njihove domove bio je sastavni dio plana realizacije humanitarne pomoći koji je usvojen na Londonskoj konferenciji. U okviru realizacije humanitarne pomoći Konferencija je zatražila bezuvjetno i jednostrano oslobađanje civila i zatvaranje svih logora pod međunarodnim nadzorom. Od strana u sukobu se traži da preuzmu svu odgovornost za bezbjednosti zatvorenika do njihovog oslobađanja te da omoguće međunarodnoj zajednici da nadgleda situaciju i da dalje prati proces oslobađanja zarobljenika i njihov povratak kućama.

Da bi se ovi zadaci mogli koordinirano izvršavati sve vlade i međunarodne organizacije obavezale su se da će surađivati sa Generalnim sekretarom UN a osobito po pitanju dostavljanja izvještaja o kršenju Rezolucije 771 UN, o kršenju Ženevskih konvencija, međunarodnog humanitarnog prava, te po pitanju obezbjeđivanja sredstava za prolaz i zaštitu konvoja sa humanitarnom pomoći... Ono što je veoma značajno napomenuti da su se sve vlade i međunarodne organizacije obavezale da u opće neće razmatrati mogućnost pružanja pomoći za obnovu srpske privrede prije nego što Srbija ispuni sve ono što od nje traži ova Konferencija. Uz to vlade su se složile da će sprovoditi dogovoreni plan akcija u cilju rigorozne primjene sankcija protiv Srbije i Crne Gore, da će u tom cilju pojačati sankcije na Dunavu i obezbjediti praktična sredstva, ljudstvo i opremu i staviti svoje stručnjake na raspolaganje susjednim zemljama kako bi se obezbjedila puna primjena sankcija Savjeta sigurnosti.

Konferencija je Savjeta sigurnosti zatražila da poduzme mjere jačanja kontrole provođenja sankcija na Jadranskom moru, da spriječi ilegalni transfer financijskih sredstava u Srbiju i Crnu Goru te da eliminira raznolikost roba u tranzitu kroz ove zemlje. I ono što je na kraju veoma važno napomenuti donijeta je odluka o izradi studija o stvaranju Međunarodnog suda za kriminal, što će biti novi poticaj za razvoj međunarodnog krivičnog prava.

2. Pravno-politički koncept riješavanja krize u Bosni i Hercegovini

2.1. Nemoć međunarodnog pravnog poretka

Srpski zločini koji su izvršeni u BiH pored toga što na dnevni red međunarodne zajednice stavljaju pitanje objektivne odgovornosti međunarodne zajednice, u prvom redu OUN i EZ, kao činilaca koji su morali imati odlučujuću ulogu u presjecanju ovakve srpske politike, postavljaju i pitanje moralnog digniteta ovih organizacija, koji se čini nam se ovog momenta mora postaviti u prvi plan, ako ni radi čega drugog onda radi onih brojnih žrtava nevinog civilnog stanovništva koje je umoreno na najsvirepiji i na najbestijalniji način pred očima cijelog svijeta, kao i radi onih koji bi već sutra dan ili već danas ponovo mogli doći na ideju da ognjem i mačem ostvaruju svoje patološke zamisli.

Sa postavljanjem objektivne odgovornosti međunarodne zajednice pojavljuje se i niz pitanja pravno-tehničke prirode koja se prije svega odnose na organizaciju i funkcioniranje Savjeta sigurnosti UN kao najodgovornijeg tijela kada je u pitanju održavanje mira i sigurnosti u svijetu. Međutim, kada je u pitanju moralna odgovornost postavlja se pitanje odgovornosti međunarodnih činilaca za ono što nisu uradili a mogli su uraditi, pošto nije postojala nikakva pravno-tehnička smetnja kao objektivna prepreka, kao i za ono što su uradili a nisu trebali uraditi. Dakako, nedosljednost i nekorišćenje svih mogućnosti ili korišćenje mogućnosti koje proističu iz Povelje UN ali na pogrešan način, što je imalo za posljedicu nepoduzimanje ili neblagovremeno poduzimanje mijera u cilju zaštite civilnog stanovništva, dovodi međunarodnu zajednicu pred pitanje njene moralne odgovornosti. U čemu se zapravo sastoji nečinjenje i činjenje međunarodne zajednice iz čega proističe moralna odgovornost najvažnijih činilaca kada je u pitanju rat u BiH?

U čl. 39 Povelje UN explicitno se navodi da Savjet sigurnosti utvrđuje da li postoji prijetnja miru, povreda mira ili agresija i daje preporuke ili odlučuje koje će se mjere poduzeti u skladu sa čl. 41. i 42. Povelje da bi se održali i uspostavili međunarodni mir i sigurnost. U čl. 1. st. 1. Povelje navodi se da će se OUN u cilju održavanja međunarodnog mira i sigurnosti poduzimati efikasne kolektivne mjere radi spriječavanja i otklanjanja prijetnje miru i suzbijanju akata agresije ili drugih povreda mira... da bi u čl. 51. Povelje bilo navedeno da ništa u ovoj Povelji ne umanjuje urođeno pravo na individualnu ili kolektivnu samoobranu u slučaju oružanog napada protiv člana UN, dok Savjet sigurnosti ne poduzme mjere za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti.

Iz navedenog teksta određenih članova Povelje vidi se da je Savjet sigurnosti dužan da utvrdi kada postoji prijetnja miru, povreda mira ili agresija i da na temelju toga poduzme efikasne kolektivne mjere radi spriječavanja i otklanjanja prijetnje miru i suzbijanju akata agresije. Ovdje je veoma značajno naglasiti da se u Povelji pravi razlika između prijetnje miru, povrede mira i agresije, i da sva ova tri akta daju ovlašćenje odnosno mogućnost Savjetu sigurnosti da poduzme efikasne kolektivne mjere za njihovo spriječavanje, i otklanjanje. Za cijelo vrijeme dok međunarodna zajednica odnosno Savjet sigurnosti ne poduzme efikasne mjere, svaka suverena država u slučaju oružanog napada zadržava pravo na individualnu ili kolektivnu samoobranu. To pravo međunarodna zajednica ne može uskratiti ni jednoj državi niti pak može poduzimati takve mjere kojima bi se ovo pravo dovodilo u pitanje ili bi se umanjivala sposobnost jedne države na samoobranu.

Međutim, šta je međunarodna zajednica uradila u slučaju BiH? Petog jula 1991. EZ usvojila je Deklaraciju kojom se uvodi embargo na uvoz oružja i opreme na područje bivše Jugoslavije. 25.9.1991. i Savjet sigurnosti donosi svoju prvu Rezoluciju o Jugoslaviji kojom također uvodi opći embargo na uvoz oružja na područje bivše Jugoslavije. U principu gledajući odluka EZ i Savjeta sigurnosti je u skladu s odredbama Povelje UN. Međutim, ako se ima u vidu da je srpska politika, odnosno srpski režim, prije samog početka ratnog konflikta u SFRJ već bio uspostavio kontrolu nad cjelokupnim naoružanjem i vojnom opremom bivše

JNA, sa ovim Rezolucijama EZ i Savjeta sigurnosti bit će samo osigurana velika neravnoteža snaga u sukobu, što će u uvjetima kada međunarodna zajednica ne poduzima efikasne kolektivne mjere u cilju zaustavljanja sve krvavije i bestijalnije politike srpskog režima biti ništa drugo nego poticaj za dalje vođenje i primjenjivanje represije. Činjenica da u ovom momentu ni jedna jugoslovenska republika još nije međunarodno priznata kao suverena država, te da se u ovom momentu još ne može govoriti o samoobrani kao prirodnom pravu suverenih država, ne može imati opravdanje za ovakvu politiku međunarodne zajednice. Već u tom periodu kada međunarodna zajednica donosi ovakve odluke, srpski režim je već bio uspostavio krvavu diktaturu na Kosovu, već je otvorio krvavu represiju u Sloveniji a napose u Hrvatskoj. Pripremao je nove zločine u BiH. Da je međunarodna zajednica upoznata da se ovdje radi o jednoj agresivnoj politici koja je iznad svega brutalna i bestijalna i da kao takva predstavlja konkretnu opasnost po mir u ovoj regiji Evrope potvrđuje i izjava državnog sekretara USA data odmah nakon donijete Rezolucije Savjeta sigurnosti koju smo već naprijed citirali. Sa ovakvim odlukama Savjeta sigurnosti i EZ, bez istovremenog poduzimanja mjera u cilju zaštite mira i sigurnosti, međunarodna zajednica je zapravo upalila zeleno svijetlo za dalje širenje i jačanje srpske represije.

I pored toga što represija srpskog režima i bivše JNA (srpske armije) postaje iz dana u dan sve brutalnija svjetska zajednica će reagirati veoma uzdržano. Međunarodna zajednica upućuje apel za apelom svim stranama u sukobu ne želeći pri tom jasno staviti do znanja srpskom režimu da je najodgovorniji za sve ono što se dešava u Jugoslaviji i da zbog toga mora povući odgovarajuće konzekvence. I kad donosi odluke sa kojima pokušava blago ukoriti srpski režim međunarodna zajednica zapravo čini nove greške pošto sa takvim odlukama naprosto podstiče srpski režim na još veće brutalnosti. Umjesto da jasno i precizno upozorenje uputi vladi u Beogradu, međunarodna zajednica upozorenje upućuje neregularnim srpskim snagama u Hrvatskoj i BiH čime zapravo amnestira srpski režim od bilo kakve odgovornosti što ne može imati drugo za posljedicu do daljeg poticanja ovog režima za vršenje još težih i beskrupuloznijih akata agresije. Ovakvu politiku nerazumjevanja situacije u Jugoslaviji, EZ će osobito iskazati na Konferenciji EZ o Jugoslaviji u Hagu, na kojoj će i zvanično EZ prema krizi u Jugoslaviji inaugurirati načelo "jednake krivnje" što će biti novi mnogo snažniji poticaj za prenošenje represije i brutalnosti u BiH, što će rezultirati deprimirajućim zločinima.

Visok stupanj nesposobnosti da se nosi sa ovakvim srpskim režimom iskazaće se i u djelovanju UN što je prije svega posljedica nesposobnosti UN da shvate pravu suštinu i cilj srpske politike u Jugoslaviji. U toj nesposobnosti mogao bi se tražiti i jedan od uzroka dezorganiziranog i neodlučnog dijelovanja OUN u BiH. Kako shvatiti uvjerenje UN da će samom činjenicom uspostavljanja Štaba UNPROFOR-a sa sjedištem u Sarajevu biti smanjena napetost u BiH i izbjegnut sukob u toj republici koja je već bila pretvorena u vojni logor sa već formiranom paklenom mržnjom Srba prema svim drugim narodima.

Nesposobnosti djelovanja UN umnogome će doprinijeti i djelovanje novog Generalnog sekretara OUN Butrosa Galija koji će svojim shvatanjem odnosa između Savjeta sigurnosti i Generalne skupštine otvoriti unutarnje procese u okviru same OUN što će imati za posljedicu niži stupanj aktivnosti Savjeta sigurnosti.

Sa rušenjem berlinskog zida definitivno su bili stvoreni uvjeti za otklanjanje bipolarizacije i u samoj OUN i to prije svega unutar Savjeta sigurnosti čija je aktivnost u prošlosti bila umnogome blokirana sa uspostavljenom bipolarizacijom između Istoka i Zapada. Sa otklanjanjem ove tenzije bili su stvoreni uvjeti za realizaciju novog koncepta mira i sigurnosti koji bi bio oslobođen političkih i ideoloških određenja i bio stavljen u funkciju zaštite temeljnih prava i sloboda čovjeka što je determinirano novim konceptom svijetske privrede. Međutim, sa dolaskom Butrosa Galija na čelo OUN sve više jača novi oblik polarizacije unutar ove Svjetske organizacije. Sve snažnije se čuju glasovi da Novi svjetski poredak nije ništa drugo do novi oblik neoimperijalizma, putem kojeg bogati svijet svoje odluke nameće siromašnim zemljama.

Raspadom bivšeg SSSR, Rusija je zbog svojih unutarnjih političkih i ekonomskih poteškoća umnogome izgubila utjecaj na djelovanje Savjeta sigurnosti, dok je Kina kao i u prethodnom periodu više okrenuta svojim unutarnjim ekonomskim i političkim preobražajima i traženju svoga puta u društvo razvijenih, što je imalo za posljedicu sve snažniji utjecaj SAD, Velike Britanije i Francuske na rad Savjeta sigurnosti. U tom novom odnosu snaga u Savjetu sigurnosti počinju se nazirati obrisi novih konfrotacija između razvijenih i nerazvijenih zemalja odnosno između Sjevera i Juga u okviru OUN. Novi Generalni sekretar nastoji revidirati odnos između organa UN na taj način što će Savjet sigurnosti više vezati za rad Opće skupštine i time umanjiti ovlašćenja ovog organa, dakako i umanjiti utjecaj razvijenih zemalja na rad samog ovog organa. Time je zapravo otvorena politička konfrontacija između Generalnog sekretara UN i pojedinih stalnih članica Savjeta sigurnosti, prije svega USA, što je umnogome otežavalo dakako, i usporavalo rad Savjeta sigurnosti, što će se reflektirati i na situaciju u Jugoslaviji, osobito u BiH.

Novi svjetski poredak sasvim prirodno traži i povećanje uloge i značaja najrazvijenijih zemalja, prije svega Njemačke i Japana, u stvaranju novog pravnog i političkog poretka, što će dovesti do konfrontacije i unutar same EZ. Sve izraženiji financijski deficit OUN gurao je ka nužnosti da se u Savjet sigurnosti uključi Njemačka i Japan. Uključivanje Njemačke razmatra se u okviru koncepta u kojem bi se EZ pojavila u Savjetu sigurnosti kao jedna cjelina umjesto Velike Britanije i Francuske kao sadašnjih predstavnika zapadno-evropskih zemalja. Ovakav koncept nije odgovarao interesima Velike Britanije koja ima niz razmimoilaženja sa konceptom "jedinstvene Evrope", što ima za posljedicu dalje razilaženje njene spoljne politike sa politikom Njemačke i Francuske, što se reflektira i na pitanje krize u Jugoslaviji.

Uz to mogućnost prijema Japana i Njemačke u Savjet sigurnosti izaziva podozrenje nerazvijenih zemalja prema takvom Savjetu sigurnosti koji bi mogao prerasti u krug bogatih čime bi one definitivno izgubile utjecaj na donošenje odluka u ovom organu. Nerazvijene zemlje postaju osjetljive i prema novom konceptu svijetskog mira i sigurnosti u okviru kojeg se prava i slobode čovjeka pojavljuju kao njegove glavne odrednice čime se umnogome redukuje pravo nacionalnih vlada da se prema svojim podanicima ophode proizvoljno do surovosti. Ova pitanja koja su otvorena unutar OUN zahtjevala su i novi pristup organizaciji i načelima djelovanja ove međunarodne organizacije. Po ovim pitanjima vodile su se veoma žustre polemike koje su ovu međunarodnu organizaciju sve više gurale da se bavi sama sobom a sve manje efikasnim mjerama zaštite međunarodnog mira u svijetu. Posljedica toga bit će sve izraženije narastanje unutarnjih represija na područjima bivšeg Sovjetskog saveza, Srednjeg Istoka, Afrike, Balkana, itd.

Otvaranjem ovih unutarnjih protivurječnosti, UN nisu bile u mogućnosti reagirati na vrijeme da bi spriječile rat u BiH. Snage koje su tamo poslate da bi uticale na smirivanje situacije i spriječavanje sukoba, bile su nedovoljne, uz to neefikasne i u svom djelovanju potpuno neodređene. Povlačenjem štaba UNPROFOR-a iz Sarajeva, čim su počeli prvi sukobi u BiH, bilo je zeleno svijetlo srpskoj politici, koja sada otvoreno odbija da se povinuje odlukama UN.

Veliki dio krivnje za rasplamsavanje sukoba u BiH snosi i EZ koja je svojom politikom postupnog traženja političkog riješenja zapravo obezbjedila vremenski prostor za srpski ekspanzionizam. Međutim, i to traženje diplomatskih putova za razriješavanje jugoslovenske krize bilo je uvjetovano konsensusom u EZ što je rezultiralo krajnje konfuznim i neefikasnim odlukama EZ da se krvoproliće u bivšoj Jugoslaviji zaustavi. Na principu kompromisa i konsensusa srpska politika se očigledno nije mogla zaustaviti. To su jedino shvatile SAD i Njemačka koje su tražile određenije i efikasnije mijere prema srpskom režimu. I poslije zavođenja ekonomskih i političkih sankcija prema režimima u Srbiji i Crnoj Gori stanje se nije poboljšalo. I pored zabrane vojnih letova iznd BiH srpska avijacija, kako ona koja je stacionirana u BiH, tako i ona sa područja Srbije, neprekidno učestvuje u vojnim operacijama protiv civilnog stanovništva u BiH. Nastavlja se razaranje Sarajeva i Mostara. Napadaju se novi gradovi: Doboj, Brčko, Goražde, Odžak, Bosanski Brod, Bihać, Jajce... Čine se i dalje stravični zločini. Preko dva miliona ljudi je nasilno pomjereno iz svojih kuća. Preko 200.000 ljudi, pretežno civilnog stanovništva, umoreno je na najmorbidniji način. Silovano je tisuće i tisuće žena muslimanske nacionalnosti. Porušene su sve džamije na područjima koja kontrolira srpska vojna sila. Na stotine hiljada Muslimana i Hrvata otjerano je u logore smrti samo zato što su pripadnici druge nacije i druge vijere. Namjerno se spriječava doturanje medicinske i humanitarne pomoći s ciljem uništenja jednog naroda... Sve je to rađeno pred očima svjetske javnosti. Osim osuda u kojima je često zastupan princip podjeljene odgovornosti, UN i EZ malo su toga učinile da bi na efikasan način spriječile sve zločine. Konkretna akcija je izostala i u slučajevima kada su specijalni izvještači Generalnog sekretara UN podnosili izvješća u kojima se tačno naznačuje vinovnik ratnih zločina. Svijet se pokazao kao isuviše podeljen da bi mogao obezbjediti neophodno jedinstvo i usmjeriti zajedničku akciju u pravcu spriječavanja ovakvih zločina.

Očigledno da koncept Kolektivne sigurnosti u kojem se sigurnost shvata kao pravno pitanje, što proističe iz novog koncepta mira i sigurnosti u svijetu, nije uspio još potisnuti stari koncept kolektivne sigurnosti u kojem se sigurnost prije svega shvata kao političko pitanje. Sa ovim se zapravo dovodi u pitanje mogućnost daljeg razvoja Novog međunarodnog koncepta mira, što će imati za posljedicu težnju država da svoju sigurnost i zaštitu teritorijalnog integriteta potraže u okvirima drugih i efikasnijih mehanizama, prije svega traženja mjesta u određenim regionalnim savezima ili jačim vezivanjem za određene grupacije zemalja, što će, nema sumnje, povući niz promjena u međunarodnim političkim odnosima, dakako i u ukupnim odnosima u međunarodnoj zajednici.

2.2. Slom političkog koncepta

Ove nedostatnosti koje su se iskazale u međunarodnom pravnom poretku u vidu nemogućnosti i nezainteresiranosti međunarodne zajednice da se poduzmu i provedu efikasne mjere prema srpskom režimu koji je označen kao najodgovornija strana za izazivanje konflikta i krvoprolića u bivšoj Jugoslaviji, morale su se odraziti i na neuspjeh političkih koncepata koji su dati kao okvir za riješavanje krize u BiH.

Na Londonskoj konferenciji data je posebna **IZJAVA O BOSNI I HERCEGOVINI** koju su potpisale sve države učesnice Konferencije. Sa ovom izjavom osuđeno je nastavljanje nasilja u BiH i pokušaj da se osvoje teritorije upotrebom sile. Osuđeno je i odbačeno protjerivanje civilnog stanovništva iz njegovih domova u cilju promjene etničke strukture bilo kojeg područja. Svi učesnici Konferencije podržali su usvajanje Rezolucije 771. Savjeta sigurnosti te Rezoluciju Komisije UN za ljudska prava o stanju ljudskih prava na području bivše Jugoslavije, obavezujući se pri tom na prikupljanje i pružanje UN svih informacija o kršenju humanitarnog međunarodnog prava. Zajednički stav svih zemalja je da sve osobe koje narede ili izvrše kršenje Ženevskih konvencija moraju pojedinačno odgovarati za to.

Konferencija je usvojila platformu na kojoj se mora tražiti političko riješenje za BiH koje uključuje: 1-Potpuno i trajno okončanje neprijateljstva, svih nasilja i represija, uključujući i protjerivanje stanovništva. 2-Priznanje BiH od strane svih bivših jugoslovenskih republika. 3-Poštovanje teritorijalnog integriteta BiH u sadašnjim granicama u koliko se ne mijenjaju međunarodnim sporazumom. 4-Garantiranje prava osobama koja pripadaju svim nacionalnim zajednicama i manjinama u skladu sa Poveljom UN i odredbama KESS. 5-Pravedan i odgovarajući aranžman za ljude koji su bili primorani da napuste svoje domove uključujući pravo da se vrate i da obezbede pravo na naknadu štete. 6-Garancije o neintervenciji spolja, vojnim snagama bez obzira da li je riječ o regularnim ili iregularnim snagama, osim u slučajevima kada je intervenciju odredio Savjet sigurnosti. 8-Poštovanje svih međunarodnih ugovora i sporazuma. 9-Ponovno uspostavljanje trgovinskih i drugih veza sa susjednim zemljama.

U cilju realizacije ove političke platforme Londonska Konferencija od svih strana u sukobu zatražila je da pristupe pregovorima o budućem ustavnom konceptu organizacije BiH u okviru odluke Konferencije. Naglašeno je da sve strane koje su umješane u ovaj sukob moraju učestvovati u pregovorima sa iskrenom željom da se osigura mir i poštuju interesi druge strane.

Ovi pregovori po odluci Konferencije moraju rezultirati trajnim okončanjem sukoba u BiH i vraćanjem teritorija koje su osvojene silom, prekidom svih vrsta stranog miješanja u vidu ljudske i materijalne pomoći, stavljanjem teškog naoružanja pod međunarodnu kontrolu, demilitarizacijom glavnih gradova koje će nadgledati međunarodni promatrači, osnivanjem izbjegličkih i centara za pomoć onim građanima koji su izbjegli ili bili protjerani iz njihovih domova i omogućavanje njihovog povratka. Zatim, proširivanjem humanitarne pomoći na sve oblasti u BiH kojima je takva pomoć neophodna uz suradnju lokalnih vlasti, te kontrolom prekida vatre, vojnih pokreta i stvaranjem povjerenja među stranama u sukobu pod kontrolom UN u cilju čega je preporučeno osnivanje međunarodnih mirovnih snaga pod kontrolom Savjeta sigurnosti.

U ovom dokumentu o BiH posebno je naglašeno da su pripadnici bosanskih Srba potpisali sporazum sa kojim se obavezuju da će u roku od 96 časova naznačiti UN sve položaje teške artiljerije i grupirati je oko Sarajeva, Bihaća, Goražda i Jajca. Predstavnici bosanskih Srba obavezali su se da će ovo grupiranje biti završeno u roku od sedam dana, te da će tako grupirano oružje biti stavljeno pod nadzor stalnih promatrača UN bez ikakvog prethodnog uvjetovanja.

Nažalost, uskoro će se pokazati da sve ove proklamacije Konferencije ostaju samo pregršt želja svjetske zajednice iza kojih ne stoji efikasan mehanizam sa kojim bi srpski režim bio prisiljen poštovati i izvršavati ovakve odluke Konferencije. Srpski režim nastavlja sa razaranjem bosanskih gradova, progonima i ubijanjem civilnog stanovništva, proizvoljnim hapšenjima i mučenjima, nasilnim deportacijama nesrpskog življa, paljenjima i rušenjima muslimanskih i hrvatskih kuća, uzimanjem talaca, upotrebom zarobljenika i civilnog stanovništva kao živih štitova u borbama, te stalnim onemogućavanjima dostavljanja međunarodne humanitarne pomoći civilnom stanovništvu BiH.

Nažalost, i sama međunarodna zajednica na ženevskim pregovorima koji su počeli 4.1.1993. sa svojim predlozima umnogome će verificirati ono što je srpska politika obezbjedila na način koji je apsolutno u suprotnosti sa međunarodnim pravom i moralom. Prijedlog dvojice kopredsjednika Sajrusa Vansa i Lorda Ovena o budućem geopolitičkom uređenju BiH jasno to potvrđuje što izaziva sumnju u to, da se ovdje radi o pukoj nesposobnosti ili nemoći međunarodne zajednice da riješi konflikt kakav je nametnula srpska politika.

Po prijedlogu koji su podnijeli kopredsjednici Vans i Oven, BiH je decentralizirana država sa jakom lokalnom vlašću u provincijama koje nisu pravljene samo po etničkom već i po geografskom, historijskom, i komunikacijskom principu. Međutim, ako se pogleda etnički sastav tih provincija sasvim se jasno vidi da je glavni i u većini slučajeva bio upravo etnički i to samo etnički kriterij. Kako uostalom objasniti formiranje posebne srpske enklave Šeković? Kako objasniti cijepanje općine Foča, situiranje općina Čajniče i Rudo u srpsku provinciju? Kako objasniti stvaranje potpuno zatvorene srpske enklave od općina Pale, Sokolac i Han Pijesak? Jedino objašnjenje se može naći u tome da su kopredsjednici Konferencije odlučili da maksimalno izađu u susret srpskim zahtjevima i maksimalno legaliziraju ono što su srpske paramilitarne trupe i JA ostvarile na način kako su ostvarile.

Međutim, isti ključ nije primenjivan kada su u pitanju druga dva naroda, osobito Muslimani. Primjer općine Ključ gdje Muslimani sa 47,6% učešća u ukupnom stanovništvu čine većinski narod, kao i u općini Čelinac (47,7%), Prijedor (44,0%) koje ostaju u sastavu srpske provincije ili se dijele između srpske i muslimanske provincije. Još drastičniji je primjer općine Brčko koja je sa 44,4% Muslimana (25,4% Hrvata, 20,8% Srba= podijeljena između srpske i hrvatske provincije. Ovaj primjer općine Brčko dobija ne samo konotacije političke nepravde prema Muslimanima, već imajući u vidu da je na području ove općine izvršen najmonstruozniji masakr nad muslimanskim narodom, dobija i konotacije emocionalne neosjetljivosti i moralnog nepoštenja međunarodne zajednice prema ovom narodu.

Očigledno je da je nacionalni kriterij bio odlučujući kada je u pitanju bio srpski narod, dok su u slučajevima kada su u pitanju bila druga dva naroda, Muslimani i Hrvati, uzimali u razmatranje i drugi kriterij. One općine u kojima su Srbi činili većinu pripajani su srpskim provincijama, dok su one općine gdje Srbi nisu predstavljali većinu po pravilu dijeljene na nesrpske i srpske. Primjer općina Bosanski Novi, Prijedor, Sanski Most, Foča, Derventa, Doboj... potvrđuje ovo. Sa ovakvom koncepcijom je izađeno u susret srpskim zahtjevima i praktički legalizirano ono što je srpski režim ostvario kroz najstravičnije ratne zločine.

Drugi princip na kojem se zasniva prijedlog kopredsjednika Vensa i Ovena o ustavnom ustrojstvu BiH također izaziva niz nedoumica i proizvodi niz praktičnih problema sa veoma teškim posljedicama za buduće političke odnose u BiH. Planom je predviđeno da budući Ustav BiH priznaje tri etničke grupe kao tri konstitutivna naroda koja su podjeljena u deset (10) provincija koje imaju demokratski izabranu vlast sa nezavisnim sudstvom. Prvi izbori u provincijama bili bi provedeni pod kontrolom UN, EZ i KESS. Ovako konstituirane provincije ne bi bile međunarodno-pravni subjekti. Priznanje tri etničke grupe kao tri konstitutivna naroda sa visokim stupnjem autonomnosti provincija a uz to tri provincije (Zenička, Travnička i Mostarska) u kojima Muslimani čine 43,0% a Hrvati 42% pučanstva proglasiti provincijama dva naroda, ne znači ništa drugo do stvaranja novih sukoba i konfliktnih situacija, sada između muslimanskog i hrvatskog naroda. Visok stupanj autonomnosti provincija (koje su kao što smo vidjeli, kada su u pitanju srpske provincije, bazirane isključivo na nacionalnom principu) i princip konsensusa donošenja odluka u Predsjedništvu države, sasvim prirodno je otvorilo sukobe i tamo gdje ih nije bilo. Ti novi sukobi, koji su izbili između Hrvata i Muslimana, pošto je sada hrvatska strana nastojala da se po receptu srpske strane, koji je sa ovim planom upravo legaliziran, koristeći se prednošću na vojnom planu obezbjedi i na političkom planu, zapravo legaliziraju srpske zahtjeve. Sada srpski režim ovako vještački napravljen konflikt između Hrvata i Muslimana upravo koristi za dokazivanje teze da ova tri naroda ne mogu više živjeti zajedno te je otuda nužna podjela BiH na tri nacionalne države što je i krajnji cilj srpske politike u BiH. Ako se uz to ima u vidu da je sa područja srpskih provincija u potpunosti deportiran muslimanski i hrvatski narod, davanjem ovako visokog stupnja autonmnosti političkoj, zakonodavnoj i izvršnoj vlasti, stvaraju se uvjeti za legaliziranje stvorene situacije, odnosno takve situacije u kojoj će odgovornost za mnoge ratne zločine biti izbjegnuta ili umnogome relativizirana. Pored toga, sa ovim su i stvoreni uvjeti za razvoj i jačanje jednonacionalnih političkih struktura i vlasti, čiji će prioritetni zadatak biti destrukturiranje i onemogućavanje rada centralne vlasti, što će ponovo političke odnose u republici svoditi na odnose političkih konfrontacija i novih mogućih oružanih sukoba. Sa ovako postavljenom ustavnom strukturom u kojoj je izostao izbalansiran odnos između zakonodavne, sudske i izvršne vlasti, zapravo je srpski režim nagrađen od međunarodne zajednice za sve zločine koje je počinio.

Treći princip ustavnog ustrojstva BiH je princip konsensusa u odlučivanju Predsjedništva republike i većinski sistem odlučivanja u centralnoj vladi. I ovaj princip dovodi Muslimanski narod u situaciju u kojoj je kao etnitet onemogućen na sopstveni razvoj, ako se ima u vidu da on nema druge države izuzev BiH. Sa podjelom BiH na deset provincija od kojih su tri srpske, četiri hrvatske, imajući u vidu odnos vojnih snaga i politiku Hrvatske prema BiH, dvije muslimanske i jedna multinacionalna, ni većinski sistem odlučivanja u centralnoj vladi ne znači ništa za muslimanski narod. Ako se tome doda visok stupanj autonomije nacionalnih provincija, čime se djelovanje centralne vlade svodi prosto na simboliku, a Predsjedništvo prosto na reprezentativni organ, bez nekih značajnijih ovlašćenja, onda je sasvim jasno da ovakva politika međunarodne zajednice prema muslimanskom narodu nije slučajna, niti je pak rezultat neumešnosti i nesposobnosti dijelovanja međunarodne zajednice.

Ovakva politička podjela sa ovakvom ustavno-pravnom koncepcijom organizacije BiH prosto ne može funkcionirati. Ovako pravno-politički ustrojena BiH je pravno-politički podjeljena između Srbije i Hrvatske gdje je Muslimanski narod doveden pred svršen čin nestajanja. Kao većinski narod u BiH (43,7%) muslimanski narod je sabijen na najmanji prostor koji je sa svih strana blokiran sa srpskim i hrvatskim provincijama. Ovakva politički-ustavna koncepcija BiH podešena je da bi omogućila političku nagodbu Srba i Hrvata na račun Muslimana. Takve mogućnosti su očigledno svjesno napravljene od međunarodne zajednice u cilju stvaranja takvog pritiska na muslimanski narod, koji će time biti onemogućen da kreira sopstvenu i neovisnu politiku BiH u odnosu na Srbiju i Hrvatsku. Uz to oduzete su mu mogućnosti da se kroz političke nagodbe sa srpskim i hrvatskim narodom u BiH izbori za svoj ravnopravan status. Očigledan je primjer za to općina Brčko, i općina Fočina. Općina Brčko sa daleko najbrojnijim muslimanskim narodom podjeljena je između srpske i hrvatske provincije upravo u cilju onemogućavanja muslimanskog naroda da raspolaže političkim mehanizmom za ostvarivanje svoje ravnopravnosti u sopstvenoj državi. Radi se o tome da kroz općinu Brčko prolazi tzv. srpski koridor koji spaja Srbiju sa srpskom banjalučkom provincijom. Ako bi ova općina ostala pod kontrolom Muslimana, što bi bilo sasvim logično s obzirom na određujući kriterij ovog plana, Srbi bi bili prisiljeni da sa Muslimanima traže dogovor oko propusnosti ovog koridora što bi umnogome oslabilo njihov pritisak i činilo Muslimane ravnopravnijim partnerom u kreiranju unutarnje i spoljne politike BiH. Ovako ta je mogućnost prepuštena Hrvatima koji će imajući u vidu situaciju sa Srbima u Hrvatskoj ovu mogućnost koristiti u dogovaranju sa srpskom stranom na račun treće strane, odnosno Muslimana. Ista je situacija sa cijepanjem općine Foča u kojoj Muslimani čine 51,6% stanovništva, sa ciljem da se otvori novi koridor koji će povezivati srpske provincije sa Srbijom. Da je ovaj koridor ostao zatvoren, što bi opet bilo logično s obzirom na primjenjeni kriterij ovog plana, cijelo područje tzv. hercegovačko-paljanske srpske provincije ostalo bi zatvoreno, što bi opet primoravalo srpsku vlast da traži suradnju i kooperaciju sa muslimanskom stranom što bi nacionalne zajednice dovodilo u međusobnu komunikaciju što bi imalo za posljedicu postupni proces unutarnjeg integriranja BiH kao države u kojoj bi se sve snažnije razvijali i demokratski procesi. Ovako, ovaj plan je objektivno izrastao u platformu definitivnog, ovog puta nažalost i legalnog, komadanja BiH i postupnog nestajanja muslimanskog naroda. To je po prvi put u historiji da je međunarodna zajednica preuzela nečasnu ulogu uništenja jednog naroda. Možda otud i proističe tako visok stupanj njene tolerantnosti prema svim srpskim zvjerstvima koja su počinjena prema muslimanskom narodu.

Čvrsta odlučnost međunarodne zajednice da se muslimanski narod u Bosni i Hercegovini podvede pod diktat sile tek će uslijediti na tzv. Ženevskim pregovorima.

Dobivši signale od EZ srpska strana u bosanskom sukobu odbija prihvatiti tzv. Vens-Ovenov plan ističući nužnost ostvarivanja državnosti srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Ovakav zahtjev podrazumijevao je ostvarivanje međusobne teritorijalne povezanosti svih tzv. srpskih zemalja što je imalo značenje zadržavanja svih teritorija koje su bile osvojene od strane srpskih vojnih snaga i sa kojih je bio protjeran sav muslimanski i hrvatski narod.

Istovremeno, shvativši da Evropska Zajednica nema stvarnih interesa da se zalaže za ostvarivanje uvjeta za dalji samostalan ekonomski, politički i kulturni razvoj muslimanskog naroda u Bosni i Hercegovini, Hrvatska koncipira novu političku i vojnu strategiju prema Bosni i Hercegovini. Nastojeći pridobiti svu naklonost stratega zapadno-evropskog antimuslimanskog establišmenta, hrvatska politika ulazi u otvorenu suradnju sa srpskom politikom u pogledu odnosa prema bosanskim Muslimanima. Otvara se nova faza genocida prema muslimanskom narodu, ovoga puta pod direktnom zaštitom i sponzorstvom EZ.

Sa izazivanjem sukoba između Muslimana i Hrvata u Bosni i Hercegovini EZ je uspostavila sinhronizaciju srpskih i hrvatskih interesa u pogledu podjele Bosne i Hercegovine čime je definitivno bio odbačen zahtjev bosansko-hercegovačke vlade za očuvanjem multietničke, multikulturne i multikonfesionalne Bosne i Hercegovine kao legitiman zahtjev. Time je EZ, prije svega Engleska i Francuska, potpomognuta sa politikom generalnog sekretara UN Butros Galija, uspjela da "legalizira" takav odnos političkih snaga u Bosni i Hercegovini koji je garantirao marginalizaciju muslimanskog naroda u ovoj državi i time čineći od njega beznačajan politički faktor u ovom regionu Evrope.

Otkud zapravo tako snažan antimuslimanski stav EZ? Odgovor na ovo pitanje teško je precizno odrediti mada se mogu nazrijeti neki od mogućih odgovora. Prije svega EZ se kao jedan veliki gravitacioni centar svjetskog kapitala prihvatila sponzorstva za riješavanje jugoslovenske krize nastojeći da kroz njeno riješavanje ojača svoje ekonomske, političke i bezbjednosne pozicije prema SAD. U prvoj fazi njenog involviranja u ovu krizu ona je nastojala zadržati sve jugoslovenske narode u jednoj državi podržavajući time prećutno politiku velikosrpske hegemonije nastojeći time obezbjediti političku i ekonomsku koherentnost balkanske periferije što je bilo u interesu evropskog multinacionalnog kapitala. Međutim, kako se je jugoslovenska kriza produbljavala sve je bilo očiglednije da srpski neokomunisti (socijalisti) nemaju namjeru da se uključe u evropske integracione procese. Dapače, sve je više dolazila do izražaja težnja jugoslovenskog (srpskog) političkog establišmenta da se veže za ostatke komunističkog poretka u bivšem Sovjetskom Savezu.

Shvativši ovu realnost EZ mijenja svoj stav prema jugoslovenskoj krizi priznajući pri tom samostalnost i suverenost bivšim jugoslovenskim republikama smatrajući da će samim tim prisiliti velikosrpsku hegemonističku aspiraciju na povlačenje koju je u prvoj fazi sa svojom politikom umnogome podstakla i ojačala.

Nezapamćeni ratni zločini koje je u međuvremenu počinila srpska vojska i srpske paravojne formacije u Hrvatskoj i Bosni, pod pritiskom islamskih zemalja i svijetskog javnog mnjenja prisilili su SAD da se umješaju u ovaj sukob. Osuđujući i suprostavljajući se ratnim zločinima i genocidu srpske armije nad civilnim stanovništvom Bosne i Hercegovine učinilo je SAD najznačajnijim faktorom balkanskog konflikta što EZ nije nikako išlo u prilog. Prvo, obraćanje islamskih zemalja SAD u cilju zaštite muslimanskog naroda u Bosni i Hercegovini ukazivalo je na to da islamske zemlje pridaju veći značaj SAD u konceptu evropske bezbjednosti nego samoj EZ što se nikako nije moglo podcjeniti. Drugo, približavanje SAD i Islamskog svijeta po pitanju Bosne i Hercegovine kao evropske, uz to i "muslimanske" zemlje ukazivalo je na sve izraženije inkliniranje kapitala islamskih zemalja ka zoni utjecaja američkog kapitala te korišćenje ove veze za otvaranje prostora za prodor američkog kapitala u nova područja, prije svega u područje Balkana. Sve ovo nije moglo ostati bez ozbiljnih refleksija na politiku EZ prema konfliktu u bivšoj Jugoslaviji. Uz to ako se ima u vidu da je većina islamskih zemalja zaštitu muslimanskog stanovništva Bosne i Hercegovine zatražila od SAD pod pritiskom svoga javnog mnjenja, koje se obično u zemljama EZ identificira sa radikalnim (fundamentalnim) islamom, onda nije teško zaključiti da je politika EZ u jačanju utjecaja SAD u Bosni i Hercegovini vidjela prije svega proširenje mogućnosti prodora islamskog utjecaja u Evropi, što njoj, imajući u vidu novu strategiju multinacionalnog kapitala i samu suštinu Islama kao sistema vrijednosti i filozofskog pogleda na svijet, nije odgovaralo. Treće, političko i vojno miješanje SAD u bosansko-hercegovačku krizu umnogome je umanjilo značaj EZ kao samostalnog vojno-političkog sistema koji je sposoban pod svoju kontrolu staviti političke procese u zoni njenog ekonomskog i političkog utjecaja, što je imalo negativne posljedice na odnose EZ i SAD što se je svakako reflektiralo i na njihove poglede na bosansko-hercegovačku krizu.

Neke zemlje članice EZ mada nisu generalno prihvatile koncepciju "islamske opasnosti" koja dolazi od bosanskih Muslimana zbog nekih svojih viših interesa ne suprotstavljaju se dovoljno energično ovoj koncepciji, koju inaugurira Francuska i Velika Britanija, što je čini prividno jedinstvenom koncepcijom EZ. Tako npr. Njemačka u nastojanju da obezbjedi povoljniju političku klimu za prodor svoga kapitala u Rusiju i druge pravoslavne zemlje bivšeg SSSR ostaje dosta pasivna prema genocidnoj srpskoj politici prema bosanskim Muslimanima, što nije bio slučaj kada je bila u pitanju Hrvatska. Iz sličnih razloga EZ pokazaće visok stupanj tolerancije i "razumjevanja" i za hrvatsku politiku etničkog čišćenja Hercegovine i centralne Bosne od Muslimana.

Međutim, kada je u pitanju politika SAD potrebno je imati na umu da ni ova politika nema mnogo naklonosti prema bosanskim Muslimanima. SAD slove za jednog od najvećih protivnika širenju utjecaja Islama u međunarodnoj zajednici i to prije svega Islama kao filozofskog sistema vrijednosti koji isključuje ovozemaljske mogućnosti pokoravanja čovjeka kao ljudskog bića. Kako većina režima u islamskim zemljama predstavlja režime koji se ne mogu okvalificirati kao narodni režimi, njihov pritisak na SAD da spriječe holokaust muslimanskog naroda u Bosni i Hercegovini iznuđen je zapravo unutarnjim pritiskom njihove političke opozicije, koja se ne rijetko u zapadno-političkoj doktrini poistovjećuje sa militantnim islamom. Otuda je zalaganje SAD da se zaštite bosanski Muslimani više rezultat interesa da se aktualni režimi u islamskim zemljama održe na vlasti nego što je to stvarni istinski interes da se obezbjedi zaštita prava i sloboda čovjeka, da se onemoguće ratni zločini i da se zaštiti muslimansko civilno stanovništvo u Bosni i Hercegovini. Da je postojao stvarni i istinski interes SAD nema sumnje da bi muslimanski narod bio pošteđen genocida koji je nad njim izvršen.

Pored ovog postojao je još jedan faktor koji je imao značajnog utjecaja na ovakvo ponašanje SAD i EZ u bosanskoj krizi. Znajući da je Srbija preobrazbom JNA u srpsku armiju zadobila odlučujuću vojnu prednost u odnosu na druge federalne jedinice bivše Jugoslavije i da ima mogućnosti utjecaja na proširenje jugoslovenskog konflikta na šire područje Balkana, EZ i SAD nastojale su kanalisati djelovanje srpske vojne sile i prvenstveno je upraviti ka Bosni i Hercegovini. Pravac djelovanja srpske agresije SAD i EZ nastojale su usmjeriti ka Bosni i Hercegovini prvenstveno s ciljem da bi se otklonila opasnost od njenog eskaliranog djelovanja prema Kosovu. Naime, u koliko bi na području Kosova došlo do masovne upotrebe srpske vojne sile postojale bi realne opasnosti direktnog uključivanja Albanije u ovaj sukob što bi po logici stvari dovelo i do uključivanja Grčke i Turske a potom Makedonije i Bugarske što bi, dakako, nosilo opasnost visokog rizika od sukoba između članica NATO pakta, što ni SAD i EZ nisu mogle dozvoliti. U tom smislu lako je razumljiva teza da je Kosovo glavna tačka jugoslovenske krize i da je upravo propuštanje da se kosovsko pitanje internacionalizira u prvoj fazi od strane hrvatske, slovenačke i bosanskohercegovačke politike bilo najkobnija greška koja je nažalost plaćena visokom cijenom. Ta visoka cijena najviše je naplaćena u Bosni i Hercegovini.

Istovremeno, zemlje u razvoju nisu imale intreresa da insisiraju da međunarodna zajednica intervenira u Bosni i Hercegovini u cilju zaštite muslimanskog naroda. Plašeći se da takva aktivnost UN ne bi mogla biti okvalificirana kao zeleno svijetlo za miješanje međunarodne zajednice u unutarnje stvari država u cilju zaštite prava i sloboda čovjeka, čime bi djelovanje vlada većine ovih zemalja, koje se prema svom stanovništvu ophode veoma surovo, moglo biti stavljeno na dnevni red UN, ove zemlje nisu iskazale visok stupanj spremnosti da insistiraju na efikasnom zaustavljanju holokausta nad muslimanskim narodom u Bosni i Hercegovini. Time je muslimanski narod u Bosni i Hercegovini ne samo ostao van interesa Zapada već je umnogome njegova egzistencija bila sagledavana kao jedan od mogućih prepreka realizaciji nekih vitalnih interesa članica međunarodne zajednice.

Samo u sklopu takvih interesa u međunarodnoj zajednici bilo je moguće da holokaust kroz koji prolazi ovaj narod bude od međunarodne zajednice tretiran kao građanski rat. Samo je u sklopu ovakvih interesa međunarodna zajednica mogla da poslije svega onoga što se desilo u Bosni i Hercegovini zauzme stav da u Bosni i Hercegovini nema agresije, nema genocida, nema krvnika, te da sve strane u sukobu podjednako snose krivnju i odgovornost za sve ono što se tamo zbivalo. Prisiljavajući bosanskohercegovačke Muslimane na formiranje muslimanske bosanske države, međunarodna zajednica pokušava pripremiti uvjete za podizanje historijske optužbe protiv Islama na tlu Evrope. Otuda se mogu i razumjeti uspaničene prijetnje muslimanskom narodu da će u koliko odbije prihvatiti njemu nametnuti plan na tzv. ženevskim pregovorima snosi punu historijsku odgovornost za dalji razvoj mirovnih procesa u ovom dijelu Evrope. U kontekstu ove politike međunarodne zajednice moguće je jedino razumjeti žurbu da se bosanski Muslimani prisile na formiranje muslimanske mini države koja nema nikakvih ni ekonomskih, ni političkih, ni historijskih uvjeta za opstanak i dalji razvoj. Postojanje multietničke, multikonfesionalne i građanske Bosne i Hercegovine zacijelo bi onemogućilo takav rigorozan obračun sa muslimanskim narodom. Otuda se muslimanski narod prisiljava na ono zašto je zapravo bio optuživan i proglašavan za najveću opasnost u modernoj Evropi: stvaranje muslimanske države u srcu Evrope.

Kakva je budućnost muslimanskog naroda u bivšoj Jugoslaviji u ovakvo međunarodnom okruženju? Postoje li mogućnosti za reintegraciju Bosne i Hercegovine, odnosno postoje li ikakve šanse da se održi multietnička i multinacionalna Bosna i Hercegovina kao historijska i vijekovna težnja svih naroda i civilizacija sa njenih prostora? Postoji li mogućnost da se suvremenoj međunarodnoj zajednici ukaže na sve moguće posljedice njenog ovakvog odnosa prema normama međunarodnog prava i morala? Da li to može učiniti muslimanski narod sam ili mu je neophodna pomoć drugih? (Ko zapravo danas može podržati politiku koju vodi muslimanski narod u Bosni i Hercegovini? Ima li zapravo ovaj narod svoju budućnost?)

Ova i druga pitanja bit će predmet istraživanja u projektu "BOSNA IZMEĐU ISLAMA I HRIŠĆANSTVA" čija se realizacija uskoro očekuje.

Journal "RESEARCHS-ISTRAZIVANJA" was established by the Faculty of the Economy of University of Tuzla, Republic of Bosnia and Hercegovina in 1990, as an independent International scientific journal. It is financed by contributions, subscriptions and by publishing own research work.

Research activities focus on: 1. Historical and cultural development of the Bosnian people; 2. New International order and changes in the Balkans; 3. Position of Bosnia and Hercegovina between Islam and Christianity; 4. New Basis of integration in the contemporary world and the position of Bosnia and Hercegovina in this process; 5. Bosnia and Hercegovina in light of the European integration; 6. New concept of peace in Balkan.

Topics of research interest include trends in political instability, including insurgency, civil war, terrorism, war crimes and possible new conflicts in the Balkans.

The Journal is divided into three main sections: ***The Subject Matter***, which the Editor in Chief determines for each issue; ***Publication Of The Results Of Research*** and ***Debate*** about the opinions expressed in this Journal.

The Journal commissions outside experts to carry out research on the economic, political and social situation in Bosnia and Hercegovina. The journal organizes symposia and seminars on particular aspects of the new concept of peace in the Balkans and of the aspects of war crimes.

Articles submitted should contain original, unpublished work which is not being considered for publication elsewhere.

Casopis "RESEARCHS-ISTRAZIVANJE" osnovan je odlikom Žnanstveni-nastavnog vijeca Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Tuzli, kao nezavisni medjunarodni naucni casopis. Financiranje casopisa vrsi se putem donacija, pretplatom i prodajom publikovanih sopstvenih istrazivanja.

Predmet istrazivanja casopisa je: 1. Historijaki i kulturni razvoj balkanskih paroda; 2. Novi medjunarodni poredak i promjene na Balkanu; 3. Polozaj Bosne i Hercogovine izmedju Islama i Hriscanstva; 4. Nova osnova integracija u svijetu i polozaj Bosne i Hercegovine u tim procesima; 5. Bosna i Hercegovina u fokusu evropskih integracija; 6. Novi koncopt mira na Balkanu.

Casopis ukljucuje i istrazivanja politickih trendova nestabilnosti, pobuna, gradjanskih ratova, terorizma, ratnih zlocina i novih konflikata na Balkanu.

Casopis je podijeljen na tri glavna dijela: ***Glavna Tema*** koju Glavni i odgovorni urednik odredjuje za svaki broj; ***Saopstavanje Rezultata Istrazivanja*** i ***Djskusije*** o misljenjima saopstenim u ovom caspisu.

Casopis angazira vanjske suradnike za istrazivanja ekonomskih, politickih i socijalnih prilika u Bosni i Hercegovini. Casopis organizuje simpozije i seminare osobito po pitanju novog koncepta mira na Balkanu i ratnih zlocina.

Radovi moraju biti orginalni i prije objavljivanja u ovom casopisu ne smiju biti objavljeni na drugom mjestu.

Dragi studenti,
Drage kolege i suradnici,

Zbog tragicnog i svirepog rata koji se vodi protiv naseg naroda i domovimne nas casopis je svoju znanstvenu i istrazivacku aktivnost privremeno dislocirao van nase domovine.

Zahvaljujuci gostoprimstvu Canade i velikom razumjevanju jedne grupe nasih ljudi, koji zive i rade u Sjevernoj Americi u mogucnosti smo da Vam prezentiramo jedan aspekt objektivnih uzroka i posljedica tragedije naseg naroda ne optuzujuci pri tom nikog za svu nesrecu i bol koji se srucio na nas.

Mi cemo nastojati da tragamo za objektivnim uzrocima i poslijedicama nase nacionalne tragedije, da okupljamo ljude dobre volje, da se borimo za prava i slobode covjeka neovisno na to kojoj rasi, religiji ili naciji pripada. Ali cemo se istovremeno boriti da vise nikad ne upadnemo u klopku u kojoj smo se nasli i u kojoj dozivljavamo najtragicniju subdinu, da bi na kraju bili optuzeni za svu bestialnost i brutalnost koju su drugi na nama iskazali.

Mi smo svjesni neumitne cinjenice da najveca tragedija i nesreca jednog naroda lezi u njemu samom, zbog toga cemo se u najvecem dijelu naseg instrazivanja baviti sa nama samima.

Tragacemo za novom unutranjom kohezivnom snagom naseg naroda, boricemo se protiv zaostalosti i nase malodusnosti, boricemo se za novi nacionalni program naseg naroda koji ce svoju duhovnu i moralnu snagu crpsti iz nase vjere i nasih ubjedjenja da pripadamo jednoj civilizaciji i kulturi koja je sposobna otvoriti nove horizonte ljudske civilizacije i humanosti.

To je nas dug prema novim generacijama koje dolaze, to je nas dug prema nasim dragim kolegama koji nazalost vise nikad nece biti medju nama.

Urednistvo;